

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**ZAVÁDĚNÍ SYSTÉMU VČASNÉ INTERVENCE
V HLAVNÍM MĚSTĚ PRAZE**

Tereza Melšová

Vedoucí práce: PhDr. Olga Havránková

Praha 2010

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracoval/a zcela samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použil/a.

V Praze, dne 30. 9. 2010

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucí své rigorózní práce PhDr. Olze Havránkové za odborné vedení a cenné připomínky. A dále děkuji příslušným pracovištím OSPOD za poskytnutí kazuistik.

Resumé

System včasné intervence (SVI) je nově zaváděným systémem multidisciplinární spolupráce oblasti sociálně-právní ochrany dětí a mládeže a prevence kriminality. SVI je nástrojem k rychlejšímu a efektivnějšímu řešení těchto případů, umožňuje zlepšení komunikace, rychlé, adekvátní a účinné reakce zainteresovaných orgánů (Policie ČR, Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, Soudu, Státního zastupitelství, Probační a mediační služby, školských, zdravotních zařízení a NNO).

Ve své práci se zabývám Systémem včasné intervence a jeho možném zavedení na území Hlavního města Prahy. Představuji organizační členění Hlavního města Prahy (jako kraje), hlavní subjekty zapojené do systému, principy jejich vzájemné spolupráce, související legislativu a koncepcie a základní pilíře projektu SVI.

Na základě sedmi konkrétních kazuistik jsem se pokusila popsat stávající stav spolupráce institucí v rámci sociálně-právní ochrany dětí i možná rizika při jeho zavedení a území celého kraje (Hlavního města Prahy).

Práce shrnuje popis stávající situace v péči o ohrožené děti a nabízí možná doporučení pro efektivnější práci v rámci Systému včasné intervence.

Klíčová slova: System včasné intervence

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Riziková mládež

Delikvence

Prevence kriminality

Summary

The System of Timely Intervention (SVI) is new system of multidisciplinary cooperation of the social and legal protection of children and youth and crime prevention. SVI is a tool for faster and more effectively deal with these cases, allowing better communication, prompt, adequate and effective response to concerned authorities (police, Department of social-legal protection of children, courts, prosecution, Probation and Mediation Service, schools, health facilities and NGOs).

In my work I describe The System of Timely Intervention and implementation options in the Capital City of Prague. Present organizational structure of the Capital City of Prague (as a region), the main actors involved in the system, the principles of mutual cooperation, legislation and related concepts and basic pillars of the project SVI.

On the basis of seven specific case studies, I attempted to describe the current cooperation between institutions in the socio-legal protection of children and potential risks of its introduction and throughout the region (The Capital City of Prague).

This work summarizes the current situation in the care of vulnerable children and offer possible recommendations for more effective work within the Timely Intervention System.

Key words: The System of Timely Intervention
Department of Social and Legal Protection of Children
Youth at risk
Team for youth
Delinquency
Crime Prevention

Obsah

Úvod	8
1. Vymezení pojmů souvisejících s problematikou a zasazení do obecného kontextu	9
2. Kriminalita mládeže	15
2.1 Kriminalita mládeže obecně	15
2.2 Prevence kriminálního chování	17
2.3 Evropské programy prevence kriminality	19
3. SVI obecně	21
3.1 Cílové skupiny klientů SVI	23
3.2 Zásady práce SVI	23
3.3 Cíle SVI	24
3.3.1 Strategické cíle SVI	24
3.3.2 Primární cíl SVI	25
3.3.3 Sekundární cíle SVI	25
3.4 Struktura systému	26
4. Současné trendy v práci s ohroženými dětmi	33
4.1. Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (NAP)	33
4.2 Národní SVI	38
5. Péče o ohrožené děti na území Hlavního města Prahy	41
5.1 Koncepce péče o ohrožené děti na území Hlavního města Prahy	44
5.2 Analýza současného stavu v práci s ohroženými dětmi	48

6. SVI na území Hlavního města Prahy aktuální stav a východiska do budoucnosti	49
6.1 Obecný popis péče o ohrožené děti na území HMP	49
6.2 SVI na Praze 2	52
6.3 Popis aktuálního stavu s ohledem na možné zavedení SVI na celém území HMP	56
7. Kazuistiky	59
7.1 Kazuistika první	60
7.2 Kazuistika druhá	64
7.3 Kazuistika třetí	67
7.4 Kazuistika čtvrtá	70
7.5 Kazuistika pátá	72
7.6 Kazuistika šestá	76
7.7 Kazuistika sedmá	80
7.8 Shrnutí praktických ukázek práce o ohrožené děti	82
8. Obecná doporučení	87
Závěr	94
Seznam použitých zkratk	96
Literatura	97
Příloha č. 1 - Metodické doporučení MPSV č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu péče o dítě	99
Příloha č. 2 – Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí	104

Úvod

Systém včasné intervence (SVI) je v současné době fenoménem v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a mládeže a prevence kriminality, je ale také nástrojem k rychlejšímu a operativnějšímu řešení případů péče o ohrožené děti a umožňuje využití všech platných a dostupných legislativních nástrojů vztahujících se k oblasti delikvence dětí a mládeže.

Klíčovou roli zde hrají zejména orgány sociálně-právní ochrany dětí, které mají ve spolupráci se školami a školskými zařízeními, případně s Policií ČR, soudem, státním zastupitelstvím, či Probační a mediační službou ČR konat opatření směřující k nápravě situace dítěte a jeho rodiny.

Tyto instituce mají za úkol zajišťovat ochranu práv dítěte a jeho nárok na příznivý vývoj a řádnou výchovu, preventivně působit proti selhávání rodičovských funkcí a cílenou koordinovanou činností směřovat aktivity k obnovení narušených funkcí rodiny.

V České republice se v současné době vytváří jednotný Systém včasné intervence založený na meziresortním předávání informací, vzájemné spolupráci, a na sociální práci cíleně intervenující v raných stádiích vzniku problémů.

Ve své rigorózní práci jsem se zaměřila na Systém včasné intervence z pohledu jeho možného zavádění na území Hlavního města Prahy.

Zohlednila jsem existující metodiku, koncepcí vztahující se k péči o ohrožené děti s celorepublikovou i krajskou působností, složitost správního členění Hlavního města Prahy i stávající fungování Systému včasné intervence péče na jedné městské části. Nejednotná územní působnost jednotlivých institucí systému je zároveň hlavní odlišností Hlavního města Prahy od ostatních krajů České republiky, a je klíčová pro nastavení a funkční systémové spolupráce.

V popisu konkrétních kazuistik jsem se zaměřila na současnou situaci v péči o ohrožené děti i na možný posun ve vedení případu při zavedení systému.

Závěr práce nabízí případné varianty při plošném spouštění systému a zároveň upozorňuje na možná rizika, která mohou zásadním způsobem ovlivnit funkčnost celého systému.

1. Vymezení pojmů souvisejících s problematikou a zasazení do obecného kontextu

V této kapitole bych ráda vymezila základní pojmy, které úzce souvisí s problematikou péče o ohrožené děti a oblastí prevence kriminality, což jsou základní tématické okruhy pokrývající Systém včasné intervence a zasadila je obecně do kontextu sociální práce.

Dítě/nezletilý

Dle platných právních předpisů České republiky člověk mladší 15 let.

Mladiství

Dle platného trestního práva v ČR osoba ve věku 15 až 18 let, která je trestně odpovědná, nicméně při ukládání trestu se přihlíží k jejímu věku a při výkonu trestu je mladistvý oddělen od dospělých. (Matoušek, 2003)

Delikvence

Jednání porušující společenské normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky, včetně činů spáchaných nezletilými, kteří ještě nejsou trestně odpovědní. (Matoušek, 2003)

Intervence

Zásah; zákrok v něčí prospěch; přímluva; úřední zásah.

Sociální intervence je odborný zásah, jehož cílovou skupinou je jednotlivec, nebo rodina, popř. širší skupina. Jedná se o spektrum činností, které sociální pracovník vykonává ve prospěch klienta. (Matoušek, 2003)

Kriminalita

Kriminalita je veškeré páchaní přestupků nebo trestných činů, spáchaná dětmi, mladistvými či dospělými (bez ohledu na trestní odpovědnost mladistvých).

Kriminalita se dále dělí na **latentní** (nehlášenou, neregistrovanou) a **zjevnou** (vyšetřovanou orgány činnými v trestním řízení). (Matoušek, 2003)

Nejlepší zájem dítěte

Pojem používá Úmluva o právech dítěte. Označuje hledisko, které by mělo být uplatňováno při rozhodování o dítěti. (Matoušek, 2003)

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

„Státní orgán, který je od roku 2003 součástí obecního úřadu s rozšířenou působností (dříve býval součástí okresního úřadu) a zabezpečuje sociálně-právní ochranu podle zákona č. 359/1999Sb.. Sociální pracovníci pracující na tomto oddělení zastupují práva dítěte (mj. i ve funkcích opatrovníka při soudních jednáních o úpravě poměrů dítěte).“ (Matoušek, 2003)

Tato pracoviště mají na starost:

- podávání návrhů k soudu na omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti,
- podávání návrhů na nařízení, prodloužení či zrušení ústavní výchovy a na vydání rozhodnutí o splnění podmínek nezájmu rodičů,
- podávání návrhů na vydání předběžného opatření v případech, kdy se dítě ocitlo bez péče, nebo kdy je jeho život, či příznivý vývoj ohroženy,
- vykonávání funkce opatrovníka a poručníka, pokud dítě takového zástupce nemá,
- zprostředkovávání osvojení a svěření dítěte do náhradní rodinné péče. (Zákon č. 359/1999Sb.)

Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména:

- ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. (Zákon č. 359/1999Sb.)

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dítěte, jimiž jsou:

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- obecní úřady,
- krajské úřady,
- ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. (Zákon č. 359/1999Sb.)

Sociálně-právní ochranu dále zajišťují:

- obce v samostatné působnosti,
- komise pro sociálně-právní ochranu dětí (při obci s rozšířenou působností),
- kraje v samostatné působnosti,
- další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. (Zákon č. 359/1999Sb.)

Kurátor pro mládež

„V ČR odborný pracovník zabývající se sociálně-právní ochranou dětí a mladistvých, kteří jsou obtížně vychovatelní, páchají trestnou činnost apod. Kurátor pro děti a mládež poskytuje nezletilým a jejich rodinám poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc.“ (Matoušek, 2003)

Ohrožené dítě

Na základě zákona č. 359/1998 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, jsou za ohrožené děti považovány:

- děti týrané, zneužívané a zanedbávané,
- děti, které se ocitly mimo vlastní rodinu,
- děti - cizinci bez doprovodu dospělé osoby,
- děti vyžadující zvýšenou pozornost,
- děti predelinkventní a delikventní, které jsou zneužívány k trestné činnosti, děti páchající trestnou činností pro zajištění základních životních potřeb a děti páchající trestnou činností účelově. Děti si tuto situaci nevolí svobodně, ale jsou do ní nedobrovolně vrženy a až na výjimky není v jejich silách se z těchto podmínek vymanit.

Prevence

Znamená soustavu opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu. V sociální práci se jedná především o soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům, které ohrožují základní hodnoty společnosti.

Pro účinnou prevenci je třeba preventivní aktivity systematicky koordinovat provázat tak, aby na sebe navzájem navazovaly.

Primární prevence je cílena na celou populaci, nebo na určitou skupinu (např. prevence v resortu školství, zdravotnictví). Účinná primární prevence by měla být postavena na posilování prosociálních postojů a chování.

Sekundární prevence je cílená na osoby se zvýšeným rizikem sociálního selhání, případně na osoby, u nichž už k selhání dochází, nicméně se jeho míra nedá ještě indikovat.

Terciární prevence by měla být prováděna u osob, u kterých již k sociálnímu selhání došlo. (Matoušek, 2003)

Restorativní justice (spravedlnost)

Principy uplatňované v trestní politice v posledních desetiletích, jejich cílem je posílení pachatelova pocitu odpovědnosti za spáchaný čin a přimět ho, aby co nejrychleji a nejprůměřeněji způsobenou škodu kompenzoval přímo oběti. Justiční orgány státu jsou v tomto případě zprostředkovatelem nápravy. V tomto řízení jsou zohledňovány především potřeby poškozených. Restorativní justice pracuje zejména s alternativními tresty, které jsou vykonávány na svobodě. Na principu restorativní justice pracuje zejména Probační a mediační služba ČR. (Matoušek, 2003)

Riziková mládež

„Mládež, u níž je vyšší riziko sociálního selhání. Jedna z cílových skupin sekundární prevence. Dispozičními faktory jsou např. dědičnost, konstituce, nižší úroveň zdraví a rozumových schopností, poruchy morálního vývoje, dysfunkční rodina, neúčast na vzdělávání a trhu práce, bydlení ve velkém městě, příslušnost k asociálním subkulturám.“ (Matoušek, 2003)

Od 19.století se stát začal zabývat chudinskou péčí, péčí o veřejné zdraví a o základní školství. Ve stejné době se začíná zajímat blíže i o opuštěné děti a mládež. Tato veřejná péče navázala na soukromou dobročinnost rozvíjenou jednotlivci, soukromými institucemi i církví. Chudinská péče fungovala jako základní záchytná síť pro případy, které nebylo možno řešit jinými způsoby, zejména v případech, kdy se díky přesunu venkovských rodin do měst narušily přirozené rodinné a sousedské vazby. Koncem 19. století byly ze zákona zřizovány zemské sirotčí fondy a finanční prostředky z těchto fondů byly použity k vybudování soustavné péče o osiřelé a opuštěné děti. Tato péče se během 20. století stále konkrétněji odkláněla od chudinské péče pro opuštěné děti k péči o ohrožené děti, jejichž zájmy nejsou dostatečně naplňovány. Sociálně-právní ochrana dítěte byla až do účinnosti zákona č. 359/1999Sb. součástí systému sociální péče. (Tomeš, 2009)

Před účinností zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí byla činnost státních orgánů v sociálně-právní ochraně dětí upravována zákonem o rodině a z hlediska působnosti pak předpisy o sociálním zabezpečení. Tato právní úprava nicméně dostatečně neodpovídala potřebě chránit zájmy dětí v různých životních situacích.

Sociálně-právní ochrana dětí je velmi významnou činností státu, neboť v případech, že rodiče nejsou schopni nebo ochotni svoje děti chránit a vychovávat, přebírá tuto povinnost stát, který pak ochranu a pomoc dětí zajišťuje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dítěte a dalších orgánů, jak je v zákoně uvedeno.

Povinnost státu postarat se o děti a chránit jejich práva upravuje i řada mezinárodních úmluv:

- **Ženevská deklarace práv dítěte** (1924) - zahrnuje základní principy, chránící dítě před jakýmkoli nebezpečím, vykořisťováním i neštěstím, zajišťující mu optimální tělesný a mentální rozvoj.
- **Všeobecná deklarace lidských práv** (1948) – jedná se o nezávazný dokument, obsahující nejznámější katalog lidských práv a byla schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů.
- **Deklarace práv dítěte OSN** (1959) – přiznává dítěti právo na ochranu nezbytnou pro jeho příznivý vývoj.
- **Úmluva o právech dítěte OSN** (1989) – rozšiřuje práva dětí v Deklaraci práv dítěte a zavádí pojem „nejlepší zájmem dítěte“, který by měl být zohledňován při rozhodování

o dítěti. Zdůrazňuje právo dítěte na vývoj v rodinném prostředí. Úmluvu ratifikovala Československá federativní republika v roce 1991.

V české legislativě se jedná především o:

- **Zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů
- **Zákon č. 94/1963Sb., o rodině**, ve znění pozdějších předpisů
- **Listina základních práv a svobod** – článek 32, který vytváří legislativní rámec pro právní ochranu rodiny, zaručuje zvláštní péči těhotným ženám, potvrzuje obecně platnou zásadu rovnosti a zakotvuje rovné postavení manželských i mimomanželských dětí, garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. (Listina základních práv a svobod)

Tyto dokumenty deklarují rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu. Dítě tak ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm. Jakékoliv zasahování do soukromí a rodinného života je možné teprve tehdy, jestliže rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí o to sami požádají, a nebo v péči z různých důvodů selhávají.

Ochrana práv dítěte přiznává dítěti právo na příznivý vývoj, řádnou výchovu, hájí jeho oprávněné zájmy a působí k obnovení narušených funkcí rodiny

2. Kriminalita mládeže

Tato kapitola si klade za cíl nastínit současnou situaci vztahující se ke kriminalitě mládeže, aktuální trendy a vize, ale i slabá místa stávajícího systému. Dále pak okrajově představuje evropské trendy v oblasti prevence kriminality mládeže.

2.1 Kriminalita mládeže obecně

Kriminalita dětí a mladistvých je v posledních desetiletích intenzivně zkoumaný fenomén. Při interpretaci závěrů jednotlivých výzkumů je třeba přihlédnout, nejen k tomu za jakým účelem je výzkum prováděn, ale také jaký je zdroj zkoumaných dat (zejména při interpretaci policejních a soudních statistik). Dále by pro vyvozování závěrů neměla být opomíjena oblast latentní kriminality (neohlášené skutky proti zákonu), která je obtížně postižitelným nicméně velmi významným ukazatel skutečného stavu věci.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci přináší obecné teze (Matoušek, Kroftová, 2003):

- dětská kriminalita narůstá,
- kriminální činy dětí jsou brutálnější a lépe organizované,
- veřejnost požaduje stále tvrdší sankce,
- výchovné ústavy nepříznivě ovlivňují méně narušené jedince,
- děti psychicky vyspívají dříve, měly by být dříve odpovědné za své činy (opakované diskuze o snížení hranice trestní odpovědnosti z 15ti let na 14).

Vývojová kriminologie došla při analýze výskytu kriminality ke zjištění, že malá část mladistvých delikventů, zejména mužského pohlaví, páchá většinu trestných činů na určitém území a v rámci své věkové kategorie. Na tomto zjištění staví následné studie zaměřené na ověření hypotézy o výskytu minimálně dvou základních vzorců kriminálního chování u mladistvých (chronický a epizodický vzorec chování). Z těchto výzkumů pak vzešel druhý klíčový poznatek. Zatímco u většiny těchto pachatelů se delikventní chování koncentruje především do období dospívání, u zmíněné menšiny odpovědné za závažné zločiny se objevují konflikty s morálkou i zákonem průběžně ve všech vývojových etapách. Na základě empirických

dat lze popsat minimálně dva odlišné typy mladistvých pachatelů - celoživotní pachatel (recidivista) a mladistvý delikvent.

Celoživotní pachatel je již od útlého věku nápadný pro své těžko ovladatelné chování. Běžné výchovné postupy (tresty a pochvaly) na něj nezabírají, epizody problematického chování se objevují často. K prvním kontaktům s institucemi pracujícími s delikventní mládeží (policie, OSPOD) dochází zpravidla již v intervalu mezi 6. až 12. rokem věku. V dalších letech se agresivita rychle stupňuje a kolem 16 až 18 let je již jedinec polymorfně kriminální. Dopouští se jak majetkové, tak násilné kriminality. Většina trestných činů však v tomto období není instancím trestní justice známa a zůstane v poli latence. Kriminální chování však přetrvává i v dospělosti.

Mladistvý delikvent začíná svým jednáním překračovat společensky dané normy mezi 11. a 13. rokem věku. Do té doby byl jeho vývoj nenápadný. V době puberty dochází ke zlomu, pubescent se stává těžko ovladatelným, nerespektuje některé sociální ani právní normy, objevuje se typický obraz mladistvé delikvence (např. krádeže v obchodech, poškozování cizí věci, výtržnictví, atd.). Na rozdíl od chronických pachatelů se mladiství delikventi dopouštějí především příležitostné kriminality, ve které dominuje protest proti generaci dospělých a dále situační a skupinový faktor. Kolem 18. až 21. roku věku obvykle dochází k poklesu či vymizení kriminálních vzorců chování. Tato skupina delikventů si v průběhu svého dětství a dospívání osvojila dostatečný repertoár prosociálního chování, a i přes poměrně časté případy sekundární viktimizace se vstupem do světa dospělých jejich problematické jednání mizí. (Čírtková, 2003)

2.2 Prevence kriminálního chování

Prevence u této cílové skupiny by měla stavět především na intervenci již při počínajícím rizikovém chování. Jedná se zejména o včasnou intervenci do problémových rodin a škol. Hlavním smyslem je přerušování kumulovaných účinků rizikových faktorů a podpora či posílení ochranných faktorů specificky cílených pro konkrétní situace a osoby. Experti zastávají názor, že na prevenci není nikdy pozdě. Je však méně úspěšná, jestliže přichází až v době, kdy má jedinec pevně zformované a zafixované delikventní vzorce myšlení a chování.

Jedná se zejména o efektivní nastavení procesů výměny informací o delikvenci dětí a mládeže mezi institucemi, které přicházejí s touto skupinou do kontaktu (tj. instituce poskytujícími pomoc dětem a mládeži, justice, policie, škola, rodina, orgány státní správy a místní samosprávy, sociální služby atd.).

Základním východiskem pro intervenci a prevenci by měla být analýza současného stavu fungování příslušných sítí a jejich reakcí na delikvenci dětí a mládeže.

Z tohoto pohledu je neopominutelným nástrojem prevence i sociální politika státu ovlivňující zaměstnanost, fungování rodiny, vzdělávací systém, fungování policie a soudního aparátu. Regionální či lokální programy obecně nemívají takový význam, nicméně jakýkoliv systém může být účinný pouze v případě kvalitní a včasné detekce problémů. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Nejméně účinnou formou primární prevence je pouhé „jednosměrné“ poskytování informací zakořeněné ve školských výchovně preventivních programech. Účinnější formou je podpora sociálních dovedností formou interaktivního učení. Dalším nezanedbatelným kritériem zvyšujícím účinnost je věková přiměřenost vzdělávacího programu. Ideální forma preventivních programů zapojuje do aktivního procesu zvyšování sociálních kompetencí nejen děti a mladistvé, ale také jejich rodiny a ostatní odborné školské a sociální pracovníky na místní úrovni - vždy je důležité maximálně využít potenciálu dané komunity.

Terciární prevence je pak tvořena mj. intervenčními programy pro osoby, které se již delikventního jednání dopustili. Intervence obcí (OSPOD, kuratela pro mládež), používají často zaběhlé postupy spolupráce se školskými zařízeními, nařizování ústavní či ochranné výchovy, méně pak alternativní tresty a probační programy. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Včasná intervence má na další vývoj mladistvého delikventa zásadní vliv. Především justice specializovaná na mládež by se měla důsledně vyhýbat procesům stigmatizace. Sankce, ve které by měly dominovat principy restorativní justice (odčinění, náprava veškeré újmy způsobené oběti

apod.) a hledání alternativ k trestu odnětí svobody, by neměla zablokovat šance na řádné fungování mladistvého v dalším životě. Vývojová kriminologie zdůrazňuje výchovný význam samotného trestního procesu s mladistvým. Soudní líčení by mělo sloužit k přijetí zodpovědnosti mladistvého za spáchané delikty.

S ohledem na realizaci Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (z dílny MPSV) se o prevenci ohrožení dítěte a rodiny hovoří v návaznosti na konkrétní služby a opatření.

Primární prevence předpokládá zapojení pracovníků podílejících se na práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami do programů na podporu zdravé rodiny (zvyšuje tak podíl na vytváření příznivého prorodinného prostředí v regionu), nastavení závazného mechanismu týmové spolupráce při vytváření preventivních programů, včetně sjednocení terminologie, metodologie a dotačních programů.

V rámci sekundární prevence by měla být vytvořena a pilotně ověřena diagnostika zaměřené na identifikaci ohrožení v rámci jednotlivých resortů, jednotná metodika umožňující vyhodnocení situace dítěte s důrazem na preventivní proces včasné identifikace potřeb dítěte a rodiny, vytvoření systému vzájemného vyrozumění v rámci registru ohrožených dětí, případně analýza a rozvoj stávajících systémů.

Terciární prevence by měla vést ke zpracování a pilotnímu ověření metodiky zaměřené na podporu dětí a rodin při návratu dítěte z náhradní péče a při osamostatňování ohrožených dětí, včetně podpory sociálního bydlení (Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, úplné znění, 2009).

2.3 Evropské programy prevence kriminality

V posledních desetiletích se v zemích západní a severní Evropy rozvíjejí nejrůznější preventivní programy pro děti a mládež.

Některé země západní Evropy mají přímo zřízené vládní či národní úřady pro prevenci kriminality, které koordinují preventivní programy a často i přerozdělují finanční prostředky ze státního rozpočtu na konkrétní preventivní programy a zpětně přezkoumávají jejich efektivitu, a to buď přímo, nebo prostřednictvím nezávislého vědeckého výzkumu (Belgie, Holandsko). V Holandsku je Národní preventivní úřad zřízen policií. Ve Spolkové republice Německo se řeší preventivní programy individuálně prostřednictvím zemských kriminálních úřadů, které navrhují konkrétní preventivní opatření. Francouzská Národní rada pro prevenci kriminality je složená ze zástupců vlády, parlamentu i odborníků z vládních a nevládních organizací a vydává doporučení. V jednotlivých regionech působí místní rady, které navrhují konkrétní opatření pro daný region. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Stejně tak mají všechny severské země vytvořené Národní rady prevence kriminality. Preventivní opatření jsou stanovovány na základě výzkumů a s ohledem na místní iniciativy. Cílem je vytvořit mezirezortní a multidisciplinární iniciativy ve spolupráci policie, školských zařízeních a sociálních popř. zdravotních služeb. (Crime Prevention in Scandinavien, web, 2010)

Jako příklady možného síťování preventivních programů uvádím dánský model lokálních sítí SSP a britský model YOT (Youth Offending Team – „Tým pro kriminalitu mládeže“)

V **Dánsku** je vytvořena tzv. **lokální síť SSP** složená se školních a mimoškolních programů, sociálních a zdravotních služeb a policie. Tato síť byla vyvinuta s plným respektováním všech úředních a odborných kompetencí a je založeno na dohodě a je založen na lokálně tzv. síť SSP. Rada pro prevenci kriminality a síť SSP v Dánsku SSP představuje formu interdisciplinární a mezisektorové spolupráce zahrnující školní a mimoškolní programy (S), sociální a zdravotní služby (S) a služby policie (P). Právní předpis ukládá školství, sociálním službám a policii provádět prevenci kriminality práce v nejširším slova smyslu. Základním cílem SSP je vzájemná spolupráce a budování místních sítí a ohledem na konkrétní možnosti a potřeby lokality. Síť mají za úkol prostřednictvím prevence trestné činnosti ovlivňovat každodenní život dětí a mladých lidí, detekovat nebezpečné signály již v rané fázi vznikajícího problému a určovat nové tendence ve vývoji kriminality. (Crime Prevention in Scandinavien, web, 2010)

Ve **Velké Británii** existuje velké množství programů podporujících časnou intervenci rizikové mládeže včetně iniciativ v rámci právního systému mladistvých. Tyto programy se snaží působit na širší oblast rizikové mládeže a jsou poskytované Youth Justice Board (Sdružení zabývající se soudnictvím ve věcech mladistvých). Jedná se o sdružení sponzorované vládou, které se stará o práva mladistvých v Anglii a Walesu a pracuje s mladými pachateli. (Youth Justice Board, web, 2010).

Na všech místních úřadech fungují tzv. **Youth Offending Teams (YOT)**, které jsou složeny ze zástupců policie, probační služby, sociálních služeb, zdravotnictví, školství, drogové prevence a těch, kteří mají na starost bytovou politiku dané lokality. Každý tento tým je řízen manažerem, který zodpovídá za koordinační činnost v rámci oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Tým identifikuje problémy mladistvého a poskytuje mu individuální podporu dle jeho potřeby, neboť YOT zahrnuje zástupce široké škály služeb, může reagovat na potřeby mladých pachatelů komplexním způsobem. Identifikuje konkrétní problémy mladistvého, stejně jako jeho společenskou nebezpečnost vůči svému okolí. (Youth Justice Board, web, 2010).

Tyto týmy mají k dispozici Národní standardy soudnictví ve věcech mládeže, které pokrývají oblasti od prevence trestné činnosti, přes práci s oběťmi trestných činů a pravidla práce ve vazbě až po případy dlouhodobých trestů odnětí svobody. Standardy se zaměřují především na efektivní řízení a plánování preventivních služeb, které jsou lokálně dostupné a intervenci, která je mladistvým poskytována na základě jejich individuálních potřeb. Standardy nastavují i operativní využití restorativní justice, tam kde je její využití vhodné. Soudní příkazy jsou koncipovány s ohledem na nejlepší zájem dítěte tak, aby se minimalizovala rizika opětovného páchaní trestné činnosti. (National Standards for Youth Justice Services, established in 2002)

Na tyto Standardy navazuje i metodika Case Managementu, která upravuje efektivní způsoby vedení a řízení případů s ohledem na jejich jedinečnost a specifika, zlepšuje aktuální praxi v oblasti soudnictví ve věcech mládeže, kterou koordinuje manažer týmu (YOT), hodnotí a zlepšuje stávající nástroje a techniky. Case management vede k efektivnímu využívání mimosoudního projednávání, které se opírá o partnerství mezi týmy a policií a zohledňuje i případnou pravděpodobnost další trestné činnosti, které by se mělo předcházet všemi možnými prostředky. (Case Management Guidance, 2010)

YOT model je svým multidisciplinárním složením a systémem fungování velmi podobný Systému včasné intervence. Týmy z Velké Británie však vedle samotné práce s nezletilými provádějí inspekce preventivních programů a ověřují jejich efektivitu.

3. Systém Včasné Intervence

V této části práce je popsán Systém včasné intervence tak, jak jej metodicky vymezuje Ministerstvo vnitra ČR, a jak je aktuálně nastaven a používán v několika desítkách obcí s rozšířenou působností (včetně Úřadu městské části Praha 2). V této podobě se systémem pracuje i Ministerstvo práce a sociálních věcí, které na něj navazuje své další aktivity v péči o ohrožené děti.

Systém Včasné Intervence (dále jen "SVI") vytvořil odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR za účelem nastavení efektivní spolupráce mezi institucemi, do jejichž působnosti spadá péče o ohrožené děti a jejich rodiny.

Pilotní projekt s názvem „Centrum včasné intervence“ byl zahájen v Ostravě v roce 1999 a následně byl zaveden do dalších měst. V současné době je SVI zaveden v 31 obcích s rozšířenou působností.

Spolupráce jednotlivých institucí spadající pod působnost různých resortů je podpořena jednotným informačním prostředím a vytvořením propracovaného způsobu spolupráce. SVI využívá stávající legislativu a existující struktury institucí veřejné správy.

Prvním pilířem, který vytváří metodickou spolupráci mezi jednotlivými institucemi je Tým pro mládež tvořený zástupci OSPOD, Policie ČR a justičními orgány (soudy, státní zastupitelství, Probační a mediační služba ČR). Dále se Týmu pro mládež mohou účastnit zástupci Městské policie, zdravotnická zařízení, školy a školská zařízení, nestátní neziskové organizace a úřady práce. V praxi to znamená, že Tým koordinuje činnost v lokalitě a vytváří podmínky pro efektivní práci s dětmi a jejich rodinami. Tato část projektu je organizačně nejnáročnější. Jde v ní o nastavení práce v interdisciplinárním týmu, o přijetí všeobecného konsenzu týkajícího se akceptace cílů, pro něž je SVI vytvářen, o zvýšení kvality a efektivity práce všech zúčastněných a o změnu subjektivních postojů jednotlivých pracovníků ke spolupráci s pracovníky jiných oborů, což je často největší problém. V rámci metodiky SVI je praktickým nástrojem pro partnerskou spolupráci všech zúčastněných subjektů Tým pro mládež, který pracuje na základě souhlasného prohlášení představitelů všech zapojených institucí v dané lokalitě. (Metodika SVI, 2007)

Druhým pilířem je společný informační systém spravovaný místně příslušným pracovištěm orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD).

Jednotné informační prostředí zjednodušuje administrativu a umožňuje efektivnější předávání, sdílení a vyhodnocování informací. Zároveň však informační systém SVI funguje jako informační systém OSPOD dle § 54 a 55 odst.1, 2 a, 3 zákona č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a Směrnice MPSV č.j.: 21- 42246/2002.

Vytvoření odpovídajícího informačního prostředí vyžaduje odpovídající technické, legislativní a bezpečnostní podmínky. Základní propojení funguje mezi pracovištěm OSPOD, příslušným pracovištěm Policie ČR, PMS, obvodním soudem a státním zastupitelstvím dle § 51 zákona č. 359/1999Sb., o sociálně právní ochraně dětí. OSPOD určuje oprávněnost poskytování informací ostatním zúčastněným subjektům, nicméně mezi zúčastněnými funguje oboustranný tok informací a přístupnost resortních databází, v nichž je uloženo mnoho informací, jejichž efektivní využití jinými resorty by mělo napomoci zkvalitnění práce s klientem. Tato část projektu je finančně nejnákladnější. Z toho důvodu je nezbytné znát zdroje pro financování projektu ještě před zahájením prací na přípravě realizace SVI. (Metodika SVI, 2007)

Třetím pilířem jsou konkrétní praktická opatření a programy, které tvoří samotný proces pomoci a intervence. Jeho obsah je závislý na místních personálních a materiálně technických podmínkách a na iniciativě a schopnosti místně působících subjektů poskytovat doplňkové služby. (Metodika SVI, 2007)

Legislativní opatření a nástroje jsou nařízené a ukládá je OSPOD, státní zastupitelství a soud na základě příslušných zákonů – např. zákon o rodině, zákon o sociálně-právní ochraně dítěte, zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže apod. Instituce musí tyto opatření užívat adekvátně a efektivně, podle situace dítěte a rodiny.

Další aktivity a programy jsou dohodnuté mezi pracovištěm OSPOD, rodičem a dítětem. Nástroje této faktické práce s dítětem jsou např. služby sociální prevence, probační resocializační programy, aktivity Středisek výchovné péče, Pedagogicko Psychologických Poraden a aktivity specifické přímo pro danou lokalitu. Tyto aktivity umožňují institucím zajistit skutečnou práci s dítětem v době, kdy je to třeba (odpoledne, o víkendech, apod.).

Třetí pilíř se vyvíjí individuálně v každé lokalitě s ohledem na organizace působící na daném území pro cílovou skupinu SVI a dle intenzity jejich zapojení v rámci celého systému.

3.1 Cílové skupiny klientů SVI (Metodika SVI, 2007)

Cílovou skupinu pro SVI jasně vymezuje Závazná metodika SVI (Metodika SVI, 2007) a jedná se o:

- děti, které se dopustily protiprávního jednání bez ohledu na pozdější kvalifikaci skutku (přestupek, provinění, čin jinak trestný apod.) a jejich rodiny,
- děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, na útěku ze zařízení (pohřešované) a jejich rodiny,
- děti, u kterých dochází ke kumulaci závažných výchovných problémů (záškoláctví, šikana, projevy extremismu, drogy, alkohol, tuláctví, prostituce apod.) a jejich rodiny,
- poškozené (oběti) protiprávním jednáním nebo svědci protiprávního jednání a jejich rodiny (poškození i oběti do dovršení 18 let věku).

3.2 Zásady práce SVI (Metodika SVI, 2007)

Zásady práce v rámci SVI jsou obecně platné pro práci s touto cílovou skupinou a vymezuje je Závazná metodika SVI (Metodika SVI, 2007):

- práce s touto cílovou skupinou musí být rychlá a efektivní,
- příčiny by měly být stanoveny co nejkomplexněji,
- náprava způsobené škody, staví na vyrovnání se pachatele s obětí,
- stanovení odpovědnosti zákonných zástupců (osob odpovědných za výchovu dítěte),
- stanovení odpovědnosti dítěte či mladistvého (musí důsledkům svého jednání porozumět, uvědomit si svoji vinu i následky, které svým jednáním způsobil),
- postup podle individuálního Sociálně nápravného plánu (zpracovávají pracoviště OSPOD a jeho smyslem není pouze písemná podoba, ale zejména praktická realizace), který není zcela založen na dobrovolnosti (má donucovací charakter). Dítě získá díky jeho úspěšnému absolvování jistý profit, tím je motivován; v případě odmítnutí programu následuje pro něj méně výhodná varianta postupu.
- Sociálně nápravný plán by měl korespondovat s vytvářením Individuálního plánu péče o dítěte (Metodické doporučení MPSV č.3/2009 – viz. Příloha č. 1).

3.3 Cíle SVI

Cílem SVI je s pomocí technického a systémového propojení institucí zabývajících se trestnou činností dětí a mládeže a oblastí sociálně právní ochrany dětí (Metodika SVI, 2007):

- zkvalitnit a zefektivnit spolupráci všech zainteresovaných institucí,
- zlepšovat efektivitu ukládaných opatření - využívat všech legislativních nástrojů přijatých pro oblast trestné činnosti dětí a mládeže a sociálně-právní ochrany dětí,
- minimalizovat páchaní další trestné činnosti,
- věnovat se s maximální intenzitou období před spácháním provinění (činu jinak trestného), kdy existuje řada signálů o problematickém chování nebo prostředí v okolí dítěte.

Cíle lze obecně rozčlenit na strategické, primární a sekundární.

3.3.1 Strategické cíle SVI

- Snížení míry a závažnosti delikvence dětí.
- Snižování trestné činnosti páchané na dětech.
- Odklon dětských delikventů od kriminální kariéry.
- Rychlá a koordinovaná multidisciplinární reakce na delikventní jednání dítěte, či na jednání, která ohrožují integritu dítěte.
- Posílení pozice obětí trestných činů při řešení delikvence dětí.
- Rychlé a bezpečné předávání informací o:
 - dětských pachatelích a dětských obětech trestné činnosti,
 - uložení a průběhu přijatých opatření,
 - podezření na týrání nebo zneužívání dětí,
 - delikventním jednání dětí (včetně toulání, šikany, záškoláctví, výchovných problémů, apod.),
 - aktivitách jednotlivých subjektů SVI.
- Realizace preventivních opatření v dané lokalitě.
- Vytvoření nabídky služeb pro realizaci konkrétních uložených opatření (probační programy, apod.)

3.3.2 Primární cíle SVI

Primární cíle usilují o odklon dítěte od kriminální kariéry prostřednictvím:

- efektivní a rychlé práce s dítětem a jeho rodinou,
- včasné pomoci dětem opakovaně se dostávajícím do evidence OSPOD, nebo orgánům činných v trestním řízení a jejich rodinám,
- určení adekvátního postupu, který odpovídá potřebám dítěte a nevede ke stigmatizaci,
- sanace rodiny (dítě zůstává v rodině; prvním cílem pomoci je stabilizovat rodinu se všemi jejími členy, neodebírat dítě a zasáhnout včas a přiměřenými prostředky),
- péče o děti dopouštějící se útěků ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy,
- ochrany ohrožených dětí,
- podpory rodin (osob odpovědných za výchovu dětí).

3.3.3 Sekundární cíle SVI

Sekundární cíle SVI se zaměřují na zkvalitňování systému péče o rizikové a ohrožené děti v lokalitě včetně realizace příslušných preventivních opatření prostřednictvím:

- koordinované spolupráce mezi jednotlivými institucemi a specialisty (Policie ČR, obvodní soudy, státní zastupitelství, OSPOD i kurátoři pro mládež, PMS),
- vytváření sociálně nápravných plánů, jejich průběžné kontroly a vyhodnocování – zajišťuje OSPOD,
- vytváření modelů a metodik řešení jednotlivých typů případů,
- zvyšování odbornosti pracovníků zapojených institucí (vzdělávání),
- centralizace a vyhodnocování informací o rizikových a ohrožených dětech a péči o ně (včetně přijatých opatření),
- hlubšího poznání charakteristik lokality a regionálních aspektů v oblasti kriminality,
- adresného plánování a realizace ověřených postupů a preventivních aktivit v lokalitě na základě získaných dat (znalost toho na co je třeba se zaměřit),
- zefektivnění administrativních úkonů zúčastněných subjektů.

3.4 Struktura systému

Dále uvedená struktura popisuje dotčené subjekty a vymezuje jejich role a postavení v rámci systému.

Řídící výbor je zastřešující subjekt SVI složený ze statutárních zástupců obce/obcí, střediska Probační a mediační služby, státního zastupitelství, okresního soudu a Policie ČR, který svým složením garantuje závaznost a prosaditelnost přijímaných opatření, doporučení a postupů.

Tým pro mládež je složený ze zástupců institucí, které ze zákona přicházejí do kontaktu s rizikovými a ohroženými dětmi a rovněž s oběťmi trestných činů. Jeho tajemníkem je pracovník střediska Probační a mediační služby nebo jiná osoba zvolená v rámci týmu. Tým pro mládež pravidelně informuje o své činnosti Řídící výbor a zabývá se mj. i spoluprací nad konkrétními případy. (Metodika SVI, 2007)

Hlavní subjekty systému mají ze zákona oprávnění nakládat s údaji uloženými v Informačním systému SVI, jsou jeho aktivními uživateli:

Obecní úřad obce s rozšířenou působností – na území Hl.m.Prahy jsou to Úřady městských částí Prahy 1 - 22

- odbor sociálních věcí (vedoucí odboru se zabývá SVI ve vztahu ke kontrolní činnosti systému),
- oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) v rámci odboru sociálních věcí.

Jedná se o pracovníky, kteří se podílejí na realizaci sociálně-právní ochrany dětí (pracovníci OSPOD a kurátoři pro mládež) na území správního obvodu obce s rozšířenou působností.

Sociálně-právní ochrana dítěte je činnost směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zajišťuje práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu a chrání oprávněné zájmy dítěte. Tuto problematiku upravuje zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Mimo pracovní dobu drží pracovníci OSPOD pracovní pohotovost, během které musí být nepřetržitě dostupní na mobilním telefonu. V případě potřeby jsou kontaktováni ve věcech nezletilých, účastní se jejich výslechů, zprostředkovávají předání zpět do rodiny či do odborného zařízení, pokud je nezletilý ve vážném ohrožení. Dále podávají soudu návrh na předběžné opatření a rychlé umístění nezletilého do ústavní výchovy.

Při zavedení SVI má pracovník pohotovosti k dispozici notebook s funkčním připojením k informačnímu systému SVI, který mu může poskytnout všechny dostupné informace, které OSPOD o nezletilém vede v rámci spisové dokumentace.

V případě, že by bylo SVI zavedeno na území celého kraje (v tomto případě Hl.m.Prahy), mohl by mít pracovník pohotovosti v místě, kde byl nezletilý zadržen, informace i o nezletilých z území jiných městských částí. Tato možnost by mohla významně zefektivnit pracovní postupy v prvních 24hodinách po intervenci pracovníka.

Pracovníci OSPOD nemají přesně dány konkrétní pracovní postupy, nicméně jejich činnost je vymezena platnými právními předpisy vztahujícími se k této oblasti. Z tohoto důvodu je důležité průběžné vzdělávání pracovníků reagující na častou novelizaci příslušných zákonů a jejich následnou aplikaci v praxi.

Mezi hlavní činnosti pracoviště OSPOD patří:

- vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zejména zaměřuje,
- vedení spisové dokumentace nezletilých,
- zpracovávání podkladů pro statistické vykazování (pro účely MPSV),
- pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- poskytnutí nebo zprostředkování poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte, příp. při výchovných problémech dítěte, či nezletilého,
- vykonávání funkce kolizního opatrovníka,
- pořádání přednášek a kurzů (v rámci poradenské činnosti) zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou
- spolupráce se zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, pořádání výchovně rekreačních táborů pro děti,
- poskytování poradenské podpory při výkonu pěstounské péče a kontrola výkonu pěstounské péče,
- vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny a osob vhodných stát se osvojiteli,
- příprava fyzických osob vhodných pro to stát se osvojiteli nebo pěstouny,
- poskytování péče nezletilým dětem do 15let, které se dopustily činu jinak trestného,
- poskytování péče mladistvým od 15 do 18 let, které se dopustily přestupku, nebo u kterých bylo zahájeno trestní řízení,
- poskytování péče dětem a mladistvým s opakovanými poruchami chování (např.toxikomanie, útoky z domova, opakované záškoláctví),

- řešení problematiky týraných a zneužívaných dětí,
- vedení rejstříků výchovných problémů dětí a trestné činnosti nezletilých a mladistvých,
- účast při výslechu, přípravném řízení či hlavním líčení u nezletilých,
- účast při přestupkovém řízení vedeném proti nezletilému na základě přestupkového zákona,
- podávání podnětů nebo návrhů na zahájení řízení o předběžném opatření, o nařízení výchovných opatření, ústavní či ochranné výchovy i návrhy na jejich zrušení,
- aktivní účast na sanaci rodiny (ideálně ve spolupráci s NNO),
- vypracovávání na základě požadavku orgánů činných v trestním řízení zprávy a další podklady o nezletilém na základě individuálních pohovorů, prošetření poměrů v rodině či předáváním zpráv z ostatních dotčených subjektů,
- sledování dětí v ústavní výchově, spolupráce s rodinami, výkon dohledu či návštěvy dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí,
- spolupráce se zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy a s dalšími organizacemi pracujícími s nezletilými a jejich rodinami,
- pomoc nezletilým a mladistvým při začleňování do většinové společnosti po propuštění z ústavního zařízení.

Některé z hlavních předpisů upravujících sociálně-právní ochranu dítěte:

- zákon č. 359/1999Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 218/2003Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 90/1963Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 200/1990Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 500/2004Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 101/2000Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
- Listina základních práv a svobod
- Úmluva o právech dítěte

Oblastní (městské) ředitelství Policie ČR

Do SVI jsou zahrnuta pracoviště Služby kriminální policie a vyšetřování, která se zabývají zejména:

- odhalováním, šetřením, prověřováním a vyšetřováním trestných činů (přečinů) a činů jinak trestných spáchaných dětmi a na dětech (včetně zjišťování jejich pachatelů),
- problematikou návykových látek,
- analytickou činností a přípravou prostředků a podkladů pro pracovníky Služby kriminální policie a vyšetřování,
- kontrolní, metodickou a řídicí činností.

Obvodní (místní) oddělení Policie ČR

Do SVI jsou zapojena obvodní (místní) oddělení Policie ČR, která se zabývají:

- odhalováním, šetřením, vyřizováním v blokovém řízení a oznamováním (odevzdáváním) přestupků (deliktů majících znaky přestupků) spáchaných dětmi a na dětech (včetně zjišťování jejich pachatelů) příslušným orgánům k projednání,
- odhalováním protiprávních činů a činů jinak trestných spáchaných dětmi a na dětech (včetně zjišťování jejich pachatelů),
- kontrolní, metodickou a řídicí činností.

Středisko Probační a mediační služby ČR (PMS)

Jedná se o pracoviště probačního úředníka (úředníků) se specializací na problematiku dětí. Součástí práce střediska jsou také činnosti zaměřené na prevenci kriminality.

Mezi základní cíle činnosti PMS patří (Poslání a cíle PMS, web, 2010):

- Integrace pachatele – PMS usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.
- Participace poškozeného – PMS se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.
- Ochrana společnosti – PMS přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Obvodní státní zastupitelství a obvodní soud

Zpravidla se jedná o pracoviště státního zástupce a soudce, který se přímo zabývá problematikou dětí a mladistvých.

Obvodní státní zastupitelství působí v oblasti ochrany a péče o delikventní děti a mladistvé zejména v trestním řízení jako orgán veřejné obžaloby a orgán dozoru v přípravném řízení. Podrobnosti postupu státních zástupců i soudců v trestním řízení upravuje trestní řád a zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se působnost státního zastupitelství rozšířila o dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve zmiňovaných zařízeních. Dále pak podle § 4 odst. 1 písm. c) zákona o státním zastupitelství působí státní za určitých podmínek a způsobem stanoveným zákonem v jiném než trestním řízení - netrestní oblast působnosti. Státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než 15 let, které se dopustilo činu jinak trestného.

V činnosti **Obvodních soudů** je třeba dbát v souvislosti s SVI zejména na zrychlení reakcí na delikventní jednání dětí a mladistvých, resp. na eliminaci průtahů v soudních jednáních, a při aplikaci zákona č. 218/2003 Sb. je třeba apelovat na širší využití možnosti vyřídit věc mimo soudní jednání, případně využití celé škály výchovných opatření a až následně přistoupit k uložení ochranné a ústavní výchovy.

Další spolupracující subjekty systému mají do Informačního systému SVI přístup pouze formou hlášení (tj. zvláštní formy plnění oznamovací povinnosti vůči OSPOD).

Jedná se zejména o:

- Obecní policii - pracoviště, které zpracovává přestupky a předává podklady o podezření ze spáchání trestné činnosti okresnímu ředitelství, nebo obvodnímu oddělení Policie ČR.
- Školy a školská zařízení
 - Škola by měla kurátorovi hlásit neomluvené hodiny, užívání drog ve škole a jiné nežádoucí chování. Na žádost pracovníka OSPOD či kurátora pro děti a mládež škola vypracovává zprávy o nezletilém, zejména jako podklad pro soudní řízení.
 - Středisko výchovné péče je využíváno zejména na doporučení školy, popř. na popud samotného kurátora pro mládež; dle potřeby vykonává

poradenskou, terapeutickou či diagnostickou činnost; na žádost kurátora vypracovává zprávy, popř. diagnostické závěry o nezletilém. Střediska výchovné péče mají za úkol předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování. Působí převážně na úrovni sekundární prevence sociálně patologických jevů dětí a mládeže s rizikovými projevy v chování. Pracují s dětmi, pomáhají rodičům nebo jiným zákonným zástupcům dětí, vytvářejí preventivní programy v oblasti sociálních dovedností, chování a prospěchu. Poskytují pedagogické a psychologické služby směřující k včasnému odstranění problémových projevů v chování dětí a mladistvých způsobených nesprávnou výchovou v rodině nebo nevhodným sociálním prostředím, včetně skupinových, individuálních a rodinných terapeutických služeb.

- Ústavní zařízení by mělo i během umístění nezletilého do zařízení soustavně spolupracovat s pracovníky OSPOD, či kurátory pro děti a mládež, kteří dále pracují jak s nezletilým, tak s jeho rodinou; dávají písemný souhlas s pobytem dítěte mimo ústav, na žádost pracovníka OSPOD zařízení vypracovávají zprávy o nezletilém, zejména pro účely soudního řízení.
- Pedagogicko-psychologické poradny, zaměřující se na děti od 5 do 19 let, kterým poskytují komplexní poradenské služby. Poradny dále poskytují služby rodičům, školám a pedagogickým pracovníkům, s cílem předcházet možným školním problémům, ať již výchovným, nebo vzdělávacím.
- Nestátní neziskové organizace by se měly účastnit práce s nezletilým během celého procesu. V praxi je jejich využívání pracovníky OSPOD a kurátory pro mládež relativně časté, nicméně situace se nesytemově liší s ohledem na jednotlivá pracoviště OSPOD. Situace nestátních neziskových organizací pracujících s ohroženými dětmi je obtížně uchopitelná, neboť z pohledu stávající legislativy se tříští zařízení mající pověření k sociálně-právní ochraně dítěte (dle zákona č. 359/1999Sb.) a sociální služby (dle zákona č. 108/2006Sb.). Na tuto nejednotnost naráží kontrola kvality těchto organizací a stejně tak nastavení efektivního modelu financování těchto služeb.
- Zdravotnická zařízení.
- Úřady práce.

Všechny subjekty postupují v souladu s platnými právními předpisy (zákony a vyhlášky), směrnicemi a pokyny (např. metodické pokyny) jednotlivých řídicích orgánů. Postup policistů, pracovníků OSPOD, probačních úředníků, státních zástupců a soudců musí být ve vzájemném souladu. Totéž se vztahuje na ostatní subjekty – školy, lékaře, neziskové organizace, úřady práce, apod.

Správce dat v systému je vždy pracoviště OSPOD. Ostatní zúčastněné subjekty poskytují potřebné informace do spisové dokumentace. Zpětná vazba těmto subjektům umožněna není, a to z důvodu zákonem stanoveného rozsahu, v jakém OSPOD mohou poskytovat údaje třetím subjektům. O řešení jednotlivých případů jsou informováni v rámci Týmu pro mládež.

Koordinace činnosti jednotlivých subjektů SVI je dána souhlasným prohlášením statutárních zástupců zapojených institucí – Policie ČR, státní zastupitelství, Probační a mediační služba ČR, soud, obec.

4. Současné trendy v práci s ohroženými dětmi

V této kapitole bych ráda nastínila aktuálně platné a vznikající dokumenty, jejichž obsah i výstupy souvisejí a přímo ovlivňují práci s ohroženými dětmi v České republice i možnosti využití a nastavení SVI do budoucna.

4.1. Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (NAP)

Vláda České republiky na svém zasedání 19. ledna 2009 schválila základní principy Návrhu opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Tento návrh opatření je vůbec prvním mezirezortním vyjádřením vůle ke spolupráci na změně a propojení stávajícího systému. Přestože jednotlivé rezorty dlouhodobě usilují o zkvalitňování práce s ohroženými dětmi, bývají tyto aktivity nekoordinované a někdy dokonce i protichůdné. Předpokladem pro jakoukoliv zásadní změnu je tedy v první řadě překonání vzájemného rezortního vymezení a nastolení společných postupů. (Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti, web, 2009)

Národní prioritou současného směřování péče o ohrožené děti je profesionální a dobře fungující systém. Na základě této priority vznikla mezíresortní skupina expertů koordinovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky (MPSV), která vytvořila Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009–2011, tzv. NAP. Tato expertní komise se plánem průběžně zabývá a evaluuje jeho plnění.

V této části práce bych ráda zmínila aspekty NAPu, které jsou provázány, nebo úzce souvisí s nastavením a fungováním Systému včasné intervence.

V České republice žije přibližně 20 tisíc dětí v dětských domovech, ústavech sociální péče, kojeneckých ústavech, diagnostických a výchovných ústavech a 580 tisíc v tzv. neúplných rodinách, které se snadno stávají disfunkčními. Příčiny ohrožení dětí mají původ především v rodinném zázemí. I z tohoto důvodu bude transformace péče o ohrožené děti zaměřena nejen na děti, ale zejména na rodiny, které neplní své základní funkce. K tomuto účelu je potřeba podrobně zmapovat stávající podmínky, procesy, služby, platnou legislativu a finanční toky i aktuálně probíhající změny. (Národní akční plán péče o ohrožené děti je v první fázi své realizace, tisková zpráva, web, 2009)

Cílem transformace systému práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami je:

- zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny (nastavení standardů kvality péče o ohrožené děti, nastavení systému celoživotního vzdělávání pracovníků v systému péče o ohrožené děti, síťování a optimalizací služeb pro ohrožené děti a rodiny, přenesení důrazu na primární prevenci, která zabrání zbytečnému, byť krátkodobému, umístování dětí do ústavní péče, optimalizací řízení, kontroly a financování péče o ohrožené děti), sjednocení postupu pracovníků při řešení konkrétní situace ohrožení dítěte (případová konference, individuální plán práce s klientem),
- snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče posílením preventivní složky práce s ohroženým dítětem a rodinou, rozvojem podpůrných služeb pro ohrožené dítě a rodinu, navýšením počtu kvalifikovaných pracovníků,
- zvýšení životních šancí dětí, podpora rozvoje osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu a zachování životní úrovně nezbytné pro jejich tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj. (Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, úplné znění, web, 2009)

Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009–2011 definuje klíčové principy nezbytné pro zvýšení kvality péče o ohrožené děti.

Jedná se zejména o :

- preferenci péče o děti v rodinném prostředí před péčí ústavní,
- prohloubení preventivní práce s ohroženými rodinami a snížení počtu dětí odejmutých z péče rodičů,
- individuální přístup a aktivnější zapojení rodin a dětí do řešení jejich situace.

Na plnění plánu se podílí všechny složky systému bez ohledu na rezort, který je za danou oblast odpovědný. V NAP týmu jsou kromě odborníků z MPSV také experti z ministerstev vnitra, školství mládeže a tělovýchovy, spravedlnosti, ministerstva pro místní rozvoj, zdravotnictví, zahraničních věcí a ministerstva pro lidská práva a menšiny.

Na meziresortní úrovni řeší MPSV mimo jiné i samotné spuštění Systému včasné intervence s Ministerstvem vnitra a přípravu koncepce Dětských center s Ministerstvem zdravotnictví. Koncepce Dětských center by měla představovat systém komplexní péče nejen o ohrožené děti,

ale o celé rodiny ve formě zdravotnické a sociální pomoci, poradenství, terapií sociálně-právní ochrany či vzdělávání. Systém včasné intervence má fungovat především na místní úrovni a jeho cílem je oblast prevence dětské kriminality. Oba projekty mají pomáhat ohroženým dětem a jejich rodinám předcházet krizovým situacím, popřípadě je řešit. (Národní akční plán péče o ohrožené děti je v první fázi své realizace, tisková zpráva, web, 2009)

Transformace systému péče o ohrožené děti a práce s jejich rodinami využívá závazného nastavení mechanismu multidisciplinární spolupráce a vytvoření společného informačního prostředí pro subjekty péče o ohrožené děti. K tomu jsou využity již existující nástroje a výsledky projektu Systém včasné intervence (dlouhodobě realizovaný a ověřený společný projekt Ministerstva vnitra, MPSV a Ministerstva spravedlnosti, respektive Probační a mediační služby ČR).

Transformace systému se v návaznosti na koncepci Dětských center a SVI týká především následujících oblastí:

- prevence ohrožení dětí a rodin před rizikovým chováním,
- vyhledávání ohrožených dětí a rodin,
- práce s ohroženou rodinou s důrazem na zachování přirozeného prostředí dítěte,
- práce s dítětem v náhradní rodinné péči (tato rodina není ohrožená, nicméně vyžaduje podporu),
- práce s dítětem v institucionální péči,
- podpora osamostatnění dítěte.

Transformace postavena na třech základních rovinách:

- analýza celého systému péče o ohrožené děti a rodiny
- odborná příprava všech složek systému v nové podobě (standardy kvality péče o ohrožené děti a rodiny, včetně dílčích metodik práce, vzdělávání sociálních pracovníků na úrovni orgánů sociálně-právní ochrany dětí)
- zavádění nových prvků do systému.

Pro vytvoření Analýzy systému péče o ohrožené děti je třeba nasbírat data od všech zainteresovaných stran, včetně pracovníků, kteří v dané oblasti působí.

Cílem této Analýzy je získat zpětnou vazbu od pracovníků, kterých se daná oblast týká (z ministerstev, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, dětských domovů, neziskových organizací a dalších institucí). Paralelně se sběrem dat jedná o dílčích bodech transformace pracovní

skupiny, které se zabývají konkrétními problémy (např. metodikou práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, náhradní rodinnou péčí, otázkami výživného).

Analýza bude zahrnovat:

- Analýzu postupu ohroženého dítěte napříč systémem (resorty): metodické a odborné zajištění práce s dítětem, personální a finanční zajištění, řízení.
- Analýzu regionální (krajské) sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny: kvantitativní a kvalitativní pokrytí služeb, finanční a personálního řízení, řízení kvality a plánování sítě dle měnících se potřeb regionu.
- Analýzu řídicí, metodické a kontrolní funkce státní správy.

Na základě výstupů z celkové analýzy dojde v roce 2011 k upřesnění a definování nových cílů realizace transformace pro další období.

Podpora základních práv ohrožených dětí není možná bez zajištění bezpečného prostředí ve vlastních (sanovaných a podporovaných) rodinách, dostatečného počtu (kvalifikovaných a podporovaných) rodin náhradních a odborné komplexní péče v zařízeních rodinného typu. Národní akční plán je koncipován jako soubor analýz a opatření s důrazem na sjednocení a zvýšení kvality práce s ohroženým dítětem a rodinou. Práce s dítětem musí naplňovat standardy kvality práce závazné pro všechny pracovníky a procesy. Požadavek na počet a kvalifikaci pracovníků musí odpovídat potřebám klientů v regionu, práce musí být jednotně metodicky řízena.

S ohledem na vytvoření funkční sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny je třeba jasnější vymezení typologie služeb s mezirezortním přesahem a zohlednění nejasné hranice mezi sociálními službami pro rodiny s dětmi (dle zákona o sociálních službách) a službami zajišťujícími sociálně-právní ochranu dětí. Je nutné vypracovat metodiku síťování služeb pro ohrožené dítě a rodinu v rámci jednotlivých regionu a její pilotní odzkoušení.

NAP si klade za úkol dále zpracovat a pilotně ověřit:

- metodiky práce s ohroženým dítětem v institucionální péči (kontaktu dítěte s rodinou, včetně metodiky zajištění hostitelské péče),
- transformaci pobytových zařízení v multifunkční zařízení s ambulantní složkou a péčí rodinného typu,

- zpracování standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami (případně návrh legislativních změn),
- zpracování systému monitoringu a kontroly kvality (případně návrh legislativních změn).

Kvalitu práce s ohroženým dítětem by měly podpořit tyto změny:

- jasné stanovení okruhu osob oprávněných vypracovávat odborný posudek dítěte; tento posudek objektivizovat; možnost odvolání se k nezávislému odborníkovi; zvýšení motivace, odbornosti a počtu znalců; vymezení jasných a strukturovaných pravidel odborného posuzování,
- stanovení povinnosti využít případovou konferenci, včetně vyvážení zátěže vzhledem k vlastní práci účastníků; metodické vymezení klíčových momentů,
- zpracování metodiky pro vytváření a práci s individuálním plánem práce s dítětem,
- vytvoření funkčního a dostupného systému supervize,
- zapracování pozice pracovníka pro koordinaci do metodických materiálů resortů (návrh legislativních změn),
- zpracování konceptu vzdělávání pracovníků působících v oblasti práce s ohroženými dětmi a rodinami - tuto oblast již řeší HMP individuálně v rámci Koncepce péče o ohrožené děti,
- optimalizace řízení systému ochrany ohrožených dětí ve všech regionech,
- vytvoření veřejně přístupné informační báze (webové stránky) zahrnující aktivity všech resortů odpovědných za práci s ohroženým dítětem. (Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, úplné znění, web, 2009)

Dále by měl být vytvořen optimální normativ počtu klientů připadajících na jednoho pracovníka OSPOD v podobě koeficientu umožňujícího optimalizaci počtu pracovníků ve vztahu k měnícím se potřebám terénu. Následně je třeba promítnout tento koeficient do návrhů legislativních změn, finančního zajištění a nastavení personálních požadavků s ohledem na daný region, jeho sociodemografickou situaci, síť služeb a naplnění standardů kvality péče o ohrožené děti a jejich rodiny.

4.2 Národní SVI

V současné době Ministerstvo vnitra připravuje podklady k záměru vytvoření národního systému SVI. Vedle mapování stávajícího informačního systému SVI ve městech a návrhu technického řešení národní architektury SVI je třeba připravit odpovídající návrhy legislativních změn a způsoby financování celého projektu.

Vláda České republiky schválila usnesením č. 1151 ze dne 15. října 2007 projekt Systém včasné intervence k plošnému šíření v rámci republiky. Současně uložila ministru vnitra ve spolupráci s místopředsedou vlády a ministrem práce a sociálních věcí, ministrem spravedlnosti, zdravotnictví a ministryní školství, mládeže a tělovýchovy realizovat projekt Systém včasné intervence a Tým pro mládež postupně na celém území České republiky, dle metodiky uvedené v příloze č. 3 materiálu č.j. 1467/07 (viz.kapitola 3. SVI obecně).

V současnosti je projekt SVI realizován na tzv. „lokální úrovni“, tedy v jednotlivých obcích s rozšířenou působností, nebo lokálně za účasti všech obcí s rozšířenou působností na území bývalých okresů.

Aktuální využití aplikace informačního systému SVI však neumožňuje plné využití informačního potenciálu SVI. Jedná se zejména o přenos dat mezi jednotlivými pracovišti OSPOD v rámci celé České republiky (např. v případě změny trvalého bydliště není možné jednoduše v prostředí informačního systému přenést spis klienta na nové pracoviště OSPOD), přenos dat v rámci odvolacích řízení na vyšší úroveň, vytvoření globálních statistik a přehledů, využití SVI pro monitoring týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí a dětí – cizinců bez doprovodu apod.

Ministerstvo vnitra má za úkol, v rámci plnění výše uvedeného vládního usnesení, realizovat plošné rozšíření SVI na území celé České republiky. Pro splnění tohoto úkolu je nezbytné provést analýzu dosavadního nasazení IS SVI a současně realizovat návrh technického řešení Národní architektury SVI.

V průběhu druhé poloviny roku 2010 probíhá zpracování Studie proveditelnosti včetně Analýzy stavu nasazení informačního systému SVI ve městech ČR a návrhu technického řešení národní architektury SVI.

Analýza má za úkol popsat nasazení IS SVI z pohledu technické, administrativní, organizační a finanční náročnosti, a to ve všech dosud zapojených městech ČR. Součástí Analýzy bude podrobný popis jednotlivých předpokladů a rizik spojených s realizací na úrovni obce s rozšířenou působností, dále bude obsahovat detailní popis postupů při nasazení IS SVI včetně uvedení jednotlivých fází a harmonogramu, který popíše časové, organizační i finanční potřeby systému.

Vytvoření studie zadalo Ministerstvo vnitra ČR, a ve spolupráci s MPSV a jeho naplňováním Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti mapovalo technické zajištění vedení agendy sociálně-právní ochrany dítěte na všech obcích s rozšířenou působností (včetně městských částí Hlavního města Prahy). Zjišťovaná data mapují jaký informační program jednotlivá pracoviště OSPOD používají a jaké jsou jeho roční náklady.

Příprava Národního SVI se opírá o Strategii prevence kriminality na léta 2008 až 2011, která si klade mimo jiné za cíl (Strategie prevence kriminality, web, 2010):

Na republikové úrovni:

- Plošné rozšíření Systému včasné intervence a Týmů pro mládež.
- Efektivní čerpání finančních prostředků z Evropských strukturálních fondů.
- Legislativní zakotvení prevence kriminality.
V souvislosti s rozsáhlou reformou Policie ČR je připravován nový zákon o Policii ČR, v němž by měla být prevence kriminality uvedena mezi hlavními činnostmi policie.
- Zajišťování prevence kriminality mládeže prostřednictvím zavádění SVI (vznik vzdělávacích programů pro pracovníky v oblasti prevence kriminality, SVI a pro policisty). Zajištění finančních prostředků na realizaci lokálních projektů SVI, a na vzdělávací program pro pracovníky zapojených subjektů z Evropských strukturálních fondů.
- Zajištění toku informací z informačních systémů Policie ČR do SVI.
- Zajištění podmínek pro realizaci projektu na místní úrovni – ve městech a územních celcích (podpisem dohody o realizaci, ustavením Týmu pro mládež, atd.).
- Vytvoření centrální komunikační platformy a propojení s lokálními moduly.

Na krajské úrovni (včetně Hl.m. Prahy):

- Vytvoření krajských koncepcí prevence kriminality.
- Vytvoření podmínek pro organizaci, přípravu, realizaci a finanční zabezpečení krajských programů.
- Zpracování bezpečnostní analýzy v rámci kraje.
- Zabezpečení konzultační a metodické činnosti pro obce, které budou realizovat preventivní projekty.

Na městské úrovni:

- Zpracování městské koncepce prevence kriminality.
- Vytvoření podmínek pro organizaci, přípravu, realizaci a finanční zabezpečení městských programů.
- Vytvoření podmínek pro zavedení SVI v rámci města. Včetně Hl. m. Prahy.

Dále bude Ministerstvo spravedlnosti pokračovat v již započatých aktivitách, které se týkají prevence kriminality u dospělých i mladistvých pachatelů a směřují k integraci pachatelů zpět do společnosti, ke zvýšené participaci poškozených na procesu řešení následků trestných činů a k ochraně společnosti před kriminalitou a opakováním trestné činnosti, a to zejména následovně:

- bude vyvíjet, realizovat a vyhodnocovat efektivitu restorativních programů a postupů,
- průběžně zavede a postupně standardizuje činnosti multidisciplinárních Týmů pro mládež,
- bude průběžně vytvářet, pilotně ověřovat a vyhodnocovat nové efektivní metodické postupy Probační a mediační služby při poskytování odborných činností v oblasti mediace a probace,
- bude pokračovat v úsilí o personální navýšení pracovníků Probační a mediační služby a zajištění jejich základního a průběžného vzdělávání.

Na základě těchto priorit probíhají v současné době dílčí aktivity nezbytné pro plošné zavedení Systému včasné intervence.

5. Péče o ohrožené děti na území Hlavního města Prahy

Tato kapitola si klade za cíl přiblížit aktuální situaci v péči o ohrožené děti na území Hlavního města Prahy, definovat pozitivní aspekty, rizika a specifika tohoto území.

Administrativní uspořádání Hlavního města Prahy upravuje Statut Hlavního města Prahy (Obecně závazná vyhláška č. 55/2000 Sb. hl. m. Prahy, kterou se vydává Statut hlavního města Prahy). Základní lokalitou pro Systém včasné intervence je území městských částí Prahy 1-22, odpovídající obcím s rozšířenou působností. Stávající stav péče o ohrožené děti je v současné době nastaven tak, že pracoviště OSPOD (jako činitel prevence, podpory a pomoci) má v mnoha situacích omezené možnosti řešení situace v postižených domácnostech, jeho kontakt s nimi je omezen na kontrolní a represivní řešení krizových situací. OSPOD se musí stát pomocníkem v nouzi, nikoliv obávaným represivním orgánem. V současné době není podíl terénní práce s rodinou na výkonu sociálně-právní ochrany dětí optimální. Tento nedostatek terénních pracovníků se obtížně dokrývá i v rámci aktivit neziskových organizací. Multidisciplinární spolupráce na úrovni terénu, rozdělení klíčových kompetencí a sdílení informací mezi jednotlivými odborníky participujícími na systému péče o ohrožené děti stále ještě není samozřejmou součástí systému. Je nutné posilovat kapacity OSPOD a vytvořit systém multidisciplinární spolupráce a sanace rodiny.

Síť neziskových organizací směřujících své aktivity na rodiny, a zejména pak na samotné děti a mládež je v porovnání s ostatními kraji poměrně široká, nicméně kapacity specializovaných pracovišť poskytujících podpůrné služby klientům pracovníků OSPOD jsou omezené a nedostatečné. Krajský úřad si je tohoto nedostatku vědom a cíleně tyto organizace podporuje prostřednictvím svých grantových řízení.

Hlavní město Praha také zřizuje Pražské centrum primární prevence, které by mělo zastávat koordinační a metodickou funkci pro celý systém primární prevence rizikového chování na území HMP. Centrum by se tak mělo stát odborným garantem celého systému a vytvářet zázemí pro odborné metodiky prevence, ředitele škol, poskytovatele preventivních programů atp. Cílem je nastavení jednotného systému evidence výkonů a dodržování kvality služeb, tak aby mohlo Hlavní město Praha efektivněji financovat a podporovat služby primární prevence. Centrum by se

dále mělo podílet na tvorbě potřebných výzkumných studií a plánování dalších aktivit s ohledem na synchronizaci aktivit v dané oblasti a na daném území.

V rámci krajského úřadu - Magistrátu hlavního města Prahy (dále „MHMP“) pracují v oblasti péče o ohrožené děti a o děti v zařízeních náhradní výchovné péče odbor sociální péče a zdravotnictví MHMP, odbor školství, mládeže a tělovýchovy MHMP a Krajské oddělení prevence kriminality.

Odbor sociální péče a zdravotnictví MHMP má na starosti zejména péči o děti do 3 let zejména v kojeneckých ústavech (oblast zdravotnictví), náhradní rodinnou péči, metodické vedení pracovníků OSPOD a kurátorů pro děti a mládež na jednotlivých městských částech, grantovou podporu neziskovým organizacím pracujícím s dětmi a jejich rodinami a věcnou spolupráci s nimi. Dále dohlíží na vznik a fungování sociálních služeb zajišťující mj. i služby pro ohrožené děti a jejich rodiny (registrace a inspekce sociálních služeb) a vydává pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dítěte fyzickým a právnickým osobám.

Odbor školství, mládeže a tělovýchovy MHMP má mimo celé škály školské problematiky na starost dětské domovy pro děti od 3 let v rámci náhradní výchovné péče. Ze školského zákona však nemá legislativní možnosti pro preventivní působení v oblasti rodiny (s výjimkou oblasti nepovinných volnočasových aktivit pro děti), řeší pouze otázku následné péče o děti, které jsou rozhodnutím soudu v rámci nařízené ústavní výchovy nebo uložené ochranné výchovy umístěny diagnostickém ústavu či v dětském domově na území hlavního města Prahy. (Koncepce, 2009)

Krajské oddělení prevence kriminality organizuje a koordinuje systém prevence kriminality na území Hl.m. Prahy ve spolupráci s MČ Praha 1 - 22. Spolupracuje se všemi subjekty v oblasti prevence kriminality na území Prahy (zejména pak s Policií České republiky, Správou hl. m. Prahy, Preventivně informační skupinou a Městskou policií Hl.m. Prahy a Útvarem prevence), zabezpečuje úkoly a priority vlády České republiky, zpracovává koncepční materiály v oblasti prevence kriminality.

V rámci grantového řízení Krajského oddělení prevence kriminality podávala Městská část Praha 2 projektovou žádost o financování zavedení SVI na svém území. Povinná spoluúčast subjektů na projektech hlavního města Prahy financovaných ze státní účelové dotace je 20 % z celkových nákladů na projekt.

Možnost individuálních podávání žádostí byla pro městské části od roku 2009 zastavena s ohledem na uvažované plošné zavedení systému. Tato situace nebyla doposud vyřešena a závisí na politickém rozhodnutí vedení krajského úřadu (Magistrátu hl.m. Prahy) a na jeho kooperaci s Ministerstvem vnitra ČR.

Krajské oddělení prevence kriminality vydalo v návaznosti na strategii Ministerstva vnitra ČR Koncepti prevence kriminality hl.m. Prahy na léta 2009 až 2012, ve které se počítá s vyhodnocením „pilotního“ nasazení SVI (v rámci území hl.m. Prahy) na území Prahy 2 a s návrhem dalších strategií.

Nezbytnou součástí aktivit v této oblasti je vzájemná spolupráce uvedených odborů MHMP, jejich kooperace s úřady městských částí, s nestátními neziskovými organizacemi a provázanost této spolupráce přímo s příspěvkovými organizacemi, zřizovanými hlavním městem Prahou. Cílem této koncepce je nastavení komplexního fungujícího systému péče o ohrožené děti. Nicméně je třeba zohlednit, že se stejně jako v případě transformace péče o ohrožené děti na úrovni MPSV jedná o první a ve své podstatě pilotní materiál, který reflektuje směřování ministerstva a zohledňuje potřeby a specifika Hlavního města Prahy.

5.1 Koncepce péče o ohrožené děti na území hlavního města Prahy

Tato kapitola popisuje vybrané části Koncepce péče o ohrožené děti na území hlavního města Prahy (schválené usnesením Rady HMP č. 653 ze dne 19.5.2009), které jsou provázány nebo úzce souvisí se situací v péči o ohrožené děti a s případným zavedením Systému včasné intervence na území HMP.

Koncepce se odvolává na materiál MPSV - Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti (Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti, web, 2009), která je na ministerské úrovni dále rozpracována v Národním akčním plánu transformace péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (viz. kapitola 4.1. Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011)

Náklady na péči o ohrožené dítě jsou často mnohonásobně vyšší z důvodu pozdních intervencí, neboť preventivní opatření, spolupráce se školami, zdravotnickými zařízeními a nestátními neziskovými organizacemi často není dostatečně efektivní. Jedna koruna vynaložená na prevenci má hodnotu několika set korun vynaložených na nápravu, rehabilitaci, terapii, výstavbu a udržování ústavních zařízení. Klíčovým, nejefektivnějším a nejlevnějším nástrojem je prevence a účinné ozdravení rodiny a dále především podpora pěstounské péče. Všechny formy ústavní péče by měly být nejzazším, alternativním a dočasným řešením pro ohrožené děti.

Hlavní město Praha má v současné době v ústavní péči umístěno více než 700 dětí. Průměrné náklady na dítě zde přitom činí kolem 250 tis. Kč ročně (rozmezí se pohybuje od 180 do 500 tis. Kč). Včasná pomoc rodině by byla nepochybně levnější.

Navrhovaná opatření v rámci Koncepce jsou:

- navýšení počtu tabulkových míst pracovníků OSPOD, s ohledem na počty případů jednotlivých pracovníků,
- standardizace metodických postupů pro pracovníky OSPOD včetně doporučujícího počtu klientů na jednoho pracovníka (za spolupráce s MPSV),
- vytvoření a podpora systému vzdělávání pracovníků OSPOD, NNO a školských institucí pracujících s ohroženými dětmi,
- koordinace postupů všech pracovníků v péči o ohrožené děti bez ohledu na resortní příslušnost, zřetelně rozdělení kompetencí a zajištění vymahatelnosti součinnosti resortů

a subjektů systému včetně předávání informací o klientech, budování komplexního systému práce s rodinou(součinnost kraje, MŠMT, MPSV a MZ),

- zpracování metodiky pro tzv. klíčového pracovníka – rodinného asistenta s ohledem na multidisciplinární spolupráci jednotlivých složek, vytváření individuálního plánu každé rodiny, popř. „kniha života dítěte“, pokud žije mimo vlastní rodinu,
- podpora spolupráce OSPOD s nestátním sektorem při přímé práci s klienty a jejich rodinami, včetně přípravy potenciálních pěstounů (podpora formou finančních dotací včetně víceletých grantů, metodického vedení atp.) (Koncepte péče o ohrožené děti, 2009).

V současné době spadá spolupráce mezi školami, sociálními odbory a poskytovateli sociálních služeb až na výjimky do oblasti sekundární a terciární prevence. Školy často podceňují pozici školních metodiků prevence a školních psychologů a sociální pracovníky informují až v kritických případech záškoláctví, popř. šikany. Dalším kritickým okamžikem, který vyžaduje individuální přístup je období odchodu zletilého klienta ze školského výchovného zařízení. Pro další pozitivní perspektivu mladého klienta je nutné před opuštěním školského výchovného zařízení vytvořit plán integrace mladého dospělého jedince do společnosti v úzké součinnosti všech zúčastněných – mladý dospělý, rodina, výchovné zařízení, OSPOD či kurátor pro dospělé a NNO, která v dané problematice může pracovat na realizaci formulovaného plánu integrace (Koncepte péče o ohrožené děti, 2009).

Ústavní formy výchovy

Umístění do ústavního zařízení zpravidla předchází nařízení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Ústavní výchova je nařizována soudem podle zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti (Koncepte péče o ohrožené děti, 2009).

Ochranná výchova je ukládána soudem podle zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, tehdy, není-li o výchovu mladistvého náležitě postaráno. Ve výkonu ochranné výchovy je nutno řádným pedagogickým vedením zabezpečit přípravu dítěte na jeho budoucí povolání. Ochranná výchova trvá dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku

věku dítěte. Vyžaduje-li to zájem dítěte, může ji soud prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku. Nicméně všechny formy ústavní péče by měly být až tím nejzazším alternativním a především dočasným řešením pro ohrožené děti (Koncepce péče o ohrožené děti, 2009).

V rámci České republiky je na území Hlavního města Prahy nejhustší síť zejména poradenských zařízení.

Koncepce předpokládá, že budou postupnými, na sebe navazujícími opatřeními vytvořeny nové kapacity v dětských domovech formou rodinných jednotek fungující v běžné bytové zástavbě, přičemž je zdůrazněn význam systémové péče o ohrožené děti a celé rodiny jako prevence umístování do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Ve školské legislativě existuje spousta prvků, které přispívají ke zkvalitňování činnosti výchovných zařízení. Je kladen důraz na individualizaci péče, na transformaci dětských domovů v zařízení rodinného typu, kde v každé skupině budou stálí vychovatelé. Sourozenci by od sebe neměli být oddělováni, měl by se postupně stabilizovat počet střídajících se vychovatelů pracujících s dětmi tak, aby měly děti možnost získat větší prostor k osvojení návyků potřebných pro samostatný život. Dále by měl být vytvořen prostor pro výraznější oddělení dětí s nařízenou ústavní či uloženou ochrannou výchovou. (Koncepce péče o ohrožené děti, 2009).

5.2 Analýza současného stavu v práci s ohroženými dětmi

Z ročních výkazů V (MPSV) 20-01 (viz. Příloha č.2) o výkonu sociálně-právní ochrany dítěte v Hlavním městě Praze za posledních pět let (2005 – 2009) vyplývá, že v současné době na úseku sociálně-právní ochrany ÚMČ Praha 1-22 pracuje v průměru 186 sociálních pracovníků z toho 67 kurátorů pro děti a mládež. Na pracovníka OSPOD připadá vedení cca 285 živých případů za rok (včetně spisů kolizního opatrovníka při rozpadu rodiny a rozvodu rodičů), na kurátora pro děti a mládež pak připadá cca 62 případů ročně. Všechny tyto děti patří mezi děti ohrožené. Do celkového počtu případů jsou zahrnuty všechny spisy vedení na daném pracovišti (Spisy Om - vedené na místě příslušném úřadu obec s rozšířenou působností i Nom – spisy vyřizuje obec s rozšířenou působností na základě dožádání místě příslušného úřadu obec s rozšířenou působností).

V současné době stále často převládá na úřadech městských částí v oblasti sociálně-právní ochrany dítěte administrativa nad vlastní sociální prací s klientem a v terénu. Nicméně na rozdíl od ostatních krajů funguje v rámci HMP poměrně hustá síť návazných služeb, které je třeba koordinovaně a efektivně využít pro přímou práci s klientem a spolupráci s příslušným pracovištěm OSPOD.

Na území Hlavního města Prahy funguje přibližně 35 organizací pověřených k sociálně-právní ochraně dítěte a další desítky registrovaných sociálních služeb, jejichž cílovou skupinou jsou ohrožené děti či rodiny v krizi.

Tab.1: Přehled konkrétních čísel ve výkazech V (MPSV) 20-01 za HMP

	r. 2005	r. 2006	r. 2007	r. 2008	r. 2009	průměr
případy celkem (Om+Nom)	65061	72449	80099	79697	78009	75 063
z toho živých	38604	41756	34933	35989	38140	37884
z toho živých KPM	3669	3980	4193	4126	3981	3990
trestná činnost	938	960	985	805	695	
přestupky	308	245	249	214	248	
výchovné problémy	2186	2091	2268	2319	2240	
dohledy	365	206	225	206	195	
zaměstnanci celkem	208	159	166,5	199	197	186
z toho KPM	67	63,5	58,5	63	70	64,4

Z tabulky je dále patrné, že počet přestupků a výchovných problémů zůstává na přibližně na stejné úrovni, čísla vztahující se k trestné činnosti od roku 2007 postupně klesají. V souvislosti s tímto poklesem řeší Probační a mediační služba problém s naplněností probačních programů, které financuje Ministerstvo spravedlnosti ČR, jsou dobrovolné a jsou určené pro děti a mladistvé páchající trestnou činností. Tyto programy vhodně doplňují spektrum služeb a jsou jedním z nástrojů, které může kurátor pro děti a mládež ve spolupráci s Probační a mediační službou a neziskovým sektorem využít.

Další položkou ve statistice, která má dlouhodobě klesající tendenci je ukládání dohledů. Tento trend nelze jednoznačně hodnotit jako pozitivní. Analyzovat příčiny poklesu není předmětem této práce, nicméně tento jev mnohé vypovídá o stavu systému péče o ohrožené děti na území hl.m.Prahy a z toho důvodu si zde dovoluji navrhnout několik možných příčin tohoto poklesu:

- pracoviště OSPOD soudům ve svých zprávách dohled, jako vhodný způsob intervence v rodině aktivně nenavrhují, neboť stanovený dohled je z hlediska vedení případu náročnější nejen na vedení administrativy, ale zejména na terénní sociální práci,
- případy se dostávají k projednání u soudu až ve fázi, kdy dohled již nelze považovat za nejlepší řešení situace v zájmu nezletilého
- soudci preferují ukládání jiných opatření
- dohled se z dlouhodobého hlediska nejeví ve stávající podobě jako dostatečně efektivní, což znamená, že i přes uložený dohled je nutné nakonec uložit ústavní, či ochrannou výhovu nezletilého

Nicméně ať je příčina poklesu ukládání dohledů v jednom z těchto bodů, v jejich kombinaci, či zda jsou důvodem další faktory, lze předpokládat, že operativní spolupráce v rámci SVI a případná optimalizace počtu pracovníků s ohledem na počet spisů, tak aby samotná sociální práce nezůstávala ve stínu administrativy by mohla vést k výraznému zvýšení efektivity tohoto ukládaného opatření. Zejména při včasném projednání případu v rámci Týmu pro mládež by efektivnímu dohledu mohla napomoci i konkrétní domluva soudce s pracovníkem OSPOD.

6. SVI na území HMP - aktuální stav a východiska do budoucnosti

V této kapitole bych se chtěla zaměřit na možnosti SVI s ohledem na předchozí kapitolu, a na další specifika Hlavního města jako kraje se specifickým správním členěním.

6.1 Obecný popis péče o ohrožené děti na území HMP

V současné době je Systém včasné intervence zaveden pouze na území městské části Praha 2. Městská část Praha 4 nemá zavedený jednotný informační systém, nicméně spolupráce jednotlivých institucí na jejím území funguje v rámci Týmu pro mládež dle Závazné Metodiky Systému Včasné Intervence a Týmů pro mládež pro rok 2007, jejím autorem je Ministerstvo vnitra ČR. Na území několika dalších městských částí fungují neformální „týmy pro mládež“, popř. skupiny pro prevenci, které zcela nenaplnují Metodiku SVI, nicméně naplňují myšlenku včasné intervence a nutné provázané spolupráci všech zúčastněných složek (např. setkávání slupiny pro prevenci pracovišť OSPOD ÚMČ Praha 9, 14, 18, 19, 20, 21 spadající pod Obvodní soud a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 9 a Obvodní ředitelství Policie III.).

Hlavní subjekty systému, kteří mají ze zákona oprávnění nakládat s údaji uloženými v Informačním systému SVI (jeho aktivní uživatelé), na území HMP:

Úřady městských částí Prahy 1 – 22

Jedná se o úřady s kompetencemi a povinnostmi obcí s rozšířenou působností pokrývající správní obvody HMP vymezené zákonem č. 131/2000 Sb., o hl. m. Praze. Úřad městské části je prostřednictvím pracoviště OSPOD dle metodiky SVI správcem dat systému. Kompetence kurátorů pro mládež v případě, že jsou v organizační struktuře daného úřadu zařazeni mimo OSPOD nejsou explicitně vymezeny (některé úřady řadí kurátory pro mládež pod OSPOD, jiné mají zřízené samostatné oddělení prevence).

Metodicky nadřazeným pracovištěm je jim Magistrát hlavního města Prahy, který v tomto případě vystupuje v pozici krajského úřadu.

Policie ČR

Policie ČR se v procesu SVI účastní zejména oblasti vyšetřování protiprávního jednání nezletilých, dále spolupracuje s pracovišti OSPOD a podílí se na preventivních programech. Policie ČR se v Praze dělí na čtyři policejní obvody s příslušnými obvodními ředitelstvími.

Středisko Probační a mediační služby ČR – pobočka Praha (PMS)

V souvislosti s SVI se jedná o oddělení probačních a mediačních činností pro mládež. Působnost tohoto oddělení je území celého Hlavního města Prahy.

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. (Poslání a cíle PMS, web, 2010)

Obvodní soud

V rámci HMP existuje deset Obvodních soudů pro Prahu. V souvislosti s SVI je důležitým právním předpisem zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v jehož uplatňování se projevují intervence všech ostatních zúčastněných subjektů. Soudům také náleží řízení a ukládání výchovných opatření dle § 43 odst. 1,2 zákona o rodině, nařizováním ústavní výchovy apod. Před vynesením rozsudku a případným uložením trestu by mělo docházet k efektivní součinnosti všech zainteresovaných pracovišť vedoucí k nalezení řešení jinou formou, než rozsudkem, příp. trestem. Obvodním soudům je nadřícený Městský soud v Praze.

Obvodní státní zastupitelství

Státní zastupitelství realizuje právo státu na stíhání osob, které se měly dopustit trestných činů. Obvodní státní zastupitelství jako veřejný žalobce stíhá osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, ale má také uloženy povinnosti k oběti trestného činu, mladistvým pachatelům, obhajobě apod. Tyto povinnosti se týkají ochrany základních práv a svobod, do nichž je zasahováno v trestním řízení, a to nejen obviněného, ale i dalších osob zúčastněných na trestním procesu. Státní zastupitelství zajišťuje veřejný zájem i v netrestní oblasti své působnosti. Státní zastupitelství hájí zájem státu (veřejný zájem). (Státní zastupitelství, web, 2010)

Do SVI vstupuje Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1-10 dle § 5 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím v nyní platném znění. Zpravidla se jedná o pracoviště státního zástupce, který se zabývá problematikou dětí a návrhy na uložení opatření dle § 90 odst. 1 zák. č. 218/ 2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Nadřízeným orgánem je Městské státní zastupitelství v Praze.

Obvodní státní zastupitelství koresponduje s územními jednotkami jednotlivých Obvodních soudů pro Prahu 1 - 10.

Tab.2: Přehled územního rozložení jednotlivých subjektů SVI na území HMP

Správní obvod	Probační a mediační služba	Policie ČR – Obvodní ředitelství	Obvodní soud	Obvodní státní zastupitelství
MČ Praha 1	PMS Praha	OŘ Praha I.	OS pro Prahu 1	OSZ pro Prahu 1
MČ Praha 2	PMS Praha	OŘ Praha II.	OS pro Prahu 2	OSZ pro Prahu 2
MČ Praha 3	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 3	OSZ pro Prahu 3
MČ Praha 4	PMS Praha	OŘ Praha IV.	OS pro Prahu 4	OSZ pro Prahu 4
MČ Praha 5	PMS Praha	OŘ Praha II.	OS pro Prahu 5	OSZ pro Prahu 5
MČ Praha 6	PMS Praha	OŘ Praha I.	OS pro Prahu 6	OSZ pro Prahu 6
MČ Praha 7	PMS Praha	OŘ Praha I.	OS pro Prahu 7	OSZ pro Prahu 7
MČ Praha 8	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 8	OSZ pro Prahu 8
MČ Praha 9	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 9	OSZ pro Prahu 9
MČ Praha 10	PMS Praha	OŘ Praha IV.	OS pro Prahu 10	OSZ pro Prahu 10
MČ Praha 11	PMS Praha	OŘ Praha IV.	OS pro Prahu 4	OSZ pro Prahu 4
MČ Praha 12	PMS Praha	OŘ Praha IV.	OS pro Prahu 4	OSZ pro Prahu 4
MČ Praha 13	PMS Praha	OŘ Praha II.	OS pro Prahu 5	OSZ pro Prahu 5
MČ Praha 14	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 9	OSZ pro Prahu 9
MČ Praha 15	PMS Praha	OŘ Praha IV.	OS pro Prahu 10	OSZ pro Prahu 10
MČ Praha 16	PMS Praha	OŘ Praha II.	OS pro Prahu 5	OSZ pro Prahu 5
MČ Praha 17	PMS Praha	OŘ Praha I.	OS pro Prahu 6	OSZ pro Prahu 6
MČ Praha 18	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 9	OSZ pro Prahu 9
MČ Praha 19	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 9	OSZ pro Prahu 9
MČ Praha 20	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 9	OSZ pro Prahu 9
MČ Praha 21	PMS Praha	OŘ Praha III.	OS pro Prahu 9	OSZ pro Prahu 9
MČ Praha 22	PMS Praha	OŘ Praha IV.	OS pro Prahu 10	OSZ pro Prahu 10

6.2 SVI na Praze 2

Úřad městské části Praha 2 je jedinou obcí s rozšířenou působností na území Hlavního města Prahy, která realizuje Systém včasné intervence. Na základě Koncepce prevence kriminality na období 2006 – 2008 pro HMP proběhlo zmapování situace v dané lokalitě s ohledem na dotčené subjekty, byla vytvořena pracovní skupina, která vypracovala analýzu potřeb a připravila projektový návrh. Členem pracovní skupiny byla i zástupkyně starosty pro oblast sociální, bytové politiky, školství a mládeže, která dala celému projektu nezbytnou politickou záštitu. Pracovní skupina stanovila kompetence a úkoly jednotlivých subjektů, proběhla inventura prostředků k zavedení systému a vytvořila projektový záměr, který byl schválen zástupci všech zapojených subjektů. Projektový záměr byl následně předložen ke schválení Radě a Zastupitelstvu dané městské části. Následně byl napsán projekt, podaný prostřednictvím Oddělení prevence kriminality MHMP na Ministerstvo vnitra ČR.

Pro zavádění SVI je politická podpora dané obce nezbytná, neboť se obec zavazuje ke spolufinancování projektu a osobní angažovanost v koordinaci aktivit Systému a Týmu pro mládež. Na samotném úřadu se SVI účastní v různých rolích pracovníci Odboru kanceláře starostky a tajemníka (protidrogová koordinátora, manažer prevence kriminality), Odboru školství mládeže a tělovýchovy (kde je zajišťována primární prevence), Odboru správních agend (kde jsou řešeny přestupky), Odbor informatiky (kde zajišťují technickou podporu pro Informační systém SVI), a zejména pak pracovníci Humanitního odboru, kde pracovníci Oddělení sociální prevence a sociálně právní ochrany dětí zajišťují přímou práci s informačním systémem a v Týmu pro mládež v rámci sociálně-právní ochrany dětí.

Samotná realizace SVI začala v létě 2008, kdy na základě veřejné zakázky proběhl nákup aplikace informačního systému. Před jejím zavedením používali pracovníci OSPOD informační systému Geovap, ze kterého byla postupně importována data do informačního systému SVI. Pracovní skupina se přetransformovala do Týmu pro mládež a následně byl spuštěn zkušební provoz, školení jednotlivých účastníků systému a připomínkování samotného informačního systému.

Ostrý provoz byl spuštěn na konci roku 2008. Následně začala jednání s dalšími subjekty, jejichž zapojení do systému by bylo z pohledu komplexnosti péče přínosné. Na základě těchto

jednání byly na podzim roku 2009 připojeny k systému i základní školy a pedagogicko psychologické poradny v lokalitě Prahy 2.

S ohledem na cílovou skupinu by bylo velmi přínosné i zapojení středních škol, ale s vzhledem k tomu, že v tomto případě již neexistují žádná spádová území a studenti jednotlivých městských částí navštěvují střední školy na území celé Prahy, má zapojení středních škol efekt pouze v případě, že bude systém SVI zaveden na úrovni celého kraje.

Při jednání s Magistrátem HMP stanovila městská část jako hlavní motiv nasazení informačního systému očekávané zefektivnění práce a využití všech legislativních nástrojů, prostřednictvím jednotného informačního prostředí, které zvyšuje kvalitu práce a lepší koordinaci činností zapojených subjektů a umožňuje zpětnou kontrolu přijatých opatření a zvolených postupů.

Pro fungování systému je nezbytné, aby každý subjekt znal svoji roli, spolupracoval s ostatními a nepřenášel svou odpovědnost na druhé.

V současné době funguje Tým pro mládež ve dvou rovinách. Jeho technická část řeší věcné připomínky, průběžně sleduje a vyhodnocuje efektivitu samotného procesu SVI v dané lokalitě na základě nastavení jasně měřitelných kritérií implementovaných přímo do standardních mechanismů projektu SVI. Pracovní část Týmu pro mládež pak řeší konkrétní kazuistiky a postupy v práci s ohroženými dětmi. Obdobnou strukturu a složení má i neformální skupina pro prevenci scházející na území působnosti Obvodního soudu pro Prahu 9.

S ohledem na digitalizaci všech spisů je možné začít vytvářet statistiky a databázi delikventní či ohrožené mládeže na Praze 2. Jako velmi přínosný je hodnocen i soulad informačního prostředí s instrukcemi MPSV a dalšími platnými právními předpisy.

Do budoucna je třeba spolu s aktivní prací v Týmu pro mládež udržovat aktivitu i v dalších činnostech jednotlivých subjektů (např. podávání hlášenek prostřednictvím informačního systému). Tato skutečnost je ošetřena smluvně v rámci zavedení SVI na daném pracovišti a zároveň by měla být uvedena v rámci pracovních náplní jednotlivých pracovníků, neboť současný jednosměrný tok informací v rámci informačního systému je demotivující (bez aktivního vyžádání jsou data automaticky předávány pouze od dotčených subjektů v systému směrem k OSPOD).

S ohledem na nezbytnou osobní iniciativu jednotlivých účastníků systému bylo již třeba během fungování systému řešit dílčí omezení či problémy, zejména personálního charakteru.

Jednotlivá pracoviště musí zajistit zastupitelnost klíčových pracovníků, kumulované funkce popř. výměnu pracovníků. Pokud se systémem nejsou dostatečně seznámeni všichni příslušní pracovníci, mohou jej vnímat pouze jako práci navíc. Z tohoto důvodu je důležité průběžně školit a projednávat SVI na širší úrovni v rámci příslušné instituce (ne pouze vedení a klíčový pracovník)

Konkrétní zkušenosti a výstupy z téměř dvouletého fungování SVI v rámci Prahy 2 uvádí Mgr. Eva Vencovská ve své diplomové práci na téma Implementace SVI v lokalitě Prahy 2:

- Spolupráce s Policií ČR byla poznamenána rozsáhlými personálními změnami na straně policie, nicméně v současné době funguje velmi úzká spolupráce, zejména v problematice konzumace alkoholu mladistvých. Pracovníci OSPOD a policie si vzájemně předávají informace o rizikových lokalitách na území Prahy 2 a probíhají společné kontroly.
- Spolupráce s Obvodním soudem pro Prahu 2 byla založena na osobní iniciativě konkrétní soudkyně, kterou kvůli dlouhodobé pracovní neschopnosti zastupuje jiný soudce. Ten se Týmu pro mládež se téměř neúčastní a IS nevyužívá s ohledem na pracovní zaneprázdněnost a na skutečnost, že trestní činnost mládeže je pouze jeho okrajovou agendou.
- Spolupráce s Obvodním státním zastupitelstvím je komplikována díky rozdělení agendy a kumulování funkcí, neboť trestní problematiku v rámci SPOD dělá jiná osoba, než netrestní působnost a v rámci SVI spolupracuje pouze jeden z těchto pracovníků. Tím ale není pokryta celá potřebná působnost státního zastupitelství. Informační systém SVI používají doposud pouze sporadicky.
- Všeobecně pozitivně je hodnocen Tým pro mládež, neboť s ohledem na skutečnost, že se zástupci jednotlivých organizací navzájem znají, jim ulehčuje vzájemnou spolupráci nejen na konkrétních případech, ale také na koncepčních a systémových aktivitách.
 - Ze spolupráce Obvodního soudu a základních škol vznikl projekt Školy k soudům, kdy mají žáci 8.a 9. tříd možnost účastnit se soudních jednání a hovořit se soudcem.
 - Ze spolupráce PMS a městské policie vznikl preventivní program pro mladistvé klienty PMS, kteří se mohou účastnit s městskou policií preventivních akcí na dopravním hřišti, počítačových programů pro seniory atp.

- IS není ostatními subjekty plně využíván, je patrná skepse z jednosměrného nastavení automatického toku dat. Data z pracoviště OSPOD jsou zasílána pouze na základě vyžádání, tedy stejně, jako tomu bylo před zavedením SVI. Nicméně i přes to si pracovníci ostatních subjektů uvědomují důležitost aktivního využívání informačního systému, začínají postupně systém používat a prohlubují si své uživatelské schopnosti.

Obecně lze říci, že doba po kterou je zaveden informační systém na území Prahy 2 je příliš krátká na hodnocení efektivity celého SVI. Nicméně je důležité pozitivně hodnotit zapojení škol do systému, nastavení multidisciplinární spolupráce v rámci Týmu pro mládež a průběžné vyhodnocování fungování systému v rámci Týmu, které vede k novým jednáním s jednotlivými institucemi, kde spolupráce není zcela funkční a k optimalizaci spolupráce vůbec.

Za největší rizika z pohledu Prahy 2 vidím extrémní závislost funkčnosti systému na iniciativě konkrétních lidí, neochotu či neschopnost využívání informačního systému v plném rozsahu a nerozšíření systému i do ostatních městských částí, neboť s ohledem na kompaktnost celého území HMP jsou často v rámci pohotovosti na jedné městské části zadrženi nezletilí z jiné městské části, a pokud by nebyl systém rozšířen, tak by byla online databáze nezletilých Prahy 2 využitelná pouze v omezené míře.

Z pohledu pracovníků OSPOD je nejproblematictější momentem v užívání systému SVI nutnost duplicitního vedení spisové dokumentace, neboť vedle elektronického spisu v informačním systému SVI mají pracovníci zákonnou povinnost vedené spisové dokumentace v listinné podobě.

Samostatným rizikem zůstává následné financování projektu, zejména s ohledem na potřebu průběžného doškolení pracovníků a aktualizaci a správu informačního systému.

6.3 Zhodnocení aktuálního stavu s ohledem na možné zavedení SVI na celém území HMP

Pozitivní faktory, které je možné pro případné zavedení Systému včasné intervence na celém území Hlavního města Prahy využít:

- Existence jednotné metodiky systému práce s delikventními a ohroženými dětmi a mladistvými (výhledově na území celé republiky).
- Jasně vymezení aktivní spolupráce jednotlivých účastníků systému vedoucí k urychlení a zefektivnění samotné práce s nezletilým a jeho rodinou.
- Přesně dané kompetence v rámci konkrétních případů, operativní předávání informací mezi subjekty.
- Stávající fungování SVI v 31 obcích s rozšířenou působností (včetně ÚMČ Praha 2) a stále se aktualizující metodika platná pro všechny zúčastněné subjekty.
- Geografická kompaktnost území Hlavního města Prahy.
- Příprava dalších městských částí na zavedení systému. V současné době probíhají jednání o zavedení na městských částech Praha 4, 5, 6, 10, 12.
- Již fungující či nově vznikající „skupiny pro prevence“ či „týmy pro mládež“ na některých městských částech, které potvrzují potřebu vzájemné spolupráce a kooperace.
- Celopražská iniciativa Probační a mediační služby pravidelně se setkávají s kurátory pro děti a mládež a diskutovat legislativní změny, obecné problémy ve spolupráci, efektivnější nastavení komunikačních toků a využívání probačních programů.
- Vzájemná metodická podpora mezi jednotlivými institucemi prostřednictvím Týmu pro mládež.
- Stále častější svolávání případových konferencí ze strany OSPOD k problematickým případům. Přestože se jedná o jednorázová setkání zúčastněných odborníků a institucí potvrzuje se tím nutnost vzájemné spolupráce a kooperace a navazují se tak kontakty pro další možnou spolupráci.
- Podpora Systému včasné intervence a identifikace potřebnosti jeho plošného rozšíření na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva vnitra ČR.
- Vytvoření jednotného informačního prostředí.

- Automatická centrální implementace dílčích právních předpisů a metodických pokynů z jednotlivých resortů do systému.
- Usnadnění statistického vykazování dat souvisejících s péčí o ohrožené děti a mládež. Automatické a přesné vykazování ukládaných opatření a dalších kvantitativních kritérií usnadní stanovení optimálního počtu živých případů pro jednoho pracovníka OSPOD
- Jednotné vedení rejstříků v rámci agendy OSPOD, přehlednější vedení spisové dokumentace.

Rizika, která je nutné zohlednit při případném zavádění Systému včasné intervence na celém území Hlavního města Prahy:

- Nevynutitelná politická podpora SVI nezbytná pro zavedení SVI centrálně v rámci celé HMP.
- Nejasné vymezení kompetencí jednotlivých účastníků v rámci HMP (např. ne zcela vyjasněná role krajského úřadu).
- Nevynutitelná politická podpora systému v rámci jednotlivých Úřadů městských částí a s tím související spolufinancování.
- Nejasné financování systému v rámci HMP - jeho zavádění a zejména údržba informačního systému.
 - Na základě Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011 vydané Ministerstvem vnitra ČR je prioritou plošné rozšiřování SVI a současně efektivní čerpání finančních prostředků z Evropských strukturálních fondů. S ohledem na nastavení strukturálních fondů EU hrozí nebezpečí, že pokud bude zavádění systému financováno prostřednictvím výzvy v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost bude tím možnost financování SVI na území Hlavního města Prahy předem vyloučena, neboť tento operační program se vztahuje na celé území České republiky s výjimkou Hlavního města Prahy, pro který je určen Operační program Praha Adaptabilita. Souběžné čerpání z obou projektů není vzhledem na poměrně složitou administrativu a odlišné termíny jednotlivých výzev možné, což dokazují i zkušenosti z několika celorepublikových projektů MPSV.
 - Nejasné je i financování průběžných aktualizací a dalších aktivit souvisejících se správou informačního systému.

- Nezbytná spolupráce zúčastněných resortů i na úrovni ministerstev (MPSV, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti a dále pak případně Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo zdravotnictví).
- Nejednotné stávající informačně technické zázemí jednotlivých pracovišť, možné smluvní závazky pro užívání určitého typu informačního prostředí (nutná digitalizace spisů)
- Administrativně náročné členění HMP (viz. Tab. č. 2: Přehled územního rozložení jednotlivých subjektů SVI na území HMP)
- Nejasné složení jednotlivých Týmů pro mládež. S ohledem na projednávání jednotlivých případů by bylo vhodné, kdyby fungoval Tým v rámci každého úřadu obce s rozšířenou působností (na rámci HMP na území každé městské části 1 - 22). Nicméně to by vyžadovalo např. účast zástupců Obvodního soudu pro Prahu 9 a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 9 na šesti Týmech pro mládež, což je časově velmi náročné.
 - V případě, že by se Týmy pro mládež scházely na základě územního členění Obvodních soudů a Obvodních státních zastupitelství (tedy deset Týmů na území Hlavního města Prahy, lze se oprávněně obávat nedostatku prostoru pro řešení konkrétních kauzistik jednotlivých pracovišť OSPOD.
- Nezbytná osobní iniciativa zúčastněných institucí a jejich pracovníků, samotné zavedení jednotného informačního prostředí funkčnost SVI nezajistí. Systému je zejména při jeho zavádění velmi náchylný na změny pracovníků v jednotlivých dotčených institucích.
- Kumulace úvazků jednotlivých pracovníků, zejména v případě Policie ČR a Obvodního státního zastupitelství, a s tím související nedostatek prostoru pro aktivní participaci na SVI.
- Nezbytnost duplicitního vedení spisové dokumentace OSPOD s ohledem na platnou legislativu (elektronicky v rámci informačního systému SVI a v papírové podobě, jako klasický spis).
- Otázka zapojení škol, neziskových organizací a lékařů – jejich motivace přispívat do systému s ohledem na jednostrannost komunikace směrem k OSPOD.
- Legislativní změny vedoucí ke zvýšení stability při fungování systému.

7. Kazuistiky

V této kapitole bych se ráda věnovala konkrétním příkladům práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí a vzájemné spolupráci výše zmíněných institucí. Vzhledem k tomu, že systém včasné intervence funguje na území Hlavního města Prahy pouze v rámci jedné městské části, není mnoho kazuistik, které by bylo pro účely této práce možné využít a kvantitativně vyhodnotit. S ohledem na jejich množství jsem se přiklonila k popsání a zhodnocení kazuistik jako celku.

Mým původním záměrem bylo uvést kazuistiky vytvořené na základě spisové dokumentace kurátorů pro mládež na čtyřech různých pracovištích (tam, kde SVI již funguje; tam, kde funguje pouze Tým pro mládež; a dále na dvou pracovištích, kde doposud nebyla navázána žádná organizovaná multidisciplinární spolupráce). S ohledem na dosavadní malé množství případů projednávaných v Týmech pro mládež nespadá jedna z uvedených kazuistik do gesce kurátorů pro děti a mládež. Jedná se o případ spadající do sociálně-právní ochrany dítěte, a pro účely rigorózní práce dobře ukazuje možnosti práce v rámci Týmu pro mládež. Jeho možný přesah od konkrétního řešení daného případu k obecným tezím a návrhům s legislativními či metodickými změnami směřovanými na MPSV.

První a druhá kazuistika je z pracoviště OSPOD, kde funguje spolupráce mezi institucemi pouze na základě právní úpravy a na neformálních kontaktech mezi jednotlivými pracovníky. O vzniku skupiny pro prevenci či „týmu pro mládež“ se aktuálně jedná.

Třetí a čtvrtá kazuistika pochází z pracoviště, kde funguje koordinovaná spolupráce kurátorů pro děti a mládež s nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež. Běžná spolupráce s ostatními dotčenými orgány je dobrá, nicméně není nijak centrálně řízená, a v současné době neuvažuje se ani o systémových změnách neuvažuje.

Pátá kazuistika pochází z pracoviště, ve kterém funguje Tým pro mládež dle metodiky, nicméně komplexní program SVI nebyl na tomto pracovišti oficiálně zaveden.

Šestá a sedmá kazuistika pochází z jediného pražského pracoviště OSPOD, kde je zaveden Systém včasné intervence, informační systém však v době vzniku kazuistik nefungoval v plném rozsahu.

7.1 Kazuistika první

Kazuistika byla vytvořena na základě spisové dokumentace kurátora pro děti a mládež. Nezletilý se dostal do evidence OSPOD v roce 2002 (ve věku devíti let) z důvodu úpravy poměrů. Do péče byl svěřen matce, otec platí výživné, ale s nezletilým se prakticky nestýká. Matka má ještě dvě starší děti z předchozího manželství.

O rok později se nezletilý dostal do evidence kurátorů pro děti a mládež z důvodu vysokého počtu neomluvených absencí. Ve třetí třídě měl 200 a 230 neomluvených hodin v každém pololetí. Z toho důvodu byla s matkou uzavřena dohoda, že bude omlouvat maximálně 48 hodin za pololetí. Hodiny nad domluvený rámec omluví pouze dětská lékařka. Následně přestupuje nezletilý na novou školu, která ve své zprávě potvrzuje, že je docházka již v pořádku.

V roce 2007, kdy nezletilý navštěvuje 8. třídu hlásí škola eskalující problémy s docházkou a upozorňuje na vážnou komunikaci s matkou, která na urgenci školy nereaguje. Škola přiznává, že měl nezletilý problém s docházkou již v minulém školním roce. V listopadu 2007 přichází matka na OSPOD, absence nezletilého omlouvá jeho častou nemocností, ve svém přístupu je velmi laxní a problém bagatelizuje. Na podzim roku 2007 proběhla výchovná komise, ani jeden zákonný zástupce se nedostavil. Matka byla následně opakovaně poučena o nutnosti posílat mladistvého do školy. Do ledna 2008 má nezletilý dobrou docházku o školy, v únoru je nemocný a od března mu opět nabíhají absence. Matka se školou spolupracuje pouze sporadicky, syna omlouvá prostřednictvím telefonu, nezletilý má výrazně zhoršený prospěch.

Na OSPOD nedochází ve smluvených termínech, při návštěvě kurátorky je jí předán kontakt na Středisko výchovné péče Malvazinky, kam se má i s nezletilým dostavit. Na další konzultaci s kurátorkou pro děti a mládež se dostavila se matka i s nezletilým, který je velmi málo komunikativní, odpovědi nechává převážně na matce. Matka omlouvá absence častou nemocností nezletilého, dětskou lékařku změnila na alternativního léčitele, pracovníkům OSPOD odmítá sdělit jeho jméno a kontakt. V dubnu dětská lékařka sděluje, že chlapec byl vždy řádně očkovan, a na preventivní prohlídky s matkou docházel. Nemocnost nezletilého hodnotí jako nízkou, omluvenky vydává pouze na žádost školy. V květnu probíhá poslední konzultace se Střediskem výchovné péče, na další domluvené schůzky se již bez omluvy nikdo nedostavil. Na konci školního roku není nezletilý klasifikován z deseti předmětů, dostavil se pouze k jednomu přezkoušení s výsledkem nedostatečná. Matka se školou nekomunikuje, v září nastoupil nezletilý podruhé do osmé třídy.

Na podzim roku 2008 se kurátorka opakovaně neúspěšně pokouší o šetření v místě bydliště, matka ignoruje i písemné předvolání na OSPOD dle §53 odst.2 písm. a) zákona č.359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte. Správa budov na dotaz OSPOD uvádí že, matka dostala výpověď z bytu (v červnu 2008) pro neplacení nájemného. Výše dluhu na nájemném činí 90 tisíc. V listopadu je podán podnět na zahájení trestního stíhání dle § 201 odst.1 písmeno b) zákona č. 40/2009Sb. Prostřednictvím telefonické komunikace s otcem je domluvena osobní konzultace. Nezletilý s otcem přibližně rok a půl nekomunikuje. Matka se svým exmanželem nekomunikuje, ten potvrzuje, že exmanžela neumí hospodařit s financemi. Zpráva ze školy upozorňuje na stále trvající absence, i na skutečnost, že spolupráce s matkou nefunguje. Na Policii ČR bylo opakovaně urgováno vyřízení podání na matku a policie sděluje, že nemá dostatečné personální kapacity pro řešení případu.

Na počátku roku proběhlo další šetření v místě bydliště, nikdo nebyl zastížen. Matka i přes opakované výzvy nespolupracuje. Na základě telefonického hovoru s matkou (voláno do jejího zaměstnání), bylo zjištěno, že na situaci stále nemá náhled, absence nepovažuje za problém, dochází se synem k léčiteli (lékařka údajně nechtěla psát nezletilému omluvenky), stále odmítá sdělit kontakt na léčitele a nechápe, proč ji OSPOD kontaktuje. Opakovaně byla poučena o vážnosti celé situace, byla domluvena osobní konzultace na pracovišti OSPOD.

Při osobním jednání matka uvedla, že nezletilého škola nebaví, zajímá jej pouze PC. S matkou byla řešena otázka případného umístění nezletilého do výchovného zařízení, i otázka dluhů. Bylo domluveno, že opět navštíví Středisko výchovné péče Malvazinky, kde je spolupráce matky nutná. Nicméně ani po intervenci na OSPOD se docházka do školy nezlepšila, Policie ČR kontaktovala školu, matka nezletilého byla předvolána a vyslechnuta na konci ledna 2009. Následně došlo k jednomu kontaktu nezletilého s otcem. Ten si nezletilého do péče vzít nechce, neboť je pracovní vytížen, s případným umístěním do výchovného zařízení souhlasí. Následně proběhla návštěva Střediska výchovné péče a výslech nezletilého za přítomnosti kurátora pro mládež. Matka chce, aby otec hlídal docházku syna (doprovázel jej každý den ráno do školy), ten to ale s ohledem na pracovní vytížení není schopen zajistit.

V březnu 2009 bylo zjištěno, že se nezletilý ještě před svými 15. narozeninami (podzim 2008) spáchal čin jinak trestný – šíření poplašné zprávy. Jakub byl na Policii ČR za přítomnosti kurátorky pro mládež vytěžen na úřední záznam. Docházka do školy se krátkodobě zlepšila, řeší se klasifikace, matka je stále laxní, návštěvy Střediska výchovné péče jsou stejně jako OSPOD nepravidelné.

V květnu žádá Policie ČR pracovníky OSPOD o prošetření poměrů v rodině. Nezletilý má nové neomluvené absence ukončuje povinnou školní docházku v 8. třídě.

Následně je nezletilému soudem uložen dohled probačního úředníka dle §93 odst.1 písm.b) zákona č. 218/2003Sb. Na podzim 2009 kurátorka pro děti a mládež opakovaně žádá po Policii ČR zprávu o případu týkajícího se podezření matky na spáchání trestného činu ohrožování mravní výchovy mladistvých. Při šetření v místě bydliště bylo na matku apelováno, aby se s nezletilým dostavili k soudu. Mají se opět stěhovat. Nezletilý je přihlášen do 9.třídy v jiné škole, nicméně do školy opět nechodí, absence nejsou omluvené. Místo toho chodí načerno na brigády. Docházka do školy nebyla oficiálně ukončena, pravděpodobně z důvodu platby pojištění za nezletilého, neustále mu nabíhají další absence. Zpráva školy poukazuje na skutečnost, že matka neplní dostatečně rodičovské povinnosti. V prosinci OSPOD předává informace o nezletilém Probační a mediační službě.

V únoru 2010 bydlí rodina na nové adrese, matka ji nechce sdělit, nezletilý stále není hlášený na Úřadu práce, má náhodné brigády, s Probační a mediační službou nespolupracuje, ze školy stále není odhlášen. Matka byla opakovaně poučena o nutnosti řešení pojištění, nicméně s dotčenými institucemi nespolupracuje (škola, Probační a mediační služba, OSPOD, Obvodní soud), nepřebírá poštu. Obvodní soud žádá OSPOD o prošetření poměrů. Probační a mediační služba dává na Obvodní soud zprávu o neplnění dohledu. Následně podává základní škola na matku trestní oznámení pro neomluvené hodiny nezletilého syna. Obvodní státní zastupitelství podává obratem podnět na zahájení trestního stíhání matky.

V dubnu 2010 probíhá první jednání na Probační a mediační službě (po devíti měsících od uložení této povinnosti obvodním soudem). O měsíc později probíhá druhé jednání. Nezletilý nechce komunikovat samostatně bez matky. Další docházka je nepravdělná.

V září 2009 byl podán návrh na podání obžaloby pro ohrožování mravní výchovy mládeže, který byl pracovišti OSPOD doručen policií až 22.7.2010.

K osobě matky lze obecně uvést následující:

Jedná se o rozvedenou ženu se třemi dětmi (z toho dvě již v dospělém věku). Má stálý pracovní poměr, nicméně neumí hospodařit s penězi a opakovaně má problém s platbami nájemného. Ve výchově je nedůsledná, nedomýšlí následky svého chování, ani chování svého syna. Na upozornění školy ani pracoviště OSPOD nedbá. Spolupráce s institucemi je z její strany nesystémová a nepravdělná, na domluvené se nedá spolehnout.

K osobě nezletilého lze obecně uvést následující:

Nezletilý chlapec působí zakřiknutě, je málomluvný, výrazněji se neprojevuje. Komunikaci vždy přenechává na matce. Je si vědom skutečnosti, že časté absence nejsou správné, nicméně dle svých slov popisuje psychosomatické problémy vždy při svém návratu do školy po nemoci. Matka jej posílá po nemoci do školy, ale on tam stejně nejde. Psychiatricky nebyl nikdy diagnostikován, v listopadu 2007 byla s matkou dojednána návštěva chlapce u psychologa, ta se však nikdy neuskutečnila. Matka upřednostňuje péči lékaře. S otcem nezletilý komunikovat nechce, zablívá otcí, že je opustil.

Svůj volný čas tráví nezletilý doma, sleduje televizi, sedí u počítače, někdy si čte, nebo se učí. Ven chodí minimálně, v problémové partě není, s kamarády se stýká minimálně. Laxní přístup matky k jeho školní docházce obhajuje, matka údajně považuje omlouvání dlouhodobých absencí za bezpředmětné a zbytečné. Školní prospěch nezletilého byl i s ohledem na časté absence velmi špatný. Nemožná byla již samotná klasifikace.

Matka neguje problémy nezletilého s drogami či šikanou, problémy přičítá údajné nadprůměrné inteligenci nezletilého, nicméně tato domněnka je nepodložená.

Tato kazuistika by mohla fungovat jako modelový příklad pro stav spolupráce před případným zavedením Systému včasné intervence. Pracoviště OSPOD se opakovaně pokoušelo navázat spolupráci s ostatními zúčastněnými organizacemi, nicméně činilo tak pouze s ohledem na tento případ. Celý problém se začal „nabalovat“ již v roce 2007, kdy škola nahlásila neomluvené absence na OSPOD až ve chvíli, kdy se jednalo o více, než třetinu celé školní docházky a nebylo možné nezletilého řádně klasifikovat. Pokud by škola nahlásila problém dříve, bylo by možné zaměřit se na řádné ukončení klasifikace, tak, aby mohl nezletilý nastoupit do dalšího ročníku.

V listopadu 2008 byl podán podnět na zahájení trestního stíhání matky, ta byla vyslechnuta až po čtyřech měsících od nahlášení celé věci, a následně byl v září 2009 podán návrh na podání obžaloby pro ohrožování mravní výchovy mládeže. Do července 2010 nebylo trestní stíhání matky uzavřeno.

7.2 Kazuistika druhá

Nezletilý je veden v evidenci OSPOD od narození v roce 1998, kdy byla rodina evidována kvůli péči o těžce postiženou dceru (starší sestru chlapce), matka nechává děti často bez dozoru. V březnu 1999 byl nad rodinou stanoven dohled pracovníků OSPOD. Dětská lékařka nemá k péči rodičů připomínky, prevence i očkování je plněno řádně.

Průběžně probíhají pravidelná dohledová šetření v místě bydliště, matka nezletilého hodnotí jako agresivní a neklidné dítě. V roce 2001 je otec nezletilého propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, je bez práce a matka žádá o úpravu poměrů. V prvním pololetí 2002 matka při šetření v domácnosti nezastižena. V červenci 2002 se dostavila na OSPOD, s tím, že chce vzít zpět návrh na úpravu poměrů. Následně byla poučena, že tak musí učinit písemně a podat žádost o vzetí zpět na příslušný Obvodní soud (učinila tak až v prosinci 2002). Matka byla dále poučena o nutnosti spolupráce s pracovníky OSPOD s ohledem na soudem stanovený dohled. Na počátku roku 2003 proběhlo šetření v místě bydliště, sousedé uvádí informace o matčině užívání alkoholu. V dubnu se matka dostavila na OSPOD, neboť jí hrozí vystěhování z bytu kvůli dluhům a žádala o pomoc. Situace je i s ohledem na postiženou dceru řešena s dávkovým specialistou. Od září nastupuje nezletilý do mateřské školy, kde se jeví jako hyperaktivní.

OSPOD podává pravidelné informace o dohledu soudu. S rodinou je obtížná spolupráce, matka spolupracuje pouze v případě, že něco potřebuje, OSPOD žádá soud o napomenutí matky (červen 2004). OSPOD řeší i technické komplikace při komunikaci s Obvodním soudem, který opakovaně posílá rovnou urgence, místo žádostí o zprávu pro soud.

V červenci 2004 byl nezletilý chycen v obchodě za krádeže, protokol o podání vysvětlení byl vystaven až v červenci 2005. Nezletilý k činu uvádí, že byl naveden kamarády. Opakované zprávy od dětské lékařky hodnotí péči rodičů jako dostatečnou. V září 2005 chlapec nastupuje do školy, s matkou se do školy připravuje, zlobí pouze doma. Zprávy ze školy sdělují, že je vše v pořádku.

Nicméně na konci roku 2005 žádá nízkoprahové zařízení pro děti a mládež prošetření poměrů s podezřením na zanedbání péče. Rodiče nemají finance na kroužky. Nezletilý chlapec údajně kouří, má starší kamarády a mluví vulgárně. Matka se ke zprávě zařízení vyjadřuje, popírá, že by chodil nezletilý ve zanedbaném a špinavém oblečení, i to, že chlapec kouří. Následné šetření v domácnosti potvrdilo, že mají obě děti doma dostatek čistého oblečení. Byt je celkově čistý, z matky je cítit alkohol.

Na jaře 2006 sdělují sousedé, že děti jsou často špinavé, chlapec žebřá na ulici cigarety, pravděpodobně nechodí pravidelně do školy a rodiče jsou často v podnapilém stavu. Zpráva ze školy přiznává kázeňské a výchovné problémy. Je domluvena návštěva pedagogicko-psychologické poradny. V červnu doporučuje pedagogicko-psychologická poradna přeřazení nezletilého do speciální školy, matka odmítá spolupráci. Matka se nedostavila k soudu, bylo by vhodné uložit matce pokutu. V září si Obvodní soud žádá nové zprávy. Zpráva ze základní školy z listopadu uvádí tyto skutečnosti: nezletilý opakuje 1.ročník, je hyperaktivní, domácí příprava je nedostatečná, rodina nespolupracuje, chlapec má časté absence ve škole, nenosí pomůcky, rodina dluží za obědy. V únoru škola potvrzuje i nadále špatné výsledky, časté absence a opět doporučuje přestup na speciální školu.

V listopadu s kamarády pil alkohol a následně napadli a oloupili dva nezletilé, trestní stíhání bylo odloženo s ohledem na věk.

V březnu 2007 podává OSPOD zprávu pro Obvodní soud s žádostí o nařízení ústavní výchovy, neboť dohled neplní svou funkci. Při následném šetření v rodině chlapec přiznává, že nechodí do školy pravidelně, a že matka pije. Matka připouští, že jí syn nerespektuje, nicméně i přes tuto skutečnost pomoc poradenského zařízení odmítá. Nezletilý je otevřený, komunikativní, nesoustředěný a impulzivní. Tyto informace jsou předány jako podklad pro soud.

Na podzim roku 2007 se situace nemění, absence chlapce omlouvá pouze matka, nikoliv lékařka. Nezletilý během absencí ve škole hlídá postiženou sestru. Matka se opakovaně k soudu nedostavuje, otec je ve výkonu trestu odnětí svobody.

V prosinci je nezletilý přistižen při krádeži v obchodě, přiznává se i ke krádeži květin v domě (přestupek proti majetku soukromé osoby z července 2007). Chlapec je umístěn na krizové lůžko ve Výchovném ústavu a následně na základě předběžného opatření předán do dětského diagnostického ústavu. Matka nastupuje do výkonu trestu odnětí svobody z důvodu neplnění rozsudku Obvodního soudu (soudní dohled).

V lednu 2008 podává OSPOD žádost o umístění nezletilého do dětského domova. Obvodní státní zastupitelství podává obžalobu na matku pro ohrožování výchovy mladistvého. Otec nezletilého je propuštěn z výkonu trestu a žádá si propustky pro nezletilého. Dětský diagnostický ústav do své zprávy pro OSPOD uvádí, že otec při propustkách pouští nezletilého ven s kamarády, se kterými nezletilý páchal loupežná přepadení. Na bytě, ve kterém rodina žije, je dluh a má dojít k jeho vyklizení. Při návštěvě kurátorů pro děti a mládež nezletilý sám

přiznává, že kradl, i to, že krade jeho matka, kterou jen nikdo nikdy nechytil. Obvodní soud žádá zprávu z OSPOD, a odročuje jednání o nařízení ústavní výchovy.

Na jaře 2008 je podána žádost o přemístění chlapce z dětského diagnostického ústavu do dětského domova se školou. Rodiče stále nespolupracují. Matka je odsouzena k výkonu trestu odnětí svobody na tři měsíce, se zkušební dobou na dva roky. Zpráva ze zařízení říká, že je nezletilý emočně a sociálně zanedbaný, vzdorovitý, ale milý a vstřícný. V novém prostředí se adaptuje dobře. Nezletilému chybělo emocionální zázemí, otec se dopouštěl na matce domácího násilí, matka nadužívá alkohol. Má náhled na své chování, krádeže přiznává. Není schopen navazovat uspokojivé vztahy s vrstevníky, je velmi impulzivní. Myšlení je jednoduché, dětské, grafomotorika je opožděná.

Kontakt s rodinou neprobíhá, na byt je uvalena exekuce, rodiče o syna neprojevují zájem, Obvodní soud opakovaně prodlužuje předběžné opatření, odročuje nařízení ústavní výchovy. OSPOD pravidelně navštěvuje nezletilého v zařízení dle §29, odst. 2 písm. a) zákona č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte.

V červenci se ozval otec nezletilého, který žije v Ústí nad Labem a chtěl by syna na propustku. Z toho důvodu je nutné dožádat si na tamním úřadě prošetření poměrů, otec syna navnadil na kontakt. Současně byla po šestnácti měsících nařízena ústavní výchova.

Otec se mezitím přestěhoval do Teplic, bylo tedy nutné nové prošetření poměrů, a na podzim byla nezletilému dovolenka udělena. Otec chce přemístění nezletilého do dětského domova blíže k jeho současnému bydlišti, bohužel než je přemístění zrealizováno, je mezitím otec hospitalizován s těžkou srdeční chorobou a kontakt s nezletilým dočasně ustává. Do podzimu roku 2009 je nezletilý bez kontaktu s rodinou a po rodičích i sestře se mu stýská. Od listopadu je v občasném telefonickém kontaktu s matkou, ta nezletilému slibuje osobní kontakt, následně se matka dostavuje na OSPOD s žádostí o dovolenky pro syna. Z toho důvodu je nutné prošetření poměrů, které proběhlo, nicméně následně již matka propustku nepožádala.

Nezletilý chlapec je problémový, ale v komunikaci milý, rodiče o něj nejeví skutečný zájem, pouze kontakt slibují. Nezletilému se stýská po rodičích i po sestře, se kterou se od umístění do zařízení viděl pouze jednou.

I v tomto případě se pokoušel OSPOD včas řešit problémy v rodině, nicméně přístup samotných rodičů a dlouhá doba, po kterou Obvodní soud nařizoval ústavní výchovu situaci neprospěla. Bohužel v tomto případě jsou vyhlídky na zásadní zlepšení situace nezletilého s ohledem na jeho rodinné zázemí a již zažitě vzorce chování minimální.

7.3 Kazuistika třetí

Kazuistika byla vytvořena na základě spisové dokumentace kurátora pro děti a mládež. Nezletilý se dostal do evidence kurátora pro děti a mládež na základě informace od Policie ČR o spáchání přestupku proti majetku v srpnu 2008, kdy byl mladistvý přistižen v obchodním domě na jiné městské části, jak s kamarádem používá deodoranty, které nebyly určeny k testování přímo v obchodě. Znehodnotili tak zboží v ceně 250 Kč a následně se pokoušeli před ostrahou obchodu utéci.

Rodina zletilého byla vyzvána, aby se dostavila na OSPOD k projednání celé situace, nicméně během následujících dvou měsíců se nikdo neomluvil ani nedostavil, a ani při šetření v místě bydliště nebyl nikdo zastižen.

V říjnu se dostavila ke kurátorce pro děti a mládež matka s nezletilým, odmítla zaplatit za spáchaný přestupek blokovou pokutu a sdělila, že nezletilý použil pouze výrobek určený k vyzkoušení, a tedy žádné zboží neznehodnotil.

Základní škola k situaci v rodině sděluje následující:

Matka vychovává mladistvého a jeho dospělého bratra sama, otec zemřel v roce 2002. Od této události je nezletilý na matku silně fixován. Matka má zdravotní komplikace, dle svých slov zejména psychického charakteru. Starší bratr má opakované problémy s drogovou závislostí.

Škola dále sděluje, že má nezletilý časté pozdní příchody a neomluvené absence. Matka se školou komunikuje prakticky výhradně prostřednictvím nezletilého syna.

Matce byl předán kontakt na Středisko výchovné péče, který odmítla s tím, že je syn vychován řádně a pomoc poradenského pracoviště nepotřebují.

Nezletilý navštěvuje 7. třídu a během prvního pololetí byla se školou s ohledem na časté absence uzavřena dohoda o předávání výkazu neomluvených hodin, vždy pravidelně jednou měsíčně. V listopadu proběhlo šetření v rodině, kdy byl mladistvý zastižen v dopoledních hodinách s matkou doma. Matka byla opakovaně poučena o nutnosti posílat nezletilého do školy, a o svých dalších rodičovských povinnostech. Zpráva ze školy uvádí, že nezletilý často nepřijde na vyučování, ale ve tentýž den přijde do školy pouze na oběd. Matce byl předán kontakt na Středisko výchovné péče, kde byla domluvena vstupní schůzka na leden 2009.

K domluvené schůzce nedošlo kvůli nemoci mladistvého. Zpráva od dětské lékařky uvádí, že nezletilý není nemocný často a lékařku navštěvuje bez doprovodu matky.

Chlapec se jeví jako impulzivní, komunikativní a velmi samostatný. V rodině v mnoha ohledech zastává roli chybějícího otce, a to často i na úkor školní docházky. K matce má ochranný vztah. Třikrát týdně chodí na box. Dle svých slov kouří, ale jiné drogy neužívá, kriminální činnost popírá.

Pracoviště OSPOD podalo Obvodnímu soudu podnět na stanovení dohledu.

Matka je od počátku roku dlouhodobě hospitalizovaná s podezřením na TBC, během její hospitalizace není zcela jasné, kdo zajišťuje péči o nezletilého. Dle slov matky má péči zajišťovat babička nezletilého a jeho teta, fakticky zůstává nezletilý se svým dospělým bratrem. V únoru 2009 probíhá šetření ve společném bytě babičky a tety, kde se nezletilý musí zdržovat. Starší bratr nastoupil na detoxikační oddělení. Svou drogovou závislost řeší již opakovaně.

Školní docházka chlapce se v době, kdy bydlí u babičky výrazně zlepšila. On sám jako důvod uvádí, že má od babičky školu blíž.

Spolupráce se Střediskem výchovné péče nefunguje, proběhla pouze vstupní konzultace, dále se nezletilý dostavil opakovaně sám a mimo domluvené konzultace, kdy pohovor nebylo možné provést. Matka sama se Střediskem výchovné péče i přes opakované sliby na pracovišti OSPOD kontakt nenavázala.

Neomluvené hodiny budou s matkou řešeny v rámci šetření Policie ČR a přestupkové komise. Dále musí matka řešit konec povinné školní docházky syna, neboť nezletilý dvakrát opakoval ročník, a je tedy třeba písemně požádat školu o prodloužení školní docházky. Nezletilý má o dokončení základní školní docházky velký zájem. Matka pomoc kurátorky v této záležitosti radikálně odmítá, ale sama situaci nijak neřeší. Nicméně s ohledem na stále trvající zájem nezletilého se na základě jeho vlastní intervence matka dostavuje ke kurátorce, kde společně sepisují žádost o prodloužení školní docházky.

Této žádosti škola nevyhověla, neboť matka se školou vůbec nespolupracuje, nezletilý má pravidelně každý měsíc velký počet neomluvených hodin. Na konci roku dvakrát fyzicky a slovně napadl učitelku. Tento incident šetřila Policie ČR, ale celý konflikt je následně vyřešen sníženou známkou z chování.

V srpnu 2009 je nad nezletilým stanoven dohled. V září se přihlašuje do evidence Úřadu práce, nicméně dle svých slov o docházku do školy stále velmi stojí. Matka však na OSPOD uvedla, že by byla raději, kdyby syn již do školy nechodil, a ona by pak neměla problémy s jeho absencemi.

Kurátorka pro děti a mládež nezletilému domluvila možnost nastoupit do školy, matka však nikdy nezajistila doklady potřebné k nástupu do školy. V listopadu si nezletilý zajistil nástup do praktické školy sám, ve spolupráci s výchovnou poradkyní z bývalé základní školy.

V současné době nemá nezletilý neomluvené hodiny, pozdní příchody přetrvávají, škola jej hodnotí jako samostatného, komunikativního, ale impulzivního. Prospěch má velmi dobrý a manuálně je hodnocen jako velmi schopný. Pro absolvování praktické školy je pro nezletilého největší motivací možnost dále studovat střední odborné učiliště, o které má velký zájem.

7.4 Kazuistika čtvrtá

Tato kazuistika byla vytvořena na základě spisové dokumentace kurátora pro děti a mládež. Nezletilá se dostala do evidence kurátorky pro děti a mládež v květnu 2008 jako třináctiletá, na základě výchovné komise, kde se projednával špatný prospěch nezletilé a neomluvené hodiny. Nezletilá již byla v evidenci jiného (v minulosti místně příslušného) pracoviště OSPOD a byl jí soudem stanoven dohled. Rodiče jsou rozvedeni, nezletilá je svěřena do péče otce, s matkou je v pravidelném kontaktu. Matka nezletilé je v invalidním důchodu a vedle nezletilé má ještě dospělou dceru z předchozího vztahu. Nevlastní sestra dlouhodobě užívala drogy, poslední rok abstínuje, bydlí samostatně, pracuje a s nezletilou i s nevlastním otcem má velmi dobré vztahy.

Otec se s dcerou v nedávné době přestěhoval do Prahy a spisová dokumentace nebyla mezi úřady doposud předána. Nezletilá experimentuje v partě s užíváním marihuany, otce nerespektuje, nemá jasně dané hranice, na víkendy jezdí k matce.

Na základě výsledků výchovné komise a následném jednání s otcem na pracovišti OSPOD, byla domluvena spolupráce se Střediskem výchovné péče a pravidelná docházka ke kurátorce pro děti a mládež.

Během letních prázdnin našel otec při vyzvedávání dcery v bytě matky nezletilou ležet v posteli s dospělým mužem. Matka o jejich vztahu ví a celou situaci toleruje. Otec se obrátil na pracoviště OSPOD a následně celou věc nahlásil na Policii ČR. Dcera otce nerespektuje, nechává se ovlivnit matkou, která autoritu otce podrývá, a k dceři je velmi benevolentní.

V srpnu 2008 je s otcem nezletilé řešena možnost nařízení ústavní výchovy. Ve stejné době je nezletilá vytěžena na Policii ČR na úřední záznam, kde přiznává pohlavní styk s dospělým mužem. Na základě spisové dokumentace původního pracoviště OSPOD je zjištěno, že nezletilá byla již jednou umístěna na dobrovolný pobyt do dětského domova.

V září 2008 soud nařizuje předběžným opatřením ústavní výchovu. Nezletilá je umístěna do dětského domova se školou, opakuje 7. třídu. V zařízení je spokojená a na propustky chodí domů k otci. Žádost matky o propustky byla s ohledem na tolerování vztahu nezletilé s dospělým mužem zamítnuta. Matka nezletilou navštěvuje přímo v dětském domově.

Kurátorka pro děti a mládež je v kontaktu s otcem nezletilé, který si bere dceru pravidelně na propustky domů, nicméně její vztah k otci je velmi ambivalentní, a je evidentně velmi zatížen vzájemnými konflikty mezi rodiči a postojem matky k celé situaci. Nezletilá se staví proti otci, na propustky chce pouze k matce, která dceři nechává úplnou volnost.

Prospěch se při školní docházce v rámci dětského domova se školou výrazně zlepšil, docházka je pravidelná. V lednu 2009 je nařízena ústavní výchova. V červnu 2009 je muž, se kterým měla nezletilá styk odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 18ti měsíců.

Po úspěšném zakončení 7.třídy tráví nezletilá během prázdnin delší dobu v rámci propustky s otcem, respektuje jej, na své nevhodné chování vůči němu má náhled, vztahy se postupně stabilizují. Ústavní výchova se jeví jako efektivní. Rodina, pracovníci dětského doma i pracoviště OSPOD jí hodnotí pozitivně. Je domluveno, že i 8.třídou vychodí nezletilá v rámci dětského domova, neboť její docházka i prospěch jsou s nařízenou ústavní výchovou velmi dobré.

Na počátku roku 2010 otec s dcerou řeší možnost nástupu na střední školu již po ukončení osmé třídy. Na jaře je nezletilá přijata na střední školu.

Situace v rodině je připravována na možné ukončení ústavní výchovy, které je podmíněno úspěšným ukončením 8. třídy a navázáním pravidelné spolupráce s neziskovými organizacemi

Od července 2008 rodina průběžně spolupracuje s odborným pracovištěm - Dům tří přání, konflikty mezi rodiči postupně ustávají, nezletilá získává náhled na své chování, je schopna rozlišit co je v rámci jejího chování správné a co není. Hranice nastavené otcem při propustkách respektuje, na střední školu se těší.

V létě 2010 byl Obvodnímu soudu podán návrh na zrušení ústavní výchovy. Soud návrhu v červenci 2010 vyhověl a stanovil nad nezletilou dohled kurátora pro děti a mládež. Nezletilá pravidelně s otcem dochází na OSPOD, a dále byla navázána spolupráce s neziskovou organizací Lata, která poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

Celková situace v rodině se nařízením ústavní výchovy během dvou let velmi uklidnila. Nezletilá se změnou prostředí a nastavením jasně daného režimu dostala mimo původní školní partu, ve které se experimentovalo s užíváním marihuany. Zcela se narovнала její školní docházka, a tím i příprava na vyučování a celkový prospěch. Otec se během víkendových a prázdninových propustek naučil s pomocí poradenského zařízení dceři nastavovat jasná pravidla, a na jejich dodržování trvat. Vztahy s bývalou manželkou se zklidnily a vztah dcery k rodičům se také stabilizoval.

Účel ústavní výchovy se naplnil a rodina je opět schopná za pomoci dohledu kurátora pro děti a mládež a organizací poskytujících pomoc a podporu ohroženým dětem a jejich rodinám znovu fungovat. Tato kazuistika by mohla být považována za ukázkový příklad úspěšné sanace rodiny.

7.5 Kazuistika pátá

Tato kazuistika byla vytvořena na základě spisové dokumentace pracoviště OSPOD, které pro svou práci využívá podporu Týmu pro mládež. Nejedná se o případ kurátorů pro děti a mládež, nicméně důvod jeho projednávání na Týmu pro mládež je z pohledu této práce neméně přínosný. Do evidence OSPOD se dostala rodina nezletilého v březnu 2008 z důvodu úpravy poměrů. Matka (české národnosti) žádá svěřeni syna ve věku 3,5 roku do své péče, otec (americká národnost) se stanoviskem matky nesouhlasí a chce syna do střídavé péče.

Rodiče nejsou schopni domluvit se na péči, bydlí ve společné domácnosti, vzájemně se osočují. Na podzim roku 2008 se matka obrací na Bílý kruh bezpečí z důvodu údajného napadení otcem, celý incident je prošetřován jako přestupek proti občanskému soužití. Do řízení vstupuje ze strany otce „sdružení otců“, nicméně soud považuje za nepřípustné, aby člen tohoto sdružení otce zastupoval jako obecný zástupce, neboť se nejedná o advokáta, a navíc již vystupuje jako obecný zástupce v mnoha podobných kauzách.

V květnu 2009 se matka se synem odstěhovala ze společné domácnosti. Otec zůstává se synem v kontaktu, platí na syna výživné a žije v bytě, který matka získala ještě před uzavřením manželství. Snahou pracovníků OSPOD je sepsat s rodiči dohodu o předávání dítěte (návrh na každý lichý víkend a dvě odpoledne v týdnu s otcem). Otec tuto dohodu nepodepsal. Průběžně probíhají neúspěšná jednání o úpravě poměrů. Rodiče se proti všem krokům soudu odvolávají a řízení se tím prodlužuje.

Během léta je sepsána prázdninová dohoda o styku s dítětem. Otec trvá na plnění dohody bez ohledu na situaci, kdy byl nezletilý nemocen a jeho předání do péče otce nebylo vhodné.

Na podzim roku 2009 se soudně řeší úprava výživného. Ve stejné době popisuje zpráva z Mateřské školy určená pro OSPOD situaci v rodině pro nezletilého jako silně stresující. Nezletilý je zmatený, začal zadržovat v řeči, ztrácí řád a jistotu stabilního rodinného prostředí, zažívá vypjaté situace při předávání mezi rodiči, popř. mezi babičkou a otcem. Ve školce často pláče, neboť neví, kdo si jej ze školky vyzvedne, zda bude ve školce spát, či zda půjde domů již po obědě. Otec požaduje po školce návštěvní hodiny, i přes skutečnost, že se se synem vídá i mimo dobu, kterou syn tráví ve školce. Pokud vede syna do školky matka, tak je otec doprovází. Často jde například na druhém chodníku a přes silnici komunikuje s nezletilým a celý průběh si nahrává na videokameru. Tyto videonahrávky jsou součástí spisové dokumentace.

V lednu 2010 pracoviště OSPOD svolává setkání Týmu pro mládež, neboť rodiče nejsou schopni jednat v zájmu dítěte, nevyužívají služeb poradenského zařízení.

Setkání Týmu pro mládež proběhlo zejména za účelem rozboru videozáznamů založených ve spisové dokumentaci a stanovení následného postupu s ohledem na nejlepší zájem dítěte.

Týmu se účastnili pracovníci OSPOD, pracovníci oddělení přestupků v rámci dané městské části, zástupci Obvodního soudu, Obvodního státního zastupitelství, Policie ČR a psychologka z neziskové organizace zaměřující se na pomoc dětem či rodinám v krizových situacích. Pracovnice Probační a mediační služby a zástupci MPSV se z jednání omluvili.

Jednání Týmu probíhalo na třech úrovních. V první rovině se hodnotily konkrétní videozáznamy, které natáčí otec z protějšího chodníku při doprovázení syna a manželky při cestě do školky. Ve druhé rovině se hodnotila celková situace v rodině a třetí řešila systémové otázky vyvstávající z tohoto případu, neboť takto vyhocených případů v agendách OSPOD přibývá.

Ke konkrétnímu záznamu lze uvést:

S ohledem na videozáznam je z pohledu Obvodního soudu na zvážení, zda předběžným opatřením nezakázat přiblížení otce k dítěti na vymezenou vzdálenost v době, kdy s ním nemá povolený styk. Policie ČR uvádí, že ze záznamu není možné prokázat případné trestní jednání, nicméně je otázkou, zda se z dlouhodobého hlediska nejedná ze strany otce nezletilého o trestný čin – nebezpečné pronásledování, neboli stalking.

K situaci v rodině:

Z pohledu psychologky se chlapec v rodinné situaci neorientuje, nemá jasno jaký bude jeho denní režim a s kým bude trávit svůj volný čas. Konflikty mezi rodinnými příslušníky před nezletilým jej traumatizují. Tato situace vyvolává obecnou otázku, zda jde v případě rodičů (zejména otce) preferován zájem dítěte, nebo osobní touha po kontrole druhého partnera. S ohledem na vyhrocenou situaci bude třeba nechat vypracovat znalecké posudky. Otec navíc vyžaduje pro styk „polovinu času dítěte“, což z právního hlediska není možné jasně vydefinovat. S rodinou bylo několikrát jednáno i v rámci přestupkového řízení, kdy žena nahlásila fyzické napadení manželem. Otec využívá své americké občanství k obstrukcím řízení, v jednom případě mu byla udělena pořádková pokuta.

K situaci obecně:

Pokud jsou rodiče schopni uzavřít dohodu o styku s nezletilým, není nutné stanovisko soudu, nicméně v tomto případě je soudní úprava styku nutná. Zájem dítěte by měl být nadřazen zájmům rodičů. Soud je s ohledem na závazné právní předpisy a široké možnosti přezkumu rozhodnutí (institutem námitek, stížností či odvolání) v případě, že je jednání blokováno účastníky řízení v patové situaci a následně pak účastníci řízení mohou požadovat odškodnění za průtahy v řízení. V současné právní úpravě chybí dostatečné procesní prostředky, aby bylo možné záměrnému blokování soudních řízení zabránit.

Dále se v rámci Týmu řešila otázka zákonného ošetření či omezení možnosti zastoupení ve věcech péče o dítě, kdy je projednávána rodičovská odpovědnost, která je nepřenositelná. Důvodem je skutečnost, že často právě „sdružení otců“ často neúměrně zasahují do dění v rodině, provokují vzájemné spory mezi rodiči a jdou i přes své proklamace proti nejlepšímu zájmu dítěte. Výstupem z jednání Týmu je podání pracoviště OSPOD návrhu Obvodnímu soudu na úpravu styku předběžným opatřením tak, že nezletilý bude v péči matky, kontakt s otcem každé pondělí a středu odpoledne a každý lichý víkend.

Dále bude vyvoláno jednání na MPSV týkající se styků dítěte s rodiči s ohledem na nadřazené zájmy dítěte a odpovídající úpravu legislativy, která by zabránila jednání rodičů v případech, kdy poškozují zejména psychickou pohodu dítěte. Podkladem k jednáním budou konkrétní kazuistiky. V únoru 2010 Obvodní soud žádosti OSPOD vyhověl. Otec se odvolal. Rodiče navštěvují poradenské zařízení za účelem mediace.

V dubnu 2010 při vyzvedávání dítěte ze školky slovně napadá obecný zmocněnec otce ředitelku školky. Ke konfliktu je přivolána hlídka městské policie. Syn je svěřen do péče matky, styk otcem určen pouze na liché víkendy. Otec stále doprovází matku s dítětem do školky. Nicméně zpráva z mateřské školy potvrzuje, že pro dítěti se situace uklidnila, neboť nezletilý vždy ví, kdo a kdy si pro něj do školky přijde.

Manželství nelze rozvést, dokud nebudou vypořádány poměry nezletilého. Soudní řízení je velmi komplikované, neboť rodiče nejsou schopni se dohodnout a do všech usnesení, či rozhodnutí soudu se odvolávají. Z tohoto důvodu se OSPOD snažil zprostředkovat dohodu o styku nezletilého s rodiči, aby v průběhu soudního řízení nedocházelo ke konfliktům ohledně styku. Otec dochází pravidelně na OSPOD, přináší stížnosti na matku a její údajné naschvály při umožnění styku a žádá její napomenutí. Dále podává na OSPOD velké množství písemností (např. desítky emailů adresované matce, nebo přímo pracovníkům OSPOD, fotodokumentaci jeho

vztahu se synem, nebo již zmíněné videozáznamy. Otec se i v době, kdy nemá syna v péči, neustále pohybuje v okolí bydliště matky.

Proti podobným typům rodičů je nezbytné dodržovat přísně úřední postup, neboť v případě, že jim je vyhověno nad rámec úředních povinností (v tomto případě komunikace s otcem v anglickém jazyce, bez nutnosti účasti tlumočnicka), okamžitě začnou zahlcovat spisovou dokumentaci OSPOD neúměrným množstvím podání a podnětů vyžadujícím další administrativní úkony, na úkor času pracovníka, který by věnoval přímé sociální práci ve prospěch dítěte.

7.6 Kazuistika šestá

Tato kazuistika je popsána v diplomové práci Mgr. Evy Vencovské na téma Implementace SVI v lokalitě Prahy 2 a přímo zhodnocuje fungování systému včasné intervence.

Jedná se o dva šestnáctileté chlapce, kteří poničili dva telefonní automaty.

OSPOD obdrželo v březnu 2009 prostřednictvím pošty od Policie ČR žádost o přítomnost u výslechu nezletilých ve věci poškozování cizí věci. Termín výslechu byl určen v nadcházejícím týdnu.

OSPOD ze své evidence zjistil, že jeden z nezletilých dosud nebyl veden v evidenci oddělení (ani pro problémové chování ani z jiného důvodu).

Druhý chlapec byl v evidenci OSPOD od počátku roku 2008 kvůli požití alkoholu. Vzhledem k brzkému termínu výslechu nebylo možné zkontaktovat rodiny nezletilých, navázat s nezletilými okamžitou spolupráci a zjistit bližší okolnosti případu ještě před samotným výslechem.

Z toho důvodu došlo k prvnímu kontaktu se sociální pracovníci až na policejní služebně, kde byli oba chlapci k události vytěženi na úřední záznam.

K činu samotnému došlo již v lednu 2009. Oba chlapci přiznali, že když šli společně se dvěma spolužačkami domů ze cvičení, poškodili telefonní automaty, každý z chlapců jeden.

Na základě této události si kurátorka pozvala na oddělení oba nezletilé společně i s jejich zákonnými zástupci a celou věc s nimi projednala, přičemž zjišťovala rodinné zázemí nezletilých, jejich vztah k rodičům i k vrstevníkům, dosavadní provinění i jejich postih, školní výsledky, fyzickou i duševní zralost nezletilých a další poznatky, které jsou požadovány pro účely zprávy o nezletilém pachateli, kterou si policie následně od OSPOD vyžaduje do spisu o nezletilém, k řešení daného provinění.

K chlapci č.1 lze podrobněji uvést následující:

Chlapec č. 1 byl na pracoviště OSPOD pozván společně s rodiči. Do evidence SPOD byl zařazen až nyní, v souvislosti se zahájením šetření ve věci poškozování a ohrožování obecně prospěšného zařízení.

Na OSPOD se dostavil nezletilý společně s otcem. K věci uvedl, že tohoto skutku velmi lituje, je si vědom toho, že to byla hloupost a uvědomuje si následky svého činu.

Jedná se o jeho první incident a slibuje, že už se to nebude nikdy opakovat. S rodiči se domluvil, že za něj škodnou částku uhradí a on jim jí bude splácet z letní brigády. Otec potvrzuje,

že se synem nebyly kromě projednávaného incidentu problémy doma ani ve škole, svoje povinnosti si plní, rodiče respektuje, domů se vrací včas a je na něj spolehnutí. Otec dále uvedl, že vzniklou škodu uhradili bezprostředně po jejím vyčíslení a kopii dokladu o platbě doloží na Policii ČR.

Chlapec č.1 studuje střední průmyslovou školu s výborným prospěchem. Druhé pololetí minulého školního roku ukončil s vyznamenáním. Do budoucna by chtěl ve studiu pokračovat na vysoké škole. Snížený stupeň z chování nikdy neměl, škola si na jeho chování nikdy nestěžovala. Ve volném čase se věnuje volejbalu, který pravidelně trénuje.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o první přečin mladistvého, který společně s rodiči projevil zájem věc řešit, škoda byla ihned uhrazena, byl proveden jednorázový výchovný pohovor s nezletilým a jeho rodinou a bylo domluveno, že se na OSPOD obrátí znovu pokud by to bylo třeba.

K chlapci č.2 lze podrobněji uvést:

Chlapec č.2 byl v evidenci OSPOD od ledna roku 2008, kdy Městská policie zaslala OSPOD hlášení týkající se konzumace alkoholu mladistvého. Na základě tohoto oznámení byl na OSPOD pozván nezletilý společně s rodiči a následně s nimi byl projednán problém – požití alkoholu. Matka nezletilého konstatovala, že podobný problém se nikdy synovi nestal. Šlo o ojedinělý exces. S chlapcem byl proveden výchovný pohovor, a dále byla domluvena kontinuální spolupráce, na základě které nezletilý docházel pravidelně za kurátorkou pro mládež. Sám nezletilý chlapec k věci uvedl, že si je vědom toho, že udělal chybu a vzal na vědomí, že do 18 let nesmí pít alkohol vůbec. Po několika měsících a konzultaci s rodiči, kteří uvedli, že se synem další problémy nejsou, byla spolupráce s OSPOD na základě dohody s rodinou a vzhledem k ojedinělému excesu s alkoholem ukončena. Rodičům byla nabídnuta možnost opětovné konzultace či spolupráce do budoucna v případě, že se synem budou problémy, nebo bude třeba v nějaké záležitosti týkající se nezletilého poradit.

Chlapec se v průběhu celé spolupráce projevoval velmi tiše, zakřiknutě, a byl vždy dost uzavřený a málo komunikativní.

Na základě zahájení šetření ve věci poškozování a ohrožování obecně prospěšného zařízení, byl v březnu roku 2009 nezletilý opět pozván na pracoviště OSPOD. Nezletilý se k celé věci přiznal a dále uvedl, že nikdy nic podobného neudělal, ani vlastně neví proč to udělali, pravděpodobně „frajeřili“ před děvčaty, která je doprovázela. Celá záležitost jej velmi mrzela, uvědomoval si následky a svého činu litoval s tím, že se takové věci již nikdy nedopustí. Společně s matkou

kontaktovali poškozené, napsali omluvný dopis firmě Telefonica O2, která je vlastníkem telefonních budek. Škoda byla vyčíslena na 2793,- Kč a rodiče nezletilého ji uhradili. Rodiče syna potrestali dvouměsíčním domácím vězením a finanční částku uhradili s tím, že jim syn bude celou částku postupně splácet z peněz vydělaných na brigádách. Vzhledem k uvedenému činu, a ke zhoršenému školnímu prospěchu byla znovu obnovena kontinuální spolupráce s kurátorkou pro děti mládež, ke které nezletilý dochází v pravidelných intervalech.

Chlapcův školní prospěch byl podprůměrný. Z toho důvodu mu byla nabídnuta možnost doučování zdarma, to však chlapec i rodiče odmítli s tím, že již mají pro syna zajištěné doučování od známého. I přes slabé školní výsledky neměl nikdy sníženou známku z chování. Zájmy chlapce nebyly vyhraněné, pouze jedenkrát týdně docházel na volejbal.

Ze strany policie nebyla následně požadována od OPSOD žádná zpráva a ani mladistvý, který nadále pravidelně docházel na OSPOD neměl informace o tom, jak se věc dále řeší. S ohledem na skutečnost, že škoda byla řádně uhrazena a poškozenému byl odeslán omluvný dopis, předpokládala kurátorka pro děti a mládež, že bylo šetření ve věci zastaveno.

V září 2009 však přišla opětovně prostřednictvím pošty od Policie ČR žádost o přítomnost u výslechu nezletilých ve věci poškození a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení a poškození cizí věci, společně s žádostí o vypracování zprávy o poměrech obou mladistvých. V březnu tohoto roku byli oba mladiství pouze vytěženi na úřední záznam. Nyní tedy byli vyslechnuti do protokolu o výslechu, již za přítomnosti obhájců, kteří jim byli ustanoveni dle §42 odst.2 zákona č. 218/2003Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Oba chlapci byli opětovně vyslechnuti a kurátorka vypracovala k nim oběma aktualizovanou podrobnou zprávu o poměrech, včetně zhodnocení dosavadní spolupráce s mladistvými a jejich rodinami. Vzhledem k tomu, že celá věc byla s rodinami prodiskutována již v březnu, oba chlapci společně s rodiči projevíli zájem ihned věc řešit a následně byla uhrazena i vzniklá škoda, přiklonila se kurátorka ve své zprávě k možnosti zastavení trestního stíhání. V příloze zprávy byly přiloženy kopie omluvného dopisu firmě Telefonica O2a doklady o zaplacení způsobené škody.

V listopadu 2009 podalo Obvodní státní zastupitelství na oba mladistvé obžalobu ve věci poškození a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení a ve věci poškození cizí věci. Z odůvodnění obžaloby vyplývá, že mladiství se doznali pouze částečně, neboť z výpovědi dalších svědků vzniklo podezření, že chlapci displeje telefonních přístrojů rozbili odcizeným

kovovým závažím ze školní posilovny, nikoliv telefonním sluchátkem přístroje, jak uvedli na policii. V obžalobě byl mimo jiné popsán také výsledek znaleckého posudku o míře poškození obou přístrojů a sdělení školy k odcizenému závaží, přičemž škola se vzhledem k hodnotě odcizeného závaží nepřipojila k trestnímu řízení.

U hlavního líčení soudu bylo následně upuštěno od opakovaného výslechu svědků a dalšího dokazování a s ohledem na uhrazení škody bylo oběma mladistvým trestní stíhání podmíněně zastaveno se zkušební dobou 6 měsíců.

Tato kazuistika ukazuje práci na pracovišti OSPOD v průběhu zavádění SVI. V rámci Týmu pro mládež tento případ konzultován nebyl. S ohledem na nové skutečnosti v případě, by pravděpodobně nebylo možné vyhovět návrhu OSPOD na zastavení trestního stíhání a Obvodní zastupitelství by stejně podávalo na mladistvé obžalobu. Nicméně při lepší informovanosti všech zúčastněných stran by bylo možné řešit celou záležitost v kratším časovém horizontu. V ideálním případě by celou věc projednal kurátor pro děti a mládež v rámci Týmu, a na základě tohoto jednání by byl stanoven další postup. OSPOD by měl informace o všech skutečnostech nezávisle na výpovědi mladistvých, Policie ČR by měla k dispozici informace již z březnového šetření kurátorky pro mládež, včetně dalších materiálů vztahujících se k případu. Díky dalším svědectvím by pravděpodobně nebylo možné vyřešení případu bez podání obžaloby. Nicméně v tomto případě došlo k časové prodlevě, neboť OSPOD nebyl informován o dalších skutečnostech vyplývajících ze výpovědi svědků, Policii ČR údajně chyběly údaje o zaplacení škody a celkovou spisovou dokumentaci uzavřelo až na podzim po obdržení zprávy OSPOD a Obvodní státní zastupitelství dostalo spis až ve chvíli, kdy jí měla Policie ČR kompletní.

Skutečnost, že od excesu mladistvých až k jeho projednávání u Obvodního soudu uběhlo jedenáct měsíců poukazuje na nepružnost jednotlivých institucí a výchovné působení na mladistvé je minimálně sporné, neboť díky skoro roční časové prodlevě ztrácí pachatel pocit odpovědnosti za spáchaný čin.

7.7 Kazuistika sedmá

Tato kazuistika je popsána v diplomové práci Mgr. Evy Vencovské na téma Implementace SVI v lokalitě Prahy 2 a přímo zhodnocuje fungování systému včasné intervence.

V tomto případě se jedná o sedmnáctiletého chlapce, který posprejoval zeď v podchodu pro chodce a byl u toho přistižen hlídkou Městské policie.

Mladistvý je v evidenci OSPOD od roku 2001, kdy bylo Policii ČR nahlášeno, že se nezletilý dopustil jako spolupachatel krádeže. Společně s kamarádem odcizili okapový svod. Věc byla s ohledem na věk nezletilého odložena. Chlapec začal pravidelně docházet ke kurátorce pro mládež. Vzhledem k jeho kontaktům a členství v problémové partě následovalo několik dalších problémů, krádeže, podezření na zneužívání návykových látek a další problémové chování. Z toho důvodu byl nad chlapcem v listopadu 2005 rozsudkem Obvodního soudu vysloven dohled probačního úředníka.

Chlapec žil s matkou a se dvěma staršími bratry, rodina se pohybuje na hranici sociální potřeby, péči o nezletilého zajišťuje převážně matka, které byl po rozvodu manželství svěřen do péče. Oba starší bratři měli také problémy s chováním. Nejstarší bratr byl ve výkonu trestu odnětí svobody, druhý bratr žil doma a byl nezaměstnaný, v evidenci Úřadu práce.

Nezletilý úspěšně dokončil SOU, škola i praxe ho bavily, výsledky měl velmi dobré. Škola si na něj nikdy nestěžovala, sníženou známku z chování neměl. Nezletilý je vyučen a pracoval na stálý pracovní poměr. Pravidelně se dostavoval i na pracoviště OSPOD, s kurátorkou pro děti a mládež spolupracoval velmi dobře. Nezletilý je komunikativní a otevřený. Má nové kamarády, s původní problémovou partou se již nestýká. Rozsudkem Obvodního soudu mu byl s ohledem na změnu způsobu života a bezproblémové chování v posledních měsících probační dohled zrušen.

V únoru 2009 se zletilý dostavil ke kurátorce pro děti a mládež sám se sdělením, že provedl hloupost. S kamarádem se dopustil sprejerství. Celé záležitosti litoval, rád by co nejdříve následky svého činu odstranil, omluvil se či uhradil škodu. Pokud by to bylo možné, nechce znovu před soud. Nezletilý byl ve svém sdělení velmi otevřený, svou vinu si uvědomoval a chtěl ji aktivně řešit vlastním přičiněním.

Vzhledem k tomu, že nezletilý nahlásil celou věc na OSPOD hned následující pracovní den, neměla kurátorka pro děti a mládež zmíněné informace oficiálně k dispozici. Nicméně s ohledem na plánované brzké setkání Týmu pro mládež bylo možné probrat celou situaci se zástupci

Policie ČR, Probační a mediační služby a Obvodního státního zastupitelství, a pokusit se celou věc řešit rychle a efektivně.

Zástupce Policie ČR při jednání sdělil, že jim Městská policie zatím podklady nepředala, nicméně, přislíbil, že zjistí aktuální stav věci.

S pracovníci Probační a mediační služby bylo domluveno, že kontaktuje mladistvého a společně se obrátí na majitele poškozené plochy s návrhem na odstranění škody. V případě, že by jednání proběhlo úspěšně, bylo by možné zastavit trestní stíhání ještě v přípravném stádiu. Státní zástupce s postupem bez výhrad souhlasil.

Následně došlo k setkání mladistvého s pracovníkem Probační a mediační služby. Po projednání věci s vlastníkem plochy podchodu pro chodce, mladistvý osobně odstranil škodu tak, že určenou část daného podchodu vymaloval.

Zpráva o průběhu spolupráce s klientem a odstranění škody byla následně záhy dodána jako podklad k dalšímu řešení a případ mladistvého byl s ohledem na odstranění škody zastaven již v přípravném řízení. Žaloba podána nebyla.

Tato kazuistika vypadá jako učebnicový příklad dobré praxe, nicméně je třeba si uvědomit, že je celý případ netypický již skutečností, že dříve, než Městská policie předala OSPOD informaci o činu mladistvého, nahlásil jí on sám osobně kurátorce pro děti a mládež, a ta ji projednala na Týmu. Na základě aktivního přístupu mladistvého a operativní spolupráce všech dotčených institucí, proběhl celý případ velmi rychle a poškozený byl s řešením situace spokojen, což je ideální výsledek pro obě strany.

V tomto případě je nutné vyzdvihnout i skutečnost, že se mladistvý přestože za sebou má problematickou minulost dokázal vyhodnotit svou situaci a řešil svou chybu se vší odpovědností a neprodleně.

Při vedení případu klasickým způsobem, by byla celá věc řešena s mnohem větším časovým odstupem (výslech klienta, shromáždění spisové dokumentace, stanovení obhájce mladistvého, projednání věci u soudu...).

Dalším aspektem bývá u obdobných případů etiketizace a stigmatizace klienta, neboť mladistvý měl již v minulosti stanoven soudní dohled a i jeho sourozenci byli jako mladiství vedeni u kurátora pro děti a mládež pro své problémové chování. Již samotná pověst klienta může často ovlivnit přístup institucí k celému případu.

7.8 Shrnutí praktických ukázek práce o ohrožené děti

Posouzení situace ohroženého dítěte je záležitost složitá a náročná. Jedná se o komplexní problematiku, při jejímž řešení se sociální pracovník neobejde bez spolupráce a pomoci dalších odborníků. Sociální pracovník by se tak měl především ujmout role koordinátora celého případu. (Matoušek, Metody a řízení sociální práce, 2003)

Krátké časové období, kdy je v rámci SVI používán informační systém a skutečnost, že systém aktivně nepoužívají všechny zapojené instituce, neumožňuje na výše uvedených kazuistikách zhodnotit jeho přínos ani samotné fungování.

Výše uvedené kazuistiky srovnávají práci OSPOD před zavedením SVI a po jeho zavedení.

První tři případy ukazují, že v případě, že rodina není schopna plnit své povinnosti vůči nezletilému a nedbají pokynů pracovníků OSPOD, popř. školy, není schopna OSPOD svou vlastní iniciativou situaci změnit. Institucionální podpora a intervence ze strany Policie ČR či Obvodního soudu je v takových případech nezbytná a klíčová pro zajištění nejlepšího zájmu dítěte. Pokud dochází na straně těchto institucí k prodlevám je pozitivní vývoj celého případu vážně ohrožen. V případě, že by na tomto pracovišti fungoval Systém včasné intervence, lze předpokládat, že by bylo možné domluvit mnohé kroky v rámci Týmu pro mládež a bylo by možné ušetřit si tak některé administrativní kroky a stejně tak i značnou časovou prodlevu v řešení celé situace. Kazuistiky potvrzují i důležitost spolupráce s ostatními institucemi. Pro zdárné řešení případu je nezbytné, aby školy hlásily výchovné problémy či neomluvené absence dostatečně včas, aby fungovala operativní komunikace mezi školami, středisky výchovné péče a pracovišti OSPOD. Stejně tak je důležitá spolupráce a kooperace s dalšími institucemi.

Třetí kazuistika popisuje „standardní“ případ kurátora pro děti a mládež. Situace v rodině je dlouhodobě nevyhovující, rodiče (v tomto případě pouze matka) se k celé situaci staví laxe, pracovník OSPOD spolupracuje se všemi dotčenými organizacemi, má snahu o udržení mladistvého ve vzdělávacím procesu a monitoruje jeho případnou trestnou činnost, případně užívání drog (ani jedno se v tomto případě nepotvrdilo). Systém včasné intervence neumí efektivněji napravit přístup rodičů, mohl by však při optimálním fungování zpružnit komunikaci

a rozhodování Obvodního soudu (dohled byl soudem nařízen po šesti měsících od podání návrhu) a předávání dokumentů Policie ČR směrem k pracovišti OSPOD.

Čtvrtá kazuistika se z pohledu nasazení Systému včasné intervence se jeví jako nedůležitá. Spolupráce kurátora pro mládež s Obvodním soudem fungovala v tomto případě velmi operativně a efektivně, a stejně tak i předávání informací mezi pracovištěm OSPOD a dětským domovem se školou. Otec po celou dobu spolupracoval a aktivně se snažil rodinnou situaci stabilizovat a vztahy s dcerou zlepšit. Projednávání případu v Týmu pro mládež tedy není v tomto případě nutné, nicméně v případě, že by byl zaveden SVI plošně na území celé České republiky, včetně funkčního informačního systému, měl by pracovník OSPOD informaci o evidenci nezletilé a nařízeném soudním dohledu ihned po obdržení informace o proběhlé výchovné komisi. Při současném stavu obdržela kurátorka záznam z výchovné komise, na jehož základě pozvala na OSPOD nezletilou s rodiči a následně získala informace o evidenci rodiny na jiném pracovišti OSPOD, které žádala o postoupení spisové dokumentace.

Třetí a čtvrtá kazuistika může nahrávat odpůrcům SVI, kteří za jeho nasazením vidí pouze administrativně - technické komplikování stávajícího stavu v péči o ohrožené děti. Prostřednictvím SVI by mohl OSPOD obdržet některé dokumenty rychleji, nicméně nelze předpokládat, že by tato změna významným způsobem změnila vývoj celého případu. Pokud se v případě objevuje trestná činnost nezletilého a vstupuje do hry Probační a mediační služba, může SVI další průběh a vedení případu významně ovlivnit.

Pátá kazuistika by mohla být projednávána i v rámci samostatné případové konference, nicméně z tohoto pohledu má Tým pro mládež výhodu, že se pracovníci přízvaných institucí vidají pravidelně a pravidelně spolupracují. Případové konference bývají většinou svolávány pouze jednorázově s ohledem na konkrétní případ a schází se na ní vždy lidé, kteří přímo s případem pracují. Přestože tento případ nepatří do agendy kurátora pro děti a mládež, zařadila jsem jej do své práce, neboť dokazuje i možný přesah v práci Týmu pro mládež nad samotné řešení konkrétního případu k návrhům systémových změn.

Za zmínku stojí také fakt, že obdobných případů problémového předávání nezletilých dětí a neschopnost rodičů domluvit se na úpravě poměrů v poslední době přibývá. S tím stoupá i potřeba využívání vysoce kvalifikovaných poradenských zařízení, mediace a znaleckých

posudků. Je nesmírně obtížné, pracovat pod tlakem, který je při těchto případech často kladen na pracovníky OSPOD, na jejich odborné znalosti, ale i na jejich reakce v emocionálně vyhocených situacích. I v těchto situacích musí pracovník hájit především zájmy nezletilého dítěte. Kvalitu práce a nezbytný náhled na celý případ sociálnímu pracovníkovi pomáhá udržet supervize, která je stále častěji součástí běžného pracovního „provozu“ OSPOD. Neméně důležitá je spolupráce s ostatními subjekty, které jsou s nezletilým, nebo mladistvým v kontaktu. Vzájemné konzultace a předávání aktuálních informací mohou pomoci zmírnit tlak, pod kterým sociální pracovník pracuje.

Poslední dvě kazuistiky jsou z pracoviště, kde Systém včasné intervence již funguje, nicméně skutečné zhodnocení fungování systému bude možné až s odstupem několika let.

Šestá kazuistika zaznamenala standardní průběh řešení případu kurátorů pro děti a mládež. V případě, že by již pro komunikaci mezi institucemi fungoval informační systém SVI, došlo by pravděpodobně k urychlení celého případu, neboť by policejní dokumentace byla kompletní dříve a Obvodní státní zastupitelství by s ní mohlo dříve pracovat.

Sedmá kazuistika se zdá být učebnicovým příkladem dobré vzájemné spolupráce fungování týmu pro mládež, nicméně zde je třeba vyzdvihnout práci kurátorů pro mládež v minulosti, neboť nejenže se mladistvý vymanil z vlivu problematické party, ukončil střední školu a má stálý pracovní poměr, ale dokázal také vyhodnotit nastalou situaci nejlépe jak mohl. Skutečnost, že celou událost neprodleně nahlásil kurátorce, a sám se tak stal hybatelem celého případu byla stěžejní, pro celý jeho další vývoj. V případě, že by se OSPOD o celé věci dozvěděl až od policie, stalo by se tak pravděpodobně s určitým časovým posunem a další kroky by byly učiněny bez společné konzultace v Týmu pro mládež. V případě, že by ke společné konzultaci dalšího postupu nedošlo, dostala by se pravděpodobně celá věc až k Obvodnímu soudu, což by s sebou neslo vyšší nároky na administrativu a delší časový úsek, po který by byl případ řešen. Není jisté, zda by mohl mladistvý škodu přímo odčinit, a zda by ho místo toho nečekal nějaký další postih. Takhle byla škoda odčiněna a mladistvý v rámci řešení celé situace obstál.

Stávající stav péče o ohrožené děti a jejich rodiny více či méně kvalitně a operativně pokrývá část spektra služeb určených rodinám.

Jedná se zejména o:

- **Krizové služby**, které vyžadují vysoce odborné a rychlé vyhodnocení rodinné situace a kvalitní přiměřenou intervenci umožňující řešit problém s rodinou, nikoliv za rodinu. Jedná se o služby krátkodobého charakteru, dobře dostupné (většinou mají zajištěný nonstop provoz), kapacitně omezené. Pracovníci v těchto službách musí operativně spolupracovat s dalšími institucemi jako jsou např. soudy, policie a potřebují mít zajištěnou možnost odborných konzultací a pravidelné supervize. Krizové služby zajišťují v České republice převážně nestátní neziskové organizace a v omezené míře také přímo pracoviště OSPOD. Na krizovou pomoc by měly navazovat další odborné služby.
- **Poradenské služby**, poskytované zpravidla krátkodobě a na odborných pracovištích, kde odborný pracovník řeší s rodinou její situaci, klíčové problémy a nastiňuje možná řešení. Poradenské služby mohou vstupovat nejen do problémů samotného fungování rodiny, ale i do procesních problémů týkajících se projednávání rodinné situace ve státních institucích (zejm. Policie ČR, OSPOD, soudy a státní zastupitelství). Poradenské služby zajišťují v České republice převážně nestátní neziskové organizace a v omezené míře také přímo pracoviště OSPOD.
- **Preventivní programy** jsou dlouhodobé podpůrné služby zamezující či omezující následky problémového chování v rámci rodiny. Jejich efektivita může významným způsobem ovlivnit potřebnost ostatních služeb určených pro rodinu. Tyto programy mohou poskytovat i proškolení dobrovolníci, kteří posilují a upevňují získání a užívání prosociálních vzorců chování a jednání. Tyto programy zajišťují zejména školská a zdravotnická zařízení, Policie ČR, Probační a mediační služba a nestátní neziskové organizace. V České republice je třeba se zaměřit především na programy primární prevence, na zvýšení efektivit stávajících preventivních programů a na zapojení rodičů a dalších odborných pracovníků (např. učitelů) do preventivních programů.
- **Vzdělávací programy**, které jsou poskytovány zpravidla dlouhodobě a podporují rodinu v rozvoji nových dovedností nezbytných k narovnání situace v rodině. Tyto programy často pracují odděleně s rodiči a s nezletilými. V České republice tyto programy nejsou příliš rozšířeny. Pro nezletilé zajišťuje tuto službu zejména Středisko výchovné péče.

- **Terapeutické služby** lze dělit na svépomocné a profesionálně vedené, individuální či rodinné. Tyto služby by měly mít jasně stanovený cíl a dílčí kritéria, na základě kterých je možné sledovat efektivitu terapie. V rámci služeb pro rodinu nejsou tyto služby v České republice hojně rozšířené a ve většině případů se jedná o soukromou iniciativu konkrétních členů rodiny, spíše než o systematické navázání na ostatní služby. (Matoušek, 2003)

Mezi další typy služeb používané v práci s rodinou patří také **mediace**, která má za cíl stabilizovat zejména vztahy mezi rodiči za účelem efektivnější domluvy na výchově nezletilého. V současné době také nabývá na významu specifické odvětví poradenských služeb – **dluhové poradenství**, které pomáhá řešit obtížnou ekonomickou situaci některých rodin, a může působit preventivně před umístěním nezletilých do ústavního zařízení z bytových či jiných hmotných důvodů. Zejména na území Hlavního města Prahy se stává tento problém stále aktuálnější.

V současné době není na území Hlavního města Prahy nejpálčivějším problémem zásadní nedostatek služeb pro rodiny s dětmi. Mnohem obtížněji se však naplňuje jejich kvalita a cílená a vhodná návaznost služeb v systému tak, aby postupným procesem provázení pomohla rodinám k samostatnému fungování bez známek disfunkčního jednání, které by mohlo dále ohrožovat vývoj nezletilého.

Při zavedení SVI je kladen velký důraz na efektivní využívání všech dostupných služeb v rámci dané komunity a probíhá za tímto účelem i síťování navázané na rozvoj sociálních služeb v dané obci, popř. kraji. Na základě těchto aktivit je možné iniciovat vznik nových služeb, které se jeví v rámci daného území jako potřebné.

8. Obecná doporučení

Současné trendy v sociální práci s ohroženými dětmi směřují k zachování dítěte co nejdéle v přirozeném prostředí původní rodiny, a ke snaze napomoci rodině prostřednictvím aktivit vedoucích k sanaci rodiny a k jejímu zdravému fungování. Dítě by mělo být odejmuto z rodiny pouze na nezbytně nutnou dobu, po kterou bude rodině poskytnuta potřebná podpora pro překonání příčin její dysfunkce. (Tomeš, 2010)

Nicméně ani sanace rodiny nemůže fungovat bez vzájemné spolupráce jednotlivých složek systému. Jejich kooperaci popisuje a vyhodnocuje Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti. Nastavení změn ve fungování systému je založeno na sjednocení různých přístupů jednotlivých složek systému a na kooperaci v rámci vlastní aktivní účasti na řešení problému. Změnit samotný přístup k řešení problému je záležitost obtížná a komplikovaná, bez ohledu na skutečnost, jakými nástroji by měla být tato změna realizovaná.

V tomto ohledu je SVI jako systém natolik propracovaný a funkční, že může být použit plošně. Nicméně i při jeho plošném zavádění je třeba počítat s riziky. S mnohými z nich je třeba pracovat dříve, než by mohly ovlivnit funkčnost nově zaváděného systému.

Plošné zavádění SVI v současné době naráží na organizační uspořádání jednotlivých institucí, nedostatek personálních kapacit, kumulované funkce v rámci jednoho úvazku, které často činí z problematiky sociálně-právní ochrany dítěte pouze okrajovou záležitostí. Pro úspěšnou změnu systému jsou nezbytné i odpovídající legislativní úpravy, které jasně vymezí prevenci kriminality a současně nastaví povinnost účastnit se aktivit, které budou tato preventivní opatření naplňovat.

Hlavním úskalím Hlavního města Prahy je poměrně komplikované organizační členění jednotlivých institucí s ohledem na jejich územní působnost v rámci HMP.

Mezi další kroky nezanedbatelné pro zavádění systému, ať na úrovni celé republiky, tak na území Hlavního města Prahy je zásadní získání politické podpory na všech úrovních (obec – kraj – ministerstvo) a následné nastavení financování celého systému.

Dalším bodem, který nelze opomenout je vyjasnění technické části samotného systému, kdy je třeba implementovat a digitalizovat kompletní spisovou dokumentaci pracovníků OSPOD a následně vést duplicitní spisovou dokumentaci (v papírové a elektronické podobě), a dále

nastavení spolupráce dotčených organizací jak prostřednictvím Týmu pro mládež, tak také zasíláním písemností prostřednictvím informačního systému.

Zavádění nového systému vyžaduje osobní iniciativu každého člena, a pokud by se měl systém zavádět proti vůli některého ze zúčastněných subjektů, nemůže z dlouhodobého hlediska systém na daném území efektivně fungovat. Z toho důvodu se jeví jako praktičtější postupné zavádění systému nejdříve na těch obcích, či městských částech, které o zavedení mají sami aktivně zájem, a čím více bude systém rozšířený, tím efektivněji by měl na daném území fungovat. Na základě příkladů dobré praxe by se tak mohl postupně šířit dál.

Na úrovni kraje by pak působil krajský tým pro mládež, který by v souladu s krajskými prioritami pro řešení kriminality mládeže projednával plány okresních týmů a zapracovával je následně do celkového plánu kraje. Krajský tým by současně i supervidoval dodržování závazné metodiky pro zpracování lokálních plánů v souladu se stanovenými prioritami a metodikou.

Při přípravách a zrodu modelu Systému včasné intervence vznikl dokument mapující stávající stav systému péče o ohrožené děti, který jasně definuje kroky na úrovni jednotlivých rezortů a stanovuje jim konkrétní úkoly, které jsou průběžně v posledních letech plněny.

Plnění dílčích kroků by mělo vést ke kompaktnímu fungování systému a snadnějšímu nastavení vzájemné spolupráce.

Mnoho z těchto cílů již bylo naplněno, nicméně stále zůstávají některé body nesplněny, nebo jsou naplňovány pouze formálně a v samotné práci s dětmi a mladistvými se nikterak nepromítají. V této části práce bych ráda uvedla některé z cílů, jejichž neplnění by dle mého názoru mohlo zásadním způsobem ohrozit funkčnost celého systému a je otázkou, zda se tyto cíle podaří naplňovat souběžně s případným plošným zaváděním systému.

Úkoly jsou členěny dle příslušných rezortů (Hodnocení systému péče o ohrožené děti, web, 2007):

Resort ministerstva vnitra

- Preventivní činnost policie by měla být legislativně upravena jako jedna ze základních povinností policie. Tato povinnost nebyla v legislativní úpravě doposud ošetřena.
- Systémové vyčlenění specializovaných pracovníků na úseku odhalování a vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži. S ohledem na personální kapacity Policie

ČR jsou specialisté na mládež stále zatíženi i dalšími agendami a velkým množstvím administrativních úkonů. Náplň práce těchto specialistů neobsahuje pouze problematiku mládeže, jedná se spíše o specializované pracovní místo s kumulovanou pracovní náplní. Aktuální situace na obvodních ředitelstvích kvalitní práci s ohroženými dětmi zcela nenahrává, neboť nedostatek pracovníků, častá fluktuace a skutečnost, že na agendu dětí a mládeže přichází často policisté téměř bez praxe, neumožňuje udržet v této oblasti zkušené pracovníky s odpovídajícím odborným vzděláním.

- Vytváření organizačních podmínek pro vyhledávací a preventivní činnost policie v oblasti kriminality mládeže. Tento cíl je naplňován formálně, neboť jsou organizovány preventivně-výchovné akce, na základě zkušeností z řešení závažných případů kriminality dětí a po zhodnocení jejich příčin a podmínek navrhuje preventivní opatření a podílí se na jejich realizaci. Pracovníci jsou pravidelně seznamováni s nově přijatými zákony a interními dokumenty, které souvisejí s prací s dětmi a odhalováním a vyšetřováním.
- Vytvoření vzdělávacího programu pro Policii ČR zaměřeného na oblast prevence kriminality se zvláštním zřetelem na preventivní působení mezi mládeží. Tento program je vytvořen, nicméně s ohledem na častou výměnu pracovníků a kumulaci úvazků, není zcela možné obsáhnou celou problematiku a udržet proškolené pracovníky u této agendy. S tím souvisí i nutnost důsledného dodržování vyčlenění specialistů na mládež v rámci příslušných útvarů Policie ČR pouze na danou problematiku, umožnit jim pohyb v terénu a pravidelné vzdělávání a spolupráci s pracovníky dalších subjektů pracujících s rizikovými a delikventními dětmi. zajištění pravidelného hodnocení efektivity projektů prevence kriminality.
- Sjednocení postupu útvarů Policie ČR při zadržování dětí s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, zejména s ohledem na legislativu a součinnost se školskými zařízeními.

Resort ministerstva spravedlnosti

- Je třeba důsledně využívat návrhy alternativních způsobů trestního řízení a alternativních trestů při současném posílení individuálního přístupu k obviněnému.
- Podávání návrhů trestu odnětí svobody mladistvých pachatelů jen v případech zvláště zavrženíhodných trestných činů a nebezpečným pachatelům trestných činů.

- Využití všech zákonných prostředků vůči rodičům, kteří zanedbávají a ohrožují výchovu svých dětí - tato možnost je plněna nesystémově, často i s ohledem na postoj pracoviště OSPOD. V souvislosti s trestným činem ohrožování mravní výchovy mládeže docházelo pouze ke sporadickému postihu rodičů.
- Aktivní řešení trestní odpovědnosti rodičů, kteří zanedbávají a ohrožují výchovu svých dětí, je i nadále komplikováno tím, že státní zástupci nemají k dispozici údaje, z nichž lze vyvodit soustavné zanedbávání rodičovské péče, pokud se nezletilá osoba nedopustí trestného jednání šetřeného orgány Policie ČR.
- Vytvoření personálních a institucionálních předpokladů pro kvalifikovaný výkon probační a mediační služby zaměřené na mladistvé pachatele. Tento cíl není splněn, neboť PMS ČR je dlouhodobě personálně poddimenzována (např. Oddělení probačních a mediačních činností pro mládež v Praze zajišťuje pouze pět pracovníků, což by v případě, že by měl být zaveden SVI na území celého hlavního města nebylo dostatečné pro účast v Týmech pro mládež).
- Je třeba již v přípravném řízení i ve stadiu soudního řízení usilovat o širší uplatnění odklonů a alternativních opatření, jakož i alternativních trestů a využívat v širší míře součinnosti s Probační a mediační službou.
- Dále je třeba přispět ke změně rozhodovací praxe soudů ve věci nařizování ústavní a ukládání ochranné výchovy tak, aby vydané rozhodnutí odpovídalo potřebám dítěte a okolnostem případu a reagovalo na změny v chování dítěte (ve smyslu § 23, resp. § 87 zákona č.218/2003 Sb.). Vzhledem k nezávislosti soudů umožňují kompetence a Ministerstva spravedlnosti ČR jen ve velmi omezené míře přispět ke změně rozhodovací činnosti ve věci nařizování ústavní a ukládání ochranné výchovy. Rozhodovací činnost soudů požadovaným směrem ovlivňuje činnost odvolacích instancí a Nejvyšší soud ČR vydáváním Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.
- Zaměření školení soudců na oblast ukládání ochranné a ústavní výchovy, zejména pokud jde o vhodnost ukládání jednotlivých druhů výchovy a zohlednění přínosu spolupráce soudců s jinými subjekty hrajícími roli v této oblasti. Soudci by měli k rozhodování přistupovat nikoli formálně, ale na základě dostatečně zjištěných údajů o dítěti. Školení by měla probíhat společně s pracovníky PMS a OSPOD za účelem vzájemné propojenosti a koordinaci postupů v praxi. (z tohoto pohledu se jeví jako ideální fungování sudce v rámci Týmu pro mládež)

- Kladení důrazu na prohlubování specializace soudců a státních zástupců. Potřebným opatřením je školení soudců a státních zástupců v oblasti zacházení s mladistvými, a to i s přesahem mimo ryze trestní problematiku, aby měli komplexní představu o celé problematice.
- Důsledné využívání návrhů alternativních způsobů trestního řízení, alternativních sankcí. Je třeba posilovat individuální přístup k obviněnému mladistvému a prohlubovat součinnost s Probační a mediační službou ČR.
- Státní zastupitelství dbá na individuální přístup k jednotlivým mladistvým delikventům. Důraz je kladen na výchovnou složku opatření i samotného trestního řízení. Represivní trestní opatření spojená s odnětím svobody by měla být navrhována jen v odůvodněných případech, mělo by být využíváno též upuštění od uložení trestního opatření a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření /s dohledem/). K výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody je přístupováno až tehdy, když trestní opatření podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem zcela evidentně neplní svůj účel.
- Zvyšování odborné připravenosti státních zástupců, a to včetně prohlubování jejich specializace na úseku trestním ve věcech protiprávních činů mládeže a na trestné činy spáchané na mládeži a na úseku netrestním na sociálně-právní ochranu dětí a občansko-soudní řízení ve věcech dětí mladších 15 let a trestně neodpovědných mladistvých podle zvláštního zákona.
- Zvyšování podílu státních zastupitelství na prevenci kriminality, a to konkrétními způsoby (např. zapojením do činnosti Týmů pro mládež v rámci projektu Systém včasné intervence).

Resort ministerstva práce a sociálních věcí

- Probační a mediační služba věnuje mladistvým pachatelům mimořádnou pozornost. Systém PMS působí již na celém území ČR, v oblasti práce s mladistvými není ještě dostatečně využíván. PMS zahájila spolupráci s MPSV v problematice vzájemné součinnosti při práci s mladistvými pachateli a postupném sjednocování metodických postupů probačních úředníků a kurátorů pro mládež. Na krajské úrovni (v rámci HMP) se pracovníci PMS a kurátoři pro mládež pravidelně setkávají a diskutují otázky spolupráce a jejího případného zlepšení

- Tvorba a užívání standardizovaných modelů spolupráce založené na systémovém a multidisciplinárním přístupu k práci s klientem a následné zpracování metodik použitelných v rámci celé České republiky.
 - Působení na orgány sociálně-právní ochrany dětí tak, aby v rámci metodické činnosti při přípravě podkladů pro rozhodnutí soudů o uložení předběžného opatření a ústavní výchovy dbaly na soulad mezi zájmy dítěte a podmínkami zařízení, v němž má být umístěno. MPSV metodicky podporuje ty odborné přístupy sociálních pracovníků ve veřejné správě, které umožňují co nejcitlivější práci s rodinou a s dítětem v krizových a obtížných životních situacích (jedná se zejména o takové formy práce, které v rámci sociálně-právní ochrany dítěte umožňují život dítěte v přirozeném prostředí, které pomáhají rodině zvládat obtížné životní situace za pomoci sociálních služeb na podporu rodiny, jako jsou poradny, krizová centra, pracoviště ranné péče apod.). Pokud taková pomoc selhává a je nutné dítě umístit mimo rodinu, sociální pracovníci jsou metodicky vedeni k tomu, aby připravovali podkladové materiály, které umožní umístění dítěte do takového zařízení, které respektuje jeho zájmy a potřeby. V praxi je dítě umisťováno často zejména s ohledem na volnou kapacitu zařízení apod.
 - V rámci své činnosti je důležité podporovat multidisciplinární přístup k problematice delikvence dětí, a to již na místní úrovni ve spolupráci se sociálně administrativními strukturami působícími v této oblasti. Tento cíl je plněn v závislosti na ochotě konkrétních subjektů.
 - V rámci činnosti samotných pracovníků OSPOD a kurátorů pro děti a mládež je třeba stavět jejich pozici odborného sociálního pracovníka nad pozici úředníka. V jejich práci je nezbytné posílení samotné sociální práce nad administrativou. Jedním z příkladů je nemožnost provádět šetření v rodině mimo řádnou pracovní dobu (pokud se nejedná o pohotovost). Pokud je nezletilý řádně ve škole a rodiče pracují, je obtížné rodinu během dne zastihnout. Šetření ve večerních hodinách však naráží na nastavení pracovních vztahů v rámci úřadů.
- Stejně tak se během posledních několika let postupně rozšiřuje počet pracovišť, které mají pravidelně zajištěné skupinové i individuální supervize, které zlepšují náhled pracovníků na jednotlivé případy i na odbornou práci jako takovou.

V oblasti péče o ohrožené děti působí v České republice řada státních, samosprávných a nestátních subjektů a institucí. Jejich vzájemná koordinace je ve většině případech náhodná a často staví na osobní zkušenosti. V praxi je zřejmá absence širší nabídky alternativ, preventivních programů, probačních a resocializačních programů a projektů umožňujících dlouhodobou, systematickou a efektivní práci s ohroženými dětmi.

Důvody této situace jsou zmíněny již v předchozích kapitolách:

- Počet pracovníků sociálně-právní ochrany dětí na obcích s rozšířenou působností je trvale kriticky nízký, takže jsou přetížení množstvím případů a administrativními úkony na úkor možnosti vykonávat terénní sociální práci v co nejširším měřítku.
- Složky justice (s výjimkou Probační a mediační služby ČR) často nejsou zvyklé rozhodovat operativně, případně užívat alternativních nástrojů, metod a přístupů v celé šíři.
- Policie ČR vystupuje často nejistě, formálně, a to zejména ve specifických oblastech (zadržování dětí na útěku z ústavů, spolupráce s ostatními institucemi), její pracovníci se problematice věnují buď okrajově nebo nesystematicky, jsou zatíženi množstvím formálních úkonů a pověřováni jinými problematikami.
- Školy v praxi nenahlašují vždy neomluvené absence či problémové chování nezletilých kurátorům pro mládež hned v počátcích problému. Často se tak k nepravidelné docházce přidruží i zhoršující se prospěch a situace se stává již obtížně řešitelnou s ohledem na řádné dokončení ročníku či celé školní docházky.
- Institucionální systém péče o děti s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou je nutné postupně transformovat s ohledem na celkovou proměnu systému. Děti, které jsou odebrány z ekonomických nebo bytových důvodů by se měly operativně vracet zpět do původní rodiny. A vedle standardní nabídky institucionální péče je třeba podporovat rozvoj a vznik vhodných služeb sociální prevence, které budou společně vytvářet smysluplný systém, jehož cílem je odklon dítěte od kriminální kariéry a rehabilitace jeho rodinného prostředí.

Závěr

Vyvozování obecných závěrů z krátkodobého fungování Systému včasné intervence a Týmů pro mládež na území Hlavního města Prahy není zcela možné. V tuto chvíli však lze konstatovat, že nezbytnost spolupráce jednotlivých institucí v systému péče o ohrožené děti si začíná uvědomovat stále více pracovníků v dotčených institucích, a pokud skutečně v rámci přímé péče s dětmi a mladistvými přistoupíme na myšlenku mezioborové kooperace, mělo by dojít k zefektivnění a zkvalitnění péče bez ohledu na zvolenou metodu práce či konkrétní systém, neboť jde především o aktivní přístup zúčastněných pracovníků.

Tento trend podporuje i MPSV metodickým vedením pracovníků OSPOD k tvorbě individuálních plánů péče (viz. Příloha č.1) a k častějšímu svolávání případových konferencí při sporném, specifickém, či jinak problematickém vedení případu. Na případovou konferenci bývají pozváni všichni odborníci, kteří na případu přímo pracují (zástupci OSPOD, školy, Policie ČR apod.), případně zástupci nadřízeného orgánu či další nezávislí odborníci. Tyto konference se mohou konat i za přítomnosti obou rodičů.

Systém včasné intervence nabízí způsob práce, který by měl vést ke zkvalitnění a koordinaci přístupu k delikventnímu dítěti, jeho rodině i celé komunitě. Smyslem je odklonit dítě od kriminální kariéry a realizovat preventivní aktivity, které budou předcházet trestné činnosti dětí v dané lokalitě. Výsledkem těchto aktivit by mělo být „narovnání stavu“ pomocí rychlé, adekvátní účinné reakce policie, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, soudu, probační a mediační služby, státního zastupitelství a pomáhajících institucí řešících protiprávní jednání nezletilých nebo jednání nezletilého ohrožující.

Celý systém je podrobně metodicky rozpracován, zohledňuje vždy aktuální platnou legislativu a v současné době je upravován na základě poznatků z jedenatřiceti obcí s rozšířenou působností, které již SVI přijali jako závazný systém pro svou práci.

Fungování Týmů pro mládež, ať ve formě dané metodikou Ministerstva vnitra, nebo ve vlastním pojetí dané skupiny je v případě, že řeší systémová hlediska péče o ohrožené děti i konkrétní případy vždy prospěšné.

Zavedení informačního systému v rámci SVI může mít pozitivní efekt ve dvou liniích. Pokud jej v rámci území obce s rozšířenou působností (popř. městské části) aktivně používají všechny zapojené instituce, neboť v dnešní době již téměř všechny pracoviště OSPOD používají program

pro evidenci a případně digitalizaci spisové dokumentace a domnívám se, že vedení rejstříků a statistické vykazování dat není samo o sobě pro OSPOD dostatečnou přidanou hodnotou pro jeho užívání.

Druhý efekt získává informační systém v případě, že pokrývá větší kompaktní území (např. území bývalých okresů, v rámci HMP minimálně území pokrývající působnost jednoho Obvodního soudu či Obvodního ředitelství policie ČR), neboť v tom případě lze například získat základní informace o dětech a mladistvých z blízkého okolí zadržených v rámci pohotovosti, a lze s maximální přesností vykazovat srovnatelná data, což je při současném statistickém vykazování formou mechanicky vyplňovaného dotazníku V (MPSV) 20-01 (viz. Příloha č. 2) minimálně snadno zpochybnitelné.

Ministerstvo vnitra v současné době chystá podmínky pro plošné zavedení SVI a v případě, že půjde cestou financování z Evropských sociálních fondů, bude nutné najít pro Hlavní město Prahu jiný zdroj financování, neboť s ohledem na nastavení financování z Evropské unie zůstane jako jediný kraj mimo celý systém.

Pokud by však Praha jako kraj přistoupila k zavádění systému, je třeba nejdříve začít jednat se všemi dotčenými organizacemi o aktuální situaci, konkrétní spolupráci, nastavení Týmů pro mládež a možnostech využívání informačního systému tak, aby se k nastavování systému přistupovalo ve shodě mezi jednotlivými organizacemi. Jedině tak je možné docílit fungování systému péče o ohrožené děti tak, jak je s ohledem na jejich situaci potřeba.

Použité zkratky:

HMP – Hlavní město Praha

MČ – Městská část

MHMP – Magistrát hlavního města Prahy

MP – Městská policie

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MV – Ministerstvo vnitra České republiky

NNO – Nestátní neziskové organizace

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dítěte

P ČR – Policie České republiky

PMS ČR - Probační a mediační služba České republiky

SVI – Systém včasné intervence

ÚMČ – Úřad městské části

Literatura:

Case Management Guidance, Youth Justice Board for England and Wales 2010.

ISBN: 978-1-906139-67-4

Čírtková, Ludmila: Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. Článek.

Kriminalistika č. 4/2003

Magistrát hlavního města Prahy: Koncepce péče o ohrožené děti na území hl.m. Prahy;

Praha: MHMP, 2009

Matoušek, O. a kol.: Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-548-2

Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2.vydání 2003.

ISBN 80-7178-771-X

Matoušek, O.: Slovník sociální práce. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-549-0

Metodické doporučení MPSV č.3/2009 k vytvoření individuálního plánu péče o dítě

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2007: Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011, Praha: MPSV

Ministerstvo vnitra ČR. 2007: Závazná Metodika Systému Včasné Intervence a Týmů pro mládež pro rok 2007, Praha: MV

National Standards for Youth Justice Services, Youth Justice Board for England and Wales 2010.

ISBN: 978-1-906139-65-0

Směrnice MPSV č.j.: 21- 42246/2002 ze dne 29. října 2002 (Věstník vlády pro orgány krajů, okresní úřady a orgány obcí)

Tomeš, I. a kol.: Sociální správa. Praha: Portál, 2.vydání 2009. ISBN 978-80-7367-483-0

Tomeš, I.: Úvod do teorie a metodologie a sociální politiky. Praha: Portál, 1.vydání 2010.

ISBN 978-80-7367-680-3

Vencovská, E.: Diplomová práce: Implementace SVI v lokalitě Prahy 2. Praha: FHS UK, 2010

Listina základních práv a svobod

Obecně závazná vyhláška č. 55/2000 Sb. hl. m. Prahy, kterou se vydává Statut hlavního města Prahy, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže , ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí , ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 64/1963Sb., o rodině , ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.40/2009Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Hodnocení systému péče o ohrožené děti, (cit. 25.8.2010),

dostupné na: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/mladez1016.html>

Irish Youth Justice Service - Conference 2010, Crime Prevention in Scandinavien

(cit.20.9.2010), dostupné na:

<http://www.iyjs.ie/en/IYJS/Crime%20prevention%20in%20Scandinavia%20and%20Denmark.pdf/Files/Crime%20prevention%20in%20Scandinavia%20and%20Denmark.pdf>

Národní akční plán péče o ohrožené děti je v první fázi své realizace, tisková zpráva ze dne 1.3.2010 (cit.10.6.2010)

dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/8366/01032010.pdf>

Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (cit.10.6.2010),

dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7710/Narodni_akcni_plan.pdf

Nejvyšší státní zastupitelství, (cit. 20.5.2010),

dostupné na: <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=20274>

Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky, (cit. 20.5.2010),

dostupné na: <https://www.pmscr.cz/o-pms/>

Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011 (cit.20.8.2010), dostupné na:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/strategie3.pdf>

Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti - informace z 19.1.2009 (cit.10.6.2010),

dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/6308>

Youth Justice Board, Youth Offending Teams (cit.20.9.2010), dostupné na:

<http://www.yjb.gov.uk/en-gb/yjs/youthoffendingteams/>

Příloha č. 1 - Metodické doporučení MPSV č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu péče o dítě

VYTVOŘENÍ INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNU PÉČE O DÍTĚ

V okamžiku, kdy sociální pracovníce a přizvaní odborníci a organizace dokončili vyhodnocení situace a „Zprávu“, je dalším logickým krokem příprava a projednání a vytvoření „Plánu péče o dítě“.

1. Filozofie a účel plánu péče o dítě

Vyhodnocení situace dítěte a rodiny v obtížné situaci je ve skutečnosti součástí procesu vytváření plánu péče. Vyhodnocení situace přináší maximální možné množství informací, které pomohou sociálnímu pracovníkovi navrhnout řešení a dále soudu učinit rozhodnutí v nejlepším zájmu dítěte.

- Plán bere v úvahu všechna zjištěná fakta a jejich vzájemné vztahy, navrhuje, jak se v blízké budoucnosti bude pracovat s dítětem a jeho rodinou.
- Plán reflektuje míru a závažnost narušení uspokojování potřeb dítěte a formuluje priority. Plán je vždy vypracován ve spolupráci s rodiči dítěte, dítětem (pokud je to možné), popř. dalšími blízkými lidmi.
- Účelem plánu je zjistit potřeby dítěte v kontextu života jeho rodiny a získané informace a porozumění použít při naplňování těchto potřeb v budoucnosti.
- Plán by měl vždy splňovat pět základních kritérií dobrého plánování

2. Jak poznáme, že plán péče je kvalitní?

Plán je konkrétní	<i>Určuje konkrétní kroky, odpovědnost za jejich realizaci, monitoring a kontrolu. Navazuje na síť odborníků a síť dostupných služeb, uvádí konkrétní detaily.</i>
Plán má měřitelné výstupy	<i>Po realizaci jednotlivých bodů plánu je možné vyhodnotit jejich dopad a kvalitu.</i>
Plán má dosažitelné cíle	<i>Cílů obsažených v plánu lze dosáhnout v daném čase a za daných možností. Nespolehá na nedosažitelné zdroje, ale počítá s tím, že se nejlepší dostupné řešení bude hledat.</i>
Plán je realistický	<i>Odpovídá dané situaci, počítá s dostupnými službami v dostupném čase.</i>
Plán je omezený časem	<i>Je připravený na konkrétní, omezenou dobu (např. do doby, než se širší rodina rozhodne, jak bude postupovat). Poté je vyhodnocen a bude připraven další plán (např. dítě bude umístěno v rodině sestry, dokud se neupraví zdravotní stav matky).</i>

3. Odpovědnost za vytvoření plánu péče – kdo se podílí na vytvoření plánu péče

Za vytvoření plánu péče je odpovědný odbor sociálně právní ochrany dítěte, vytváří jej ve spolupráci s odborníky a dalšími stranami (lékaři, školou, členy rodiny dítěte podle situace a potřeby). Ideálně, s odbornou specializovanou organizací na náhradní rodinnou péči, která má pověření k výkonu sociálně právní ochrany.

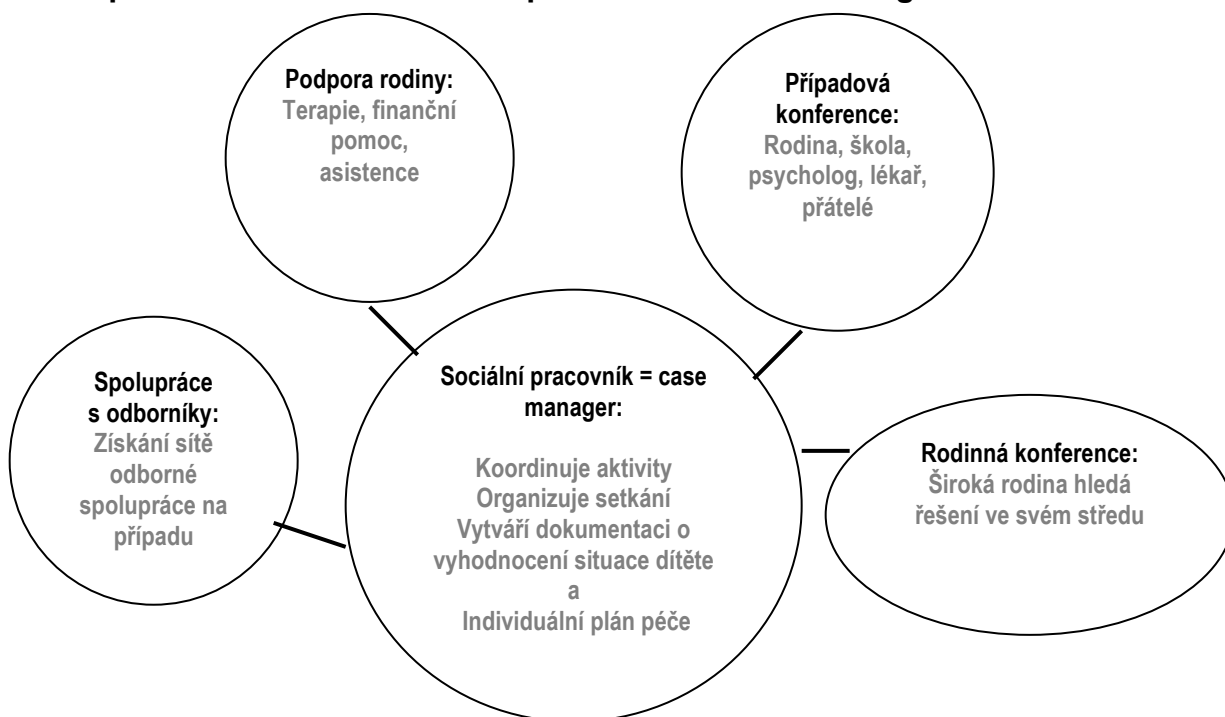
Plán péče na základě vyhodnocení potřeb dítěte vytváří sociální pracovník OSPOD, který je odpovědný za daný případ dítěte.

Zásadním momentem pro vytvoření kvalitního a funkčního plánu je zapojení všech zainteresovaných stran. Sociální pracovník používá pro vyhodnocení situace, přípravu plánu a průběžné konzultace a diskuse s rodinou, dítětem a dalšími stranami různé metody a nástroje. Může se jednat například o *případovou konferenci*, kdy jsou do konzultačního procesu zapojeny všechny zainteresované strany (dítě, rodiče, širší rodina, škola, lékař, psycholog, policie apod.). Může jít také o svolání tzv. rodinné konference, což je moderní metoda, kdy v indikovaných případech diskutuje o další péči o dítě široká rodina a navrhuje řešení situace tak, aby dítě mohlo zůstat v jejím středu.

4. Klíčový pracovník pro rodinu a dítě (case manager)

Sociální pracovník s danou rodinou pracuje v rámci metody, která je známá jako tzv. „*case management*“. Znamená to, že je vždy klíčovým sociálním pracovníkem dané rodiny a dítěte, koordinátorem všech příslušných aktivit a jednání a je zodpovědný za koordinaci a realizaci vyhodnocení situace a vytvoření návrhu plánu péče. Sleduje a monitoruje plnění plánu, koordinuje revizi plánu a vytváření plánu nového podle okolností, jak se vyvíjí situace v rodině a s dítětem. Pokud je součástí plánu péče umístění dítěte v náhradní rodině, spolupráce probíhá tak, aby dítě bylo spojeno s nejlepšími možnými náhradními rodiči.

Graf práce klíčového sociálního pracovníka = case managera:

5. Proces plánování

V ideálním případě je plán péče vytvořen, jakmile se dítě dostane do kontaktu s OSPOD, a to i když se zatím nejedná přímo o umístění dítěte do jakékoliv formy náhradní rodinné péče. Pokud takový plán z nějakých důvodů neexistuje, je nutné jej začít vytvářet v okamžiku, kdy se začne uvažovat o umístění dítěte mimo rodinu.

Proces vytvoření plánu péče sestává ze čtyř hlavních kroků:

Krok (a): Zjišťování faktů a informací

Znamená zjišťování a shrnování informací od dítěte a jeho rodičů, dalších členů rodiny, dalších blízkých lidí a přátel rodiny. V této fázi se buduje partnerská spolupráce s rodinou a vytváří se základ pro to, aby se sama rodina podílela na rozhodování o dalším životě dítěte. Dále se získávají informace od dalších stran: lékaře, učitelů, psychologa, policie apod.

Krok (b): Konzultace, případové konference, rodinná konference

Veškeré návrhy jsou konzultovány s dítětem a jeho rodinou. Je používána metoda:

- motivačních rozhovorů (Rollnick, Miller: Motivační rozhovory, Brno 2004),
- případových konferencí,
- metody rodinné konference a další nástroje moderní sociální práce.

Východiskem konzultací je nejlepší zájem dítěte.

Jakmile se jedná o umístění dítěte mimo rodinu, je nutné, aby všechna rozhodnutí a návrhy byly projednány i s dítětem, jeho rodiči nebo lidmi, kteří mají rodičovská práva, popř. s dalšími blízkými lidmi. Souhlas s umístěním dítěte do náhradní rodiny může velmi usnadnit proces umístění i případný návrat dítěte do rodiny. Biologická rodina může v ideálním případě hrát roli partnera, důležité je zajištění kontaktu dítěte s původní rodinou při zachování jeho bezpečí a ochrany.

Krok (c): Vyhodnocení situace

viz. Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci.

Krok (d): Rozhodnutí

Během celého procesu se rodinný sociální pracovník zabývá promýšlením a navrhováním nejlepšího možného řešení daného případu, a to v závislosti na předchozích třech bodech.

Proces rozhodování zahrnuje zvažování mnoha aspektů, které musí vzít sociální pracovník v úvahu. Například:

- Je možné realizovat péči se souhlasem rodičů?

- Zjištěné potřeby dítěte je třeba přeformulovat do cílů plánu péče.
- Podle cílů je třeba vytvořit seznam možností, jak je možné tyto cíle splnit.
- Navržení nejlepšího z možných řešení.
- Výsledkem práce je pak Plán péče o dítě, jež je založen na všech zjištěných a vychází z potřeb dítěte.

6. Příklad plánu péče o dítě v obtížné rodinné situaci

Plán je vyhotoven v písemné podobě (možnost formuláře nebo formátu). Obsahuje popis rodinné situace, včetně historie rodiny a klíčové body tak, aby jejich naplnění zajistilo maximálně kvalitní péči o dítě. I tento plán musí splňovat kritéria, o nichž byla řeč v předchozí kapitole.

Formát Plánu péče v sobě zahrnuje :

1. Popis potřeb dítěte, jež je třeba naplnit.
2. Cíle a plánované aktivity.
3. Odpovědnou organizaci nebo jednotlivce.
4. Termín či období.
5. Výstupy a výsledky.

Příklad formátu Plánu péče o dítě v obtížné rodinné situaci (skutečný Plán péče může mít jinou formu, avšak při zachování obsahu)

	Jméno, datum a místo narození
	Stávající místo pobytu

Vyhodnocené potřeby dítěte	Cíle plánu	Odpovědná osoba / organizace	Termín splnění	Výstupy
Dítě /mladý člověk				
Zdraví				
Vzdělávání				
Emocionální rozvoj a chování				
Vztahy v rodině a další				
Sociální sebe prezentace				

Schopnost postarat se o sebe				
Rodiče /pečovatelé				
Schopnost poskytovat základní péči				
Schopnost zajistit bezpečí				
Citová vřelost				
Stimulace				
Vedení a dávání hranic				
Stabilita				
Širší rodina a okolí dítěte				
Historie a fungování				
Širší rodina				
Bydlení				
Zaměstnanost				
Sociální integrace rodiny				
Schopnost využívat zdroje v komunitě				

Zpráva o jednání případové konference – názory zúčastněných:

Výstup Plánu péče může být velice různorodý. Pokud to situace vyžaduje, v některých případech je třeba pro dítě hledat náhradní rodinu.